

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Strandingskommissionær
CHRISTIAN MEILING RAFN
med aner og nærmeste efterkommere

Herredsfoged Hans Christensen Rafns segl
(Ledreborg Godsarkiv)

Indledning

I tiden før 1814 beklædte to danske brødre Rafn amtmandsposter i Norge. Godt hundrede år senere blev min norske fætter ing. Willy Rafn anmodet om at være behjælpelig med at fremskaffe et portræt af den ene, Emanuel Rafn, og han lod sagen gå videre til mig. Jeg forsøgte at finde et sådant i biblioteker og hos private uden held, derimod kom jeg lidt ind i Rafn-slægtens forhold og kunne stille et lille stamtræ op med 3 præster i rækkefølge og en herredsfoged i toppen. Samtlige ægtemager bar navne udover det almindelige, og det var fristende at søge videre, men jeg var i en årrække stærkt optaget af mit fag og lod derfor studiet af forfædrene vente.

Da jeg kunne tage arbejdet med slægten op igen, dumpede en kollega ind til mig, H. Møller Sørensen, vendelbo og interesseret i lokalhistorie. Enden på samtalen blev, at han tilrådede mig at skrive til postmester C. Klitgaard i Hjørring, og at jeg fulgte dette venskabelige råd, som omgående indbragte mig et meget elskværdigt og fyldigt svar.

Carl Klitgaard (1868-1957) var født og opvokset i Blokhus, blev tidligt vant til søen, og som den livlige og modige dreng han var, ville han være sømand. Det havde han dog ikke fysik til, og ligeledes måtte han senere opgive at blive maskinmester, hvortil der krævedes en hård værkstedsuddannelse. Så blev han ansat som elev i postvæsenet, og selv om dette ikke var en profession, der kunne anspore hans virkelige interesse, historisk studium og forskning, så stillede den på den anden side næppe store krav udenfor kontortiden. Og selv i denne, der senere for en stor del blev tilbragt i en jernbane-postvogn, kunne manganen god time, opsparet ved hurtigt arbejde med postsagerne, komme den kære hobby tilgode. Som materiellet var ved århundredskiftet, var denne arbejdsplads langt fra komfortabel: rystende og larmende kørsel, dårlig opvarmning og belysning. Men Klitgaard stod manganen slem forkølelse og mangt et gigtanfald igennem og avancerede til postmester i Vraa, Brønderslev og tilsidst i Hjørring,

hvor han også tilbragte sit otium, stadig meget produktiv og optaget af ledelsen af de af ham selv oprettede "Historisk Samfund for Hjørring Amt" og "Vendsysselske Årbøger".

- - - -

Ovenstående er et supplement til et forord, jeg skrev i 1947, af hvilket jeg her bringer et uddrag:

"For langt den største dels vedkommende hidrører disse meddelelser fra trykte kilder, og i henvisningerne hertil vil man ofte støde på navnet Klitgaard. Det er flv. postmester i Hjørring Carl Klitgaard, der i over 60 år har ydet et stort og værdifuldt lokal- og personalhistorisk arbejde over landsdelene Vendsyssel og Himmerland. Der er store arbejder over slægterne Kjærulf og Mørk, mindre over Worm og Gleerup, arbejder over slægter, stænder, kirker, gårde, landsdele, herreder, byer etc., hvori der også ofte er noget at finde om vore forfædre. Da disse arbejder af Klitgaard - og lignende af andre forfattere i de af Klitgaard i over 40 år redigerede "Vendsysselske Årbøger" for en stor del hviler på systematisk gennemgang af arkivalier som kirkebøger, tingbøger etc., giver de en række af tværsnit gennem landsdelene og deres befolkning, hvor man tør gå ud fra, at den væsentligste del af det personalhistoriske stof, der er at finde om de omhandlede personer, og som er værd at gengive, er fundet og meddelt. Der har altså været meget at gå lige til i litteraturen; men desuden er jeg Klitgaard megen tak skyldig for hans beredvillige besvarelse af nogle skriftlige henvendelser, udførlige besvarelser med mange gode henvisninger."

- - - -

Da Klitgaard døde i sit 89de år, efterlod han sig flere arbejder, der blev offentliggjort samme eller de følgende år, samt sine erindringer, hvis udgivelse nu endelig skal være nært forestående.

Den her foreliggende Rafn-historie afviger lidt fra den først nedskrevne, dels ved tilføjelser, dels ved begrænsninger navnlig i bilagene, men både de udgåede og de benyttede bilag er i reglen så meget mere fyldige, at det lønner sig for den interesserede at opsoge dette kildemateriale i et bibliotek.

Der er indført en del illustrationer, som ofte ikke har kunnet følge teksten. Det er ældre kunstneres arbejder, eller fotografier der ved hjælp af tuschstreg af en yngre kunstner er bragt i en udførelse, der tillader reproduktion på den her anvendte måde.

Maj 1970

H. R. Zeuthen

I N D H O L D S F O R T E G N E L S E

	Side:
INDLEDNING	I-III
 HOVEDTEKST	
Hans Christensen Rafn	1
Christian Hansen Rafn	2
Caspar Conrad Rafn	3
Hans Severin Rafn	5
Christian Meiling Rafn	6
Ellermann	6
Meiling	16
Hørbye - Hvide	21
Worm	23
Vendsyssel	30
Gleerup	34
Lunge	43
 BILAG (med særskilt paginering)	
Gleerup 1-6	6 sider
Hørbye 1-4 (Hvide)	4 sider
Kjærulf 1-8	8 sider
Meiling 1-3	3 sider
Rafn 1-19 (+ 2)	21 sider
Worm 1-10	10 sider
 BILLEDER, KORT etc.	
<u>Hans Christensen Rafns segl</u> (efter aftegning af Torkil Baumgarten)	Titelbladet
<u>Avisudklip fra 1835</u>	s. 6a
<u>På udkig efter stranding</u> Efter skitse til maleri, Martinus Rørbye 1947 (Kobberstiksamlingen). I Skagens Museum findes en lignende skitse, på hvilken Rørbye har navngivet manden med kikkerten <u>Søren Sørensen</u> , hvis gård vi finder s. 6c i kortet fra 1818.	s. 6a
<u>Titelblad fra L. H. Binq: Lesøe</u>	s. 6b
<u>Udsnit af matrikelkort Vesterø Læsø,</u> 1-4000	s. 6c

(indholdsfortegnelse)

	Side:
<u>Bremerholm</u> , med detail: <u>Ankersmedien</u> .	22
Udsnit af kobberstik efter van Wicks maleri.	
<u>København</u> - efter Børsens opførelse.	23
Det første grundlag for dette billede er, ligesom for det foregående, van Wicks maleri (fra 1611), der var op- hængt i Københavns rådhus og sammen med dette gik tabt ved branden i 1728. I kobberstik er det i flere udgaver bevaret for efterverdenen, varieret bl.a. ved udskiftning af skibe. Det her gengivne er bemærkelsesværdigt ved, at man har tilføjet den nybyggede Børs og en broforbindelse til Christianshavn. Det foregår ved afslibning af et felt og "stikning" af det ny, en manipulation jeg for ikke længe siden så en kendt grafiker udføre på sit eget arbejde. (Det Kgl. Bibliotek).	
<u>Børglum Kloster</u>	29
Efter Vendsysselske Arbøger 1940-41.	
<u>Kort over Sebber-egnen</u>	37
Efter Poul Møller: Sebberkloster, s.452. (Fra Himmerland og Kjær Herred XXVI, 1937).	
<u>Limfjorden</u>	39
Efter Aggertangens gennembrud.	
<u>Østerbye</u>	45
Efter sort-hvid reproduktion af akvarel af P. C. Skovgaard (Kobberstiksamlingen). Udsigt, vistnok fra konsul Axelsens havehjørne over en af de mange landingspladser mellem revler, der efter tilsanding atter måtte opgives. Det var på dette sted, pastor Bechmann landede med sit flyttegods, (se bilag: Rafn 17-18). Stedet er let at udpege i titelbladet til L. H. Bing: Lesøe, (bilag 6b). I den 2-3 gange så store original fremtræder både og køretøjer tydeligt.	
<u>Sebber Kloster.</u>	bilag :Gleerup 3)
Avlsbygningen yderst til højre med højere tag er 2-3 gange så lang som kirken.	
<u>Klitgaarden</u>	bilag: Rafn 2)
<u>Chr. M. Rafns gård i forfald (Vesterø, Læsø)</u>	bilag: Rafn 7a)
<u>Stuehuset af samme</u>	bilag: Rafn 7b)

	Side:
<u>Volstrup præstegård</u>	bilag: Rafn 13)
Udsnit af matrikelkort 1818. Se haveanlægget. Samtidigt kort fra Lundergaard udviser samme stil og har nok tjent som forbillede. (Matrikelarkivet).	

-oo0oo-

Rettelser:

Hovedteksten, side 2, linie 6 foroven:

Baumgarten død før 1946.

" " " linie 7 foroven:

Willy Rafn død 1942.

Bilag: Worm, side 9, linie 10 foroven:

Pontlit, skal være Pontlitz.

I værket: Wiberg præstehistorie angives, at fogeden H. Rafn i Voldborg herred er fader til præsten Christian Hansen Rafn i Volstrup-Hørby, og den samme slægtsfølge meddeles i Hauch-Fausbøll: Slægtshåndbogen, hvor en gren af slægten omtales.

Om fogeden Hans Christensen Rafn har Torkil Baumgarten (†194-?) på foranledning af Willy Rafn (†1942 ?) i året 1939 fremskaffet en del oplysninger, hvoraf fremgår, at han var fæster på den største bondegård i Allerslev ved Lejre; den var ved matriklen 1664 på 18 tdr. hartkorn, og den havde i 1684 iflg. tælling til kop- og skattemandtalen en "besætning" af: Hans Christensen Raffn og hustru, 4 børn, 2 karle, 1 pige, 6 stude under 4 år, 7 køer, 8 heste og hopper, 3 ungnød, 12 får og lam, 10 svin og 6 bistader. (Vi ser Rafn stavet med 2 f'er i mandtalslisten, og det kan være på sin plads allerede her at gøre opmærksom på, at man vil finde personnavne i offentlige dokumenter stavede på alle mulige måder, uden at der derfor er nogen anledning til at tro, at det drejer sig om forskellige personer og slægter).

Rafns gård er senere indgået i "Lejregaard", begyndelsen til det i 1747 stiftede grevskab "Ledreborg" og er først nylig nedrevet. 1666 d. 11/9. fik Hans C. Rafn kgl. bestalling til at være Herritzfougett i Woldborg Herrit. Baumgarten fremsætter som sin formening, at slægtens fædrenegård har ligget i Skåne, medens Hans C. R.'s sønnesøn Caspar Conrad R. har udtalt, at hans fader (Christian H. R.) var født ved Roskilde, men stammede ellers fra Holsten. Baumgarten omtaler embedsskrivelser med fogedens segl og bl.a. et brev skrevet af Hans C. R., der "meddeler os Indtryk af hans Kultus, meget fornemme Skrift og klare Fremstillingsevne", og han mener, at man vil kunne finde adskilligt mere af slægtshistorisk interesse i arkiverne. Fogeden døde i 1685, iflg. Baumgarten i en forholdsvis ung alder og efterlod sig hustru og umyndige børn. Ligstenen i Allerslev kirke har et vers samt følgende inskription:

Denne Sten hafver den erlig og agtbar
og welforstandig nu salig Mand Hans
Christensen Rafn, fordum Herrits-Foged
i Walbores Herrit hans efterlatte kiære
Hustru, den erlig dyderig og gudselkende
(Dorothe) Margarete Eliisdaatter hannem
og sig til Amindelse ladet bekoste
og døde han 1685 d. 27. Julii og tilhører
denne og deres Arfvinger.

Om enken, Margrethe Eliædaatter, oplyser Baumgarten, at hun før 1688 var kommet i ægteskab med Peder Olsen i Allerslev. Børnene må formodes at være vokset op hos moderen og stedfaderen, vi kender kun et af dem, den i 1683 fødte Christian Hansen Rafn. Der er nu et hul i vor viden indtil 1708, da denne - 25 år gl. - bliver student og d. 26. juni 1711 theologisk kandidat. I samme måned udbrød den pestepidemi i København, der i løbet af nogle måneder bortrev ca. halvdelen af den befolkning, der ikke var flygtet fra hovedstaden. Man kan sige, at han har haft døden i hælene, da han, som vi formoder, efter endt eksamen er rejst til sit hjem eller til sin første Condition. Præsterne hørte til de mest udsatte, da de måtte bringe de døende sakramentet. Det er betegnende, at de faktisk betød mere end de akademisk uddannede læger, der stod ganske magtesløse overfor epidemien, og der måtte til erstatning for de bortrevne præster i hast ordineres unge teologer. Til belysning af hans karriere tjener en lille "Fortegnelse over Præsterne i Volstrup" af sønnen Caspar Conrad Rafn (Jyske Efterretn. 1769 s. 447):

Hr. Christian Hansen Rafn, han var født 1683, d. 19. April ved Roeskilde i Sielland, men nedstammede ellers fra Holstein. Han kom i Aaret 1712 fra sin havde Condition hos Grevinde Holck på Lungholm i Lolland til Aalborg, og der af Sognepræsten Hr. Consistorial-Assessor Magister Claus Reenberg antagen til Capellan ved Budolphi Menighed, derfra blev han i Aaret 1714, formedelst Hr. Christophers store Svaghed kaldet til Wolstrup, og der hannem med Succesion i Embedet adjungeret, men inden Aarets Udgang døde hans Formand, saa han blev derpaa Sogne-Præst og levede i samme Embede indtil Aaret 1757.

Om hans embedsgerning hedder det i "Visitatsberetninger" ved Christian Christensen (Vends. Aarb. 1920, s. 207):

"Sognepræsten Hr. Christian Rafn var allerede 1738 en skrøbelig Mand og noget tunghørendes, men han var flittig til at undervise sin Menighed og prædikede evangelisk og bevægeligt".

Om hustruen Bodil Sørensdatter Lunge og hendes forfædre ved vi ikke stort mere end det anetavlen beretter; for ikke

at bryde tråden vil hustruernes slægt i det hele taget blive omtalt for sig.

Der nævnes 6 børn i ægteskabet; 3 af de 4 døtre var gift ind i det større landbrug: med forpagter Brønnum på Stenshede (Ottestrup), Christian Brorholt til Hejselt og forpagter Peder Nielsen Mejling på Haven. Den ældste søn Hans Severin R. blev prokurator ved Nørrejylland's landsting og gift ind i slægten Sadolin. Medens omtalen her i reglen kun vil udstrække sig til 1. generation efter anerne, er der anledning til at nævne prokuratorens sønner som et smukt firkløver: en højesteretsassessor, to amtmænd i Norge og en anerkendt videnskabsmand: botanikeren Carl Gottlob R. Det er denne gren, stamtavlen i ovennævnte slægtshåndbog omfatter; til oplysningerne heri kan føjes, at Valdemar Poulsen og medicinalhistorikeren, professor, dr. med. Vilhelm Maar nedstammede fra to af brødrene.

Caspar Conrad Rafn, den yngste søn, fortæller i ovennævnte præstefortegnelse følgende om sig selv:

Hr. Caspar Conrad Rafn er født d. 20. September 1727, blev Capellan hos sin Fader i Aaret 1754, ved hvis dødelige Afgang han i Successors Sted blev igien 1757 kaldet til Sogne-Præst for Understed og Karup Menigheder, men derfra Aaret efter 1758 atter forfløttet og af (S.T.) Hr. Obristlieutenant Arenfeldt kaldet til Sogne-Præst ved disse Menigheder; han er i Aaret 1765 beskikket til Provst i Herredet.

I en artikelserie i Vendsyssel Tidende om kirkerne i Vendsyssel findes følgende (1935, 19/1.), der må være hentet i Bispearkivets Visitatsprotokol: "Sønnen gik i Faderens Fodspor. Ungdommen var i Rafns Tid meget dejligt undervist, Menigheden flittig til kirkegang, og der er et aandeligt Liv, skjønt mange har fordærvede Sind og ere udelige til Troen".

Han blev indgiftet i den meget velstående godsejerslægt Gleerup. Som han selv meddeler, overtog han faderens embede året efter dennes død, og fra 1714 til 1810 beklædte således fader og søn det samme kald, og såvidt vi kan se, til menighedens og foresattes tilfredshed.

Sit eget lykkelige liv, der henrandt som en "roelig Bæk igiennem blomsterstrøde Dale", bar han vidnesbyrd om på et beskedent udstyret epitaphium i Volstrup kirke. Det blev i vor tid fundet i stærkt havareret tilstand liggende på kisten i gravhvalvingen i Volstrup kirke. Ordlyden kunne ikke mere tydes helt, men den var umiddelbart efter begravelsen bleven aftrykt såvel i Ålborgs avis, som i Københavnske Efterretninger, begge af 1. januar 1811, og der kan næppe være nogen tvivl om, at han selv har forfattet teksten. Se bilag.

Af publicerede arbejder findes en landemode-prædiken samt en artikel: "Efterretning om Oldsager udi Wolstrup og Hørby Sogne" i Antiquariske Annaler II, 1815 og senere optrykt i et skoleprogram i Ålborg 1840. Der er mulighed for at finde mere skriftligt både af faderen og ham i præstekaldets "Liber daticus". Af denne bog har Anton Jacobsen uddraget og kommenteret store stykker fra forgængers og efterfølgers tid, men kun lidt fra Rafn-seklet (Vends. Folk og Land 1910, s. 141) Artiklen giver et særdeles interessant billede af præsternes timelige vilkår og bekymringer på den tid og i særdeleshed de Volstrupper; at den springer begge Rafn'er over, tyder på, at disse ikke i samme grad har følt trang til at lette deres hjerte eller haft de samme verdslige trængsler, og vi vil, indtil vi hører nærmere om, hvad de har indført i bogen, tage det som tegn på større økonomisk uafhængighed og en finere tankegang hos vore forfædre. Uddraget giver et indblik i præsternes levevilkår i det 18. århundrede. Præstegården synes at have været særdeles god, og der hørte hoveribønder til den som til en herregård. Efterfølgeren skriver deri som den mest smarte forretningsmand med snedige anvisninger til at få bønderne til at yde de skyldige Tiender.

Af C. C. Rafns 10 børn nåede vist de 7 den voksne alder, og heraf blev de 5 præster eller præstehustruer, og en datter g.m. Arent Hassel Rasmussen til Hørbylund, der ikke må forveksles med Vendsyssels store "Herregårdsslagter" af samme navn.

Hvis man af C. C. R.'s rosenrøde auto-nekrolog bliver forledet til at tro, at der slet ingen torne har været på hans vej, oplyser slægtshistorien os om, at hverken han eller

hustruen blev forskånet for sorger. En af døtrene blev gift med en tidligere sindssyg præst og døde efter et års ægteskab, og vi skal senere se, at der var stormfulde tildragelser indenfor hustruens store søskendeflok, ligesom den næstyingste søns livsbane vel også nok kunne give forældrene noget at tænke på.

Den næstyingste søn var Hans Severin Rafn, f. 1770, student i Ålborg 1789. Han afbrød studierne, giftede sig, blev landmand og ejede Gjerumgård, en mindre proprietærgård, fra 1792-94. Hans hustru Anna Sophie Jacobsen, f. 1775, døde 1792, ægteskabet barnløst. I 1794 skilte han sig ved gården, tog atter fat på studierne og blev cand. theol. 16/1. 1798; han blev personlig capellan hos faderen 10/8. 1798, præst i Haverslev-Beistrup 22/5. 1801 og forflyttedes 18/1. 1834 til Albæk-Voer, hvor han virkede til sin død i 1850. I Wibergs Præstehistorie findes den korte notits: "ilde lidt i Haverslev-Beistrup". Den kunne friste til en nærmere undersøgelse gennem bispearkiv og visitatsprotokol, men foreløbig ved vi kun lidt om denne præstefamilie. I "Lauritz Engelstofts Reiseiagttagelser i Jylland i Aaret 1805" angives, at "Hr. Rafn i Haverslev maatte for at faa Kaldet købe begge Kirketienderne af Patronen for 12000 Rd." Selv om dette nok må bero på en fejltagelse, Gjerumgård havde kun kostet ca. 2000 Rd., tyder det genfortalte rygte på, at han har måttet købe kaldet dyrt. Vi skal senere vende tilbage til "patronen".

Hans anden hustru hed Massen Worm og var datter af byfoged Oluf Worm i Hjørring. Hun havde allerede som barn mistet sine forældre og var vokset op på hovedgården Haven hos sin moders halvbroder Christian Meiling. Hun opnåede en alder af 80 år og havde omkring sit 40. år sat 15 børn i verden, hvoraf de 10, 3 sønner og 7 døtre, nåede den voksne alder.

Fru Elisabeth Rafn Madelung (g.m. forf. Aage M.), der nedstammer fra C. C. R.'s søn pastor Otto Rafn, mener at kunne huske, at der har været talt om en af familien, der ikke ville lade sine børn lære noget; dette kunne passe på denne familie, idet ingen af den store børneflok synes at have fået nogen større uddannelse. 2 sønner kom til landvæsnet, 2 døtre blev gift med landsbylærere og en med en landsbysnedker, alt meget beskedent i forhold til de foregående Rafn-generationers høje

standard. Der kan her være anledning til at se på de vilkår, dette børnerige hjem har haft. Om der har været nogen arv efter den velstående C. C. R., har jeg ikke undersøgt, muligvis har sønnen Hans Severin allerede brugt sin del ved sit gårdkøb og ved sit køb af præstekald, men selv om der har været en arv, er der overvældende sandsynlighed for, at den i løbet af de første år er blevet værdiløs. Efter en tiltagende inflation indtrådte i 1813 den danske statsbankerot, og pengene tabte ganske deres værdi. Der fulgte nu en række meget vanskelige år, som må have præget de "Visse Indtægter" = Tienden, og de "uvisse" = Offeret, hvoraf præsterne tildels var henvist til at leve, og tiderne bedredes kun langsomt; måske har tiden i Albæk-Voer været økonomisk lettere, da var børneflokket efterhånden ved at være af reden. Ved faderens død i 1850 fik hvert af børnene en arv på 25 Rd.; efter moderen findes intet skifte, så det lidet hun fik efterladt, er nok brugt.

Vi er nu rykket frem til den tid, da mundtlige overleveringer kunne foreligge, men det vides ikke, at nogen af vor familie har videreført sådanne fra præstefamilien i Albæk-Voer. Om det har skortet på slægtsfølelse, eller de dårlige samkvemsmuligheder med Læsø har skylden, ved vi ikke, men det synes os nu, som om udvandringen til Læsø af den næstældste søn Christian Meiling Rafn har afbrudt næsten al forbindelse.

Han var født i Haverslev i 1803 og kom, antagelig omkring 1820, på landfoged Hesselholts kontor på Læsø som skriverdreng, hvad vi ville kalde kontorlærling nu, en ikke ualmindelig måde at begynde på; den førte ofte til foged- og andre embeder. Det næste faste holdepunkt i hans tilværelse har vi, da han i 1831 i Viborg ægtede Karen Marie Ellermann, ved hvilken lejlighed han betegnes som købmand. Karen Marie Ellermanns fader var eller havde været konsumptionsforvalter i København. En af de sparsomt overleverede anekdoter fortæller, at hun var husholdningselev, hvor han var ansat, det må så have været på landfogedens gård, Klitgården, der ikke, som navnet kunne antyde, ligger ved kysten, men i øens centrum. Skriveren kom i køkkenet og fandt Karen Marie i færd med at røre noget sammen, og han indledte konversationen med at spørge, hvad det var for noget lækkert. Ja, han kunne godt

FRA BY OG EGN I GAM

For 150 Aar siden — 1810

Viborg, 23. Aug. Bøgen, der lige til Dag har vedholdt nu næsten i 7 Uger hver Dag, trækker Høsten, saa man kun ser meget lidt høstet. Den ide- lige Bøgn har nedbragt Rugen. Havren er ganske grøn.

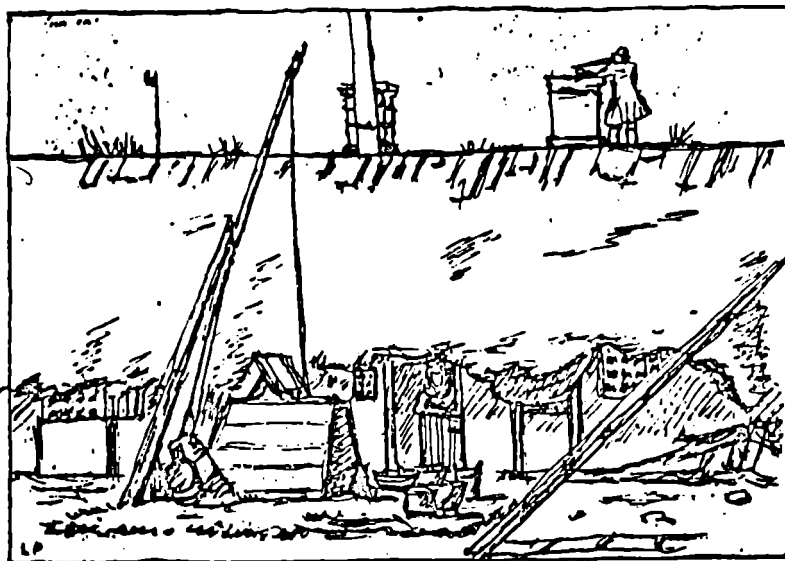
For 125 Aar siden — 1835

Aalborg, 27. Aug. Fra Løns skrives d. 12. Aug.: Den 8de da om Morgenen, efter at Natten havde været meget stormende, bemærkedes her et Kufskib at være paa Grund paa det farlige Nordvestrif, hvor strandede Skibe sædvanligt snart adskilles og ødelægges. Stormens Tiltagen og Modvinden uagtet udgik uopholdeligt Lods Claus Bouet med nogle flere, hvoriblandt Strandingskommissionær Rafn, med en stor og god Jolle, for, om det lod sig gjøre, at redde Besætningen. Men uanset den Livsfare, de underkastede sig, og al deres Anstrengelse, var det Jollen saa umuligt at nære Skibet, der stod een Mill fra Land, at man endog maatte erfare, at de Stran-

dedes egen Storbaad gik tabt ved af de rasende Bølger at knuses imod Vraget, da den udsattes for at bruges til deres Redning. Lødsen og hans Medhjælpere maatte altsaa vende om med uforrettet Sag. Albrig saasnart observeredes dette fra Landet af, for en anden af vore uforsagte Lødsere, Lars Blidsholt, siden at skrækkes af den rasende Storms Voxen og Vindens vestlige Retning, med sin Stor-Baad, der førtes af ham selv i Forening med den bekjendte, duelige her bosatte Sømand Hr. L. S. Smith, der meget opmuntrede til et nyt Forsøg, og den nu landede Claus Bouet, ogsaa vovede sig ud til de Ulykkelige Redning, understøttet af paalideligt Mandskab, som han selv udvalgte, og hvorfor det var saa langt fra, at Nogen undslog sig, at han endog kunde have faaet flere Medhjælpere, end han ønskede. Paa benævnte Baad befandt sig ligesom forhen Hr. Rafn.

Efter omtrent 4 Timers haardt Kamp med den frygtelige Storm, Bølger og stik Modvind, og efter at have haft det Uheld, at Baaden ved Udseilingen

Igennem Brændingen huggede i Grunden og beskadigedes saa betydeligt, at den blev meget læk, samt at Søilene særdeles medtoges, lykkedes det de Kæmpendes Mod og Conduite at komme i Nærheden af Vraget, hvor der ankredes og imedens Kuffens Besætning, der formødeligt om, som ideligt gik over Dækket, havde taget Plads paa Kahytten, 5 Personer, Mand for Mand, ved Hjælp af en meget lang Trosse og en Lodline gennem Bølgerne droges over i Baaden. Alle ankom lykkeligt til Land om Eftermiddagen. Stormen vedblev, og om Natten kventrede Kuffen, der var hjemmehørende i Elsfleth i Oldenburg, kom fra Stettin med Egetømmer og var bestemt til St. Malo. Skibet er Vrag, men Ladningen bjerget.

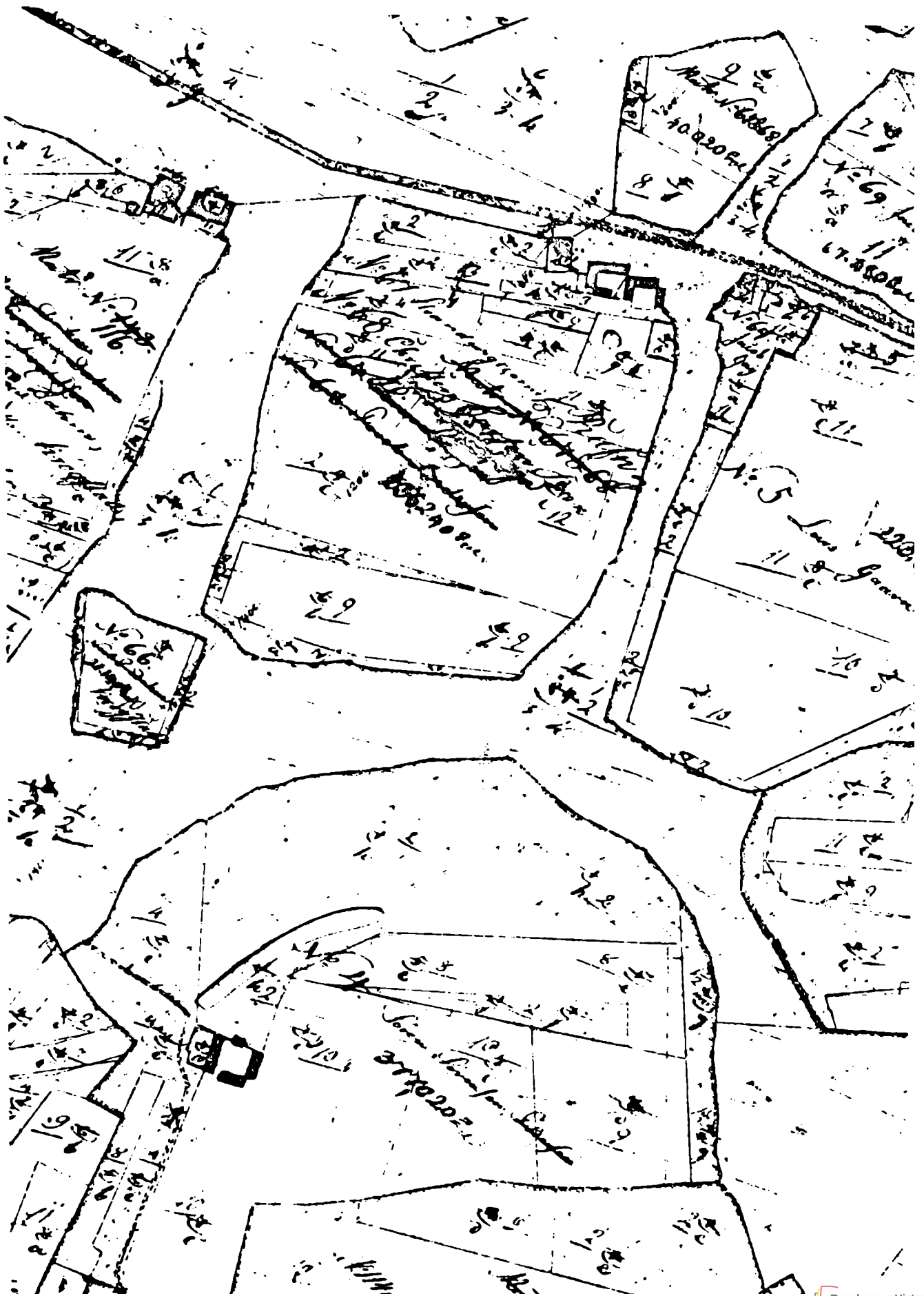

På udkig efter stranding.
(efter tegning af Rørbye)

Matrikelkort 1818.

Nr. 67: Chr. M. Rafn

Nr. 4: Søren Sørensen

få lov til at smage, hvorefter hun kørte en skefuld ind i hans åbne mund. - Det var sennep!

De har vel først boet i Hals på Læsø, da det første barn blev født her, men allerede i 1834 boede de i Vesterø, og flytningen falder formodentlig sammen med det tidspunkt, da han blev strandingskommissionær. Farvandet omkring Læsø hører til de farligste i Danmark, idet den flade ø strækker milevide sandgrunde og stenrev ud i alle retninger; før fyrskibenes tid, og medens landfyrene endnu var meget fåtallige og dårlige, var det umuligt at advare skibene mod faren, og strandinger var derfor meget hyppige, vi læser således i Bing: Lessøe 1803 om 12 strandinger på een nat, d. 30/11. 1803, tilsyneladende en stor konvoj på vej fra Østersøen til engelske havne. Til at varetage skibsejernes interesser ved afvikling overfor stat og bjergere nedsatte private forretningsfolk sig som strandingskommissionærer, hvoraf der som regel var 2 på Læsø.

At det har været en meget vekslende indtægtskilde, forstår man, når Bing anfører:

Aar 1798 Indtraf ingen Strandinger

Aar 1801 Ingen Strandinger.

I løbet af århundredet blev fyr og farvandsafmærkning forbedret og sejlskibene mere og mere afløst af dampskibe, endvidere opstod redningsselskaber, der med dampere bragte skibene flot igen, så strandingskommissionærens hverv har efterhånden mistet sin betydning og er erstattet af agentur for bjergningsselskaber (Switzer).

Som bopæl havde C. M. R. i lighed med andre embedsmænd og håndværkere på landet en gård, hvis jorder vel kunne strække til at forsyne huset med de almindelige livsfornødenheder: gryn, brød, kød, smør, mælk, uld, lysetalg m.m., altsammen ting, der på den tid avledes og vel med undtagelse af vævningen forarbejdedes til konsum af gårdens beboere.

Den oprindelige betegnelse som købmand behøver ikke at have stort at sige. Det havde i lange tider været tilladt enhver på Læsø at drive detailhandel, og dette kan måske sættes i forbindelse med det formål at fordele de på strandingsauktionerne opkøbte varer. Professor Tyge A. Becker fortæller

fra en rejse i Jylland og til Læsø 1843: "Enhver nogenlunde velhavende Mand drev Handel med Kramvarer, Tjære, Brændevin etc." 30 år efter at C. M. R. var fraflyttet sin gård, henstod der endnu et regulært butikskuffemøbel i en gang mellem køkken og opholdsstue i det øde og forladte hus. Som en reminiscens fra den tid kan anføres, at der endnu for en menneskealder siden var meget kort mellem de små landhandeler på Læsø.

I Vesterø har Rafn formentlig ikke drevet anden købmandshandel end sådanne tilfældige forretninger, men var ellers strandingskommissionæren der havde selskabelig og ven-skabelig forbindelse med de kredse, i hvilke han fra sin ankomst til øen havde virket, og med øens øvrige embedsmænd.

Da pastor R. Bechmann i 1856 tiltrådte sit embede på Læsø, skildrer han i et brev ^{x)} til sin broder den begivenhedsrige rejse med bohavet og giver sit friske, første indtryk af øens befolkning:

"Af Honoratiores er Birkedommeren, Landfogeden alias Amtsforvalteren, Toldkontrolløren, Doktoren, Postmesteren, Overlodsens, Kammerraad Hjorth, Konsul Axelsen, Strandingskommissionærer Smith og Raun ^{xx)}; Hoffman, Fuldmægtig hos Birkedommeren; Gaardejer Knud Vinding, alle Personer, som førte stort og virkelig altfor luksuriøst og fint Hus; dernæst Hr. Ørum en Søn af den forhenværende Birkedommer, Jomfru Hesselholt, en gammel Dame, Gaardejerske; Hr. Bodholt, Gjæstgiver og Kjøbmand, 6 Skolelærere og flere, som jeg endnu ikke kjender."

Til de få overleveringer fra min moders barndomshjem hører lyse minder om den selskabelighed, der udfoldedes, om gæsterier og opførelse af diletantkomedie; Karen Marie (moderen) skal have været meget selskabelig anlagt og livlig; besværlige må turene have været på de sandede veje fra Vesterø til det 1 mil fjerne Byrum, hvor størstedelen af embedsmændene

x) Se Vends. Aarb. 1946, s. 316. (Uddrag af brev, se bilag: Rafn 18)+ 19)

xx) Ravn var en almindelig forvanskning af Rafn, ligesom Zeuting el. Zeufing erstattede Zeuthen selv i mandtalslisterne, der blev ført af en protokolfører.

boede, eller til det henved 3 mil fjerne Østerby.

Til belysning af familiebilledet vil vi afskrive folketællingen 1850:

	<u>Alder</u>	<u>Fødested</u>	<u>Stilling</u>
Christian Meiling Rafn	47	Haverslev	Jordbruger, strandingskom- missionær
<u>Karen Marie Ellermann</u>	38	København	
<u>Eline Madsine Rafn</u>	18	Hals, Læsø	
Hans <u>Christian Rafn</u>	17	i sognet	Sømand
<u>Ludvig Renner Rafn</u>	15	" "	
<u>Conrad Worm Rafn</u>	14	" "	
Christian <u>Anthonium M. Rafn</u>	12	" "	
<u>Laura Valentine H. Rafn</u>	10	" "	
Marie E.B. <u>Annania Rafn</u>	7	" "	
<u>Adolf Chr. Valdemar Rafn</u>	6	" "	
Thyrine Chr.J.Bregendahl	35	Aalborg	Lærerinde

At der ingen tjenestefolk er opført, kan kun skyldes en forglemmelse, ved alle andre folketællinger finder vi dem: i 1845 3 tjenestepiger, i 1855 1 karl 2 piger, og i 1834: Christiane Valentine Ellermann, 19 Aar, Husjomfru + 2 Tjenestepiger.

I 1855 er Hans Christian "ved Guldgraveri i Australien", Ludvig "til Coffardis til Antwerpen" og Conrad "til Coffardis til Amerika", 1860 er Hans Christian "til Coffardis fra København", medens Ludvig er "Guldgraver i Australien"; her nævnes Conrad og Anthonium ikke, de omkom begge til søs og formodentlig altså mellem 1855 og -60.

Således giver folketællingslisten enkelte bidrag til personalhistorien. I familien Rafn, med den store børneflokk, der heldigt har overstået den spæde alders farer, forstyrredes familiebilledet i 50erne af en krise med så alvorlige ulykker som ægteskabets opløsning og tabet af 2 sønner, Conrad og Anthonium, der blévt på havet. Hustruen blev endnu i en årrække på Læsø og fik bolig i en gård, hvori Rafn ejede halvparten: "Himmerig", se matrikelkort 1818.

Madsine Eline Maria Rafn (1831-61) blev gift med Johan Anton Jantzen (landmand, svensk). Hun døde som 30-årig og efterlod en 2-årig datter, der efter moderens død blev optaget hos morfaderen, til hvem hun var knyttet til hans død i 1896; såvidt vides også under sit ægteskab med August Madsen Dahm, der sejlede som styrmand. Ægteskabet blev opløst i 80-erne, hvorefter Dahm blev lods ved Københavns havnevæsen. Vi vender senere tilbage til Maria Dahm.

Hans Christian Rafn. Den ældste søn, Hans Christian, var gået meget målbevidst frem, havde trænet sig godt op i den store skibsfart i øst og vest og gjort afstikkere til guld-felterne i Australien og (vistnok) Californien. Det menes dog, at udbyttet heraf ikke har været særlig stort. I 1856, 23 år gammel kan han imidlertid besejle Norge i en selvejet skonnert og her komme i forbindelse med betydende redere og skibsbyggere. I 1865 tilbydes der ham føringen af en nybygget brig, tilhørende skibsreder Wibe, og senere efter tur 3 nybyggede barkskibe med stigende tonnage fra reder- og værftsfirmaet Chr. Knudsen, efterfulgt af dennes sønner, Jørgen C. og Gunnar K. Christian Rafn blev snart rådgivende ved skibenes konstruktion, og for det sidstes vedkommende førte han tillige opsyn med dets bygning i Bergen 1889-90; han var parthaver i de 3 skibe.

Christian Rafn var blevet norsk statsborger med Porsgrund som hjemsted, her havde også rederierne og værfterne hjemme. Hans moder og hans søster Laura flyttede hertil; nogle år senere blev begge søskende gift, med Hanna Anette Halvorsen og med Peter Karenius Wright, bankbogholder, og fra 1873 til sin død opholdt moderen sig hos svigerdatteren, kan man næsten sige, idet Christian af hensyn til sit skib kun var meget lidt hjemme, men lod familien besøge sig under opholdene i nord-europæiske havne.

Om det sidste af hans skibe skrev Norsk Sjøfarts Museum's direktør, Thomas Hauge, en beretning: Stålbark "Skomvær" største norskbygde Seilskip, - hvori der fortælles meget om Kapt. Rafn og hans sejlads. Et referat ville her føre altfor vidt, så kun enkelte glimt skal vises.

Forf. indleder sin biografi af Chr. Rafn:

"Det er ganske ejendommeligt, at en innvandret dansk sjømann skulle bli den som fikk den ære å føre det største og prektigste seilskip som er bygget i Norge."

Der har været megen sport for Rafn i at føre dette skib med dets 26 sejl, og enhver lejlighed blev benyttet til at sammenligne distancer og tider med andre skibes, en hel kap-sejlads over de lange ruter rundt Kap Horn og Kap Det gode Haab. Snart i altfor smukt vejr til kaptajns fortrydelse, og snart med frisk og gunstig vind, der sætter humøret op. Så er der den altfor voldsomme vind, indtil orkanagtig styrke, der sætter skib og besætning på prøve i dage og nætter; men Rafn gennemførte rejserne med alle skibene uden nævneværdige havarier. At undgå disse og at gøre rejserne kortvarige var vigtige led i den stadige bestræbelse for at gøre foretagendet rentabelt under dampskibenes stigende konkurrence.

En fare lurede, navnlig i troperne, de smitsomme sygdomme, og her kan man sige, at Rafn indirekte fik sin bane. I 1898, da han tænkte på at lægge op, var fragtmarkedet så langt nede, at rederiet overvejede at tage skibet hjem til Norge. Imidlertid sluttede man dog en kontrakt om en tur New York-Java med petroleum, og under opholdet her rantes skibet af en epidemi, der gjorde tilbagerejsen til New York (med sukker) både tragisk og uhyre besværlig. Der havde været enkelte tilfælde under opholdet på Java, men efter afrejsen blev efterhånden alle så nær som kaptajnen + 1 angrebet af "mavesygdommen". Den syge 2.styrmænd blev bragt i land på St. Helena. Senere indfører kaptajnen i journalen: "På dæk nu i 2 nætter - uden officerer, med så mange syge (1.styrmænd var også til køjs). Vi er næppe stærke nok til at manøvrere skibet, thi de få, som er på benene, ser ikke stort bedre ud end en udslidt kost."

Hauge tilføjer: "Altsaa halve reisen med en Styrmand, den andre halvdel uten noen og dessuten 1/3 af mannskapet syke. Og en masse bryderi som læge og sykepleier. Ikke så rart, om den 66-årige kaptein følte sig trett og utslitt efter en slik tur."

Selv har han ment at være stærk nok til at stå til søs igen på en sidste rejse, og "Skomvær" lå lastet og klar til at sejle til Java - igen. Det blev dog med en anden fører. Rafn havde på grund af forretninger måttet overnatte på et hotel i New York og blev her fundet død i sengen næste morgen. Han havde kort forinden tilskrevet en ven: "Gud forbyde at der paa mine gamle Dage skal tilstøde mig og mit Skib noget under denne sidste Rejse".

Som en lille efterskrift skal nævnes, at Anette Rafn beholdt andelen i skibet. Tiderne blev ikke bedre, og rederiet, der nu mest gav sig af med dampskibe, fulgte for så vidt med i den depression, der opstod ved udbruddet af krigen i 1914, som det afhændede "Skomvær" - til en pris, der akkurat lå på højde med fragten af den ladning, det netop skulle bringe til Europa. Depressionen lattede dog forholdsvis hurtigt - man erfarede, at krigen kunne trække ud, og at den snarere ville medføre en inflation, og da skibet allerede i 1917 igen skiftede ejer, var prisen 5-doblet fra 160.000 kr. i august 1915 til 833.000 kr. i juli 1917. Jeg ved ikke, hvor meget denne affære betød for rederiet med de mange andre aktiver og den videre arbejdende kapital, men for familien Rafn, der i 1890 havde købt tiendeparten af skibet for 28.000 kr., må skuffelsen have være stor. Anette Rafn (1847-1939) sejlede i mange år - indtil børnenes skolegang - med kaptajnen.

Ludvig Renner Rafn (1835-). Til de af folketællingslisten givne oplysninger kan føjes, at han slog sig ned i New York og fik beskæftigelse ved færgefarten mellem Manhattan og New Jersey, en trafik der nu hovedsagelig varetages af tunneller og broer. Ludvig skal efter forlydender have forladt hus og hjem, og der foreligger ingen oplysninger om hans videre skæbne.

Conrad Worm Rafn (1836-). Anthonius Meiling Rafn (1838-). Som tidligere nævnt skal de begge være omkommet på søen.

Laura Valentine Henriette Rafn (1840-90). Det var Christian, der foranledigede moderen og Laura til at forlade Læsø og slå sig ned i Porsgrund i et fælles hjem. Men da Christian i 1873 giftede sig, og snart efter også Laura blev gift - med bankkasserer Peter Karenius Wright - blev moderen

optaget i Christians hjem til sin død i 1897. Wright var enkemand og bragte med i ægteskabet en datter, Linka, som døde ret ung. Laura fik 5 børn, 3 døtre og 2 sønner, af hvilke her skal omtales den ældste, datteren Ellen, der blev gift med den danske præst, senere stiftsprovst Frederik Schepelern. Ellen gik stærkt op i et socialt foretagende, blev landskendt og belønnedes med fortjenstmedaljen. Den ældste af sønnerne, Frederik kom ind i celluloseindustrien, blev fabriksdirektør og nød anerkendelse som en betydelig ekspert i sin branche.

Maria Elisabeth Bodil Annania Rafn, kaldet Anna, (1843-1917) havde som barn og ung pige på nært hold oplevet familiens tragiske begivenheder og var til sidst det eneste barn, der var hjemme hos faderen. Hun blev forlovet og gift med en ung seminarist Edvard Zeuthen (1847-1933), men de måtte vente nogle år med at sætte fod under eget bord, da han efter endt seminarieuddannelse fik et stipendium, der gav ham adgang til et 2½ års studium ved universitetet: Det Monradske Kursus, der een gang årligt tildeltes en dansk seminarist, der havde gjort sig fortjent dertil. Her videreførte han den interesse og flid, han havde vist i skolen og på seminariet, og efter endt eksamen fik han ansættelse på Slagelse Realskole, der bestyredes af den fremragende pædagog, rektor Frederik Dahl (medudgiver af 5. udgave af L. Meyers Fremmedordbog 1878, medlem af Folketinget, titulær professor). Under sit 11-årige virke i Slagelse var Zeuthen rektors stedfortræder under Rigsdagens samlinger. Fra Slagelse søgte og fik han i 1883 ansættelse som bestyrer af den private Lemvig Realskole, senere ejer (1890-1908), indtil han måtte give op overfor kommunens plan om at udvide sit skolevæsen med en realskole. Han virkede endnu nogle år som lærer ved denne kommunale skole. Zeuthen tilbragte sit otium dels i København og dels på Læsø. Han havde et godt helbred og gav sig lige til det sidste af med matematik, bl.a. ofrede han tid og anstrengelser på et problem, der ansås for uløseligt, men som en videnskabsmand engang havde hævdet at have set løsningen på.

Det yngste barn Adolf Christian Valdemar Rafn (1844-1927) kom til landvæsenet og blev beskæftiget i Midtjylland (Djursland, Himmerland) med Draaby og Hvilsom som faste bosteder i

de 3 første slægtled. I et brev fra 1889, hvor Christian M. Rafn omtaler sine rejser til børnene, nævnes disse steder ikke- og de faldt jo heller ikke ind under de gode rejsemuligheder, som Chr. M. Rafn glædede sig over,-da de ikke lå på hovedruterne; men iøvrigt ved jeg ikke, hvor meget samkvem der har været. Lidt samkvem mellem Adolf R. og mit barndomshjem var der men jeg ved kun meget lidt besked derom. Jeg havde kun set en datter, altså en kusine til mig, da hun engang var i mit hjem i Lemvig for at gennemgå et kursus. I 1968 fik jeg på Læsø besøg af 2 børnebørn af Adolf R. samt deres ægtefæller, desværre et meget kort besøg, da vi netop var på falderebet til hjemrejsen, men vi agter at besøge hinanden i år. Mit besøg på Læsø i fjor var ganske kort på grund af boligveksel.

Denne gren af Chr. Rafns efterkommere kan siges at have hængt i en tråd, idet kun én af de seks fik børn, men den har alligevel udviklet sig til en anselig række af efterkommere, der efterhånden også beskæftiger sig med andre erhverv (post, trafik etc.)

Da efterhånden alle børnene blev gift og kom fra hjemmet, sad Chr. M. R. alene tilbage med sin ældste datters datter Marie, der blev gift med styrmand August Dahm. Også dette ægteskab blev opløst, og den lille husstand bestod til sidst af den gamle bedstefader, Marie og Jomfru Bregendahl, "Jom". Vi finder "Jom" på folketællingen i 1850, men allerede i 1834 findes hun vist på Læsø hos dommerfuldmægtig Hoffmann, og under navnet : Thybrine Christine Jensen, 21 år, huslærerinde. Hun var født i Ålborg 8/2. 1814 og skal have været veninde med Karen Marie Ellermann. Folketællingslisterne var meget skødesløst ført med hensyn til personnavne, og den lille forskydning i alder kan vi vel tilskrive listeføreren. "Jom" kom til at betyde meget for det Rafn'ske hjem. Hun underviste børnene samvittighedsfuldt og opdrog dem tillige til arbejde og pligtfølelse; hun skal f. eks. have sagt, at hellere end at sidde ledige måtte pigebørnene pille deres strikkesøj op og strikke det een gang til. I den gamle Jom og den kærlige og altopofrende datterdatter Marie har den gamle bedstefader haft et omsorgsfuldt selskab op i sin høje alderdom, hvoraf han måtte tilbringe de sidste 2-3 år i sengen. Et stort hvidt hår prydede det gamle ansigt.

I det eneste brev , der er kommet mig for øje, fra den gamle bedstefader, skildrer han glæden over at kunne besøge sine kære børn, de 2 omtalte familier i Porsgrund, og datteren Anna, gift Zeuthen, først i Slagelse, senere i Lemvig, hvor Zeuthen blev realskolebestyrer. Også sin fraseparede hustru i Norge skal han ved disse besøg have været meget opmærksom overfor. Endvidere hører vi lidt om det gamle hjem.

Gården må være overdraget Dahm ved ægteskabets indgåelse, ved dets ophævelse er den så solgt til naboen, og nu ville C. M. R. også have været for gammel til at drive den. Den skyhed for fremmede hos de nye ejere, der antydes i brevet, gik i forhøjet grad over til disses 3 ugifte børn, der lod den stå tom og forfalde, og som til sidst selv måtte tages under det offentliges varetægt, da de hverken kunne passe sig selv eller deres kreaturer.

Rafns gård var nu redningsløst fortabt, stykke for stykke var den vandret i kakkelovnen; og den ny ejer, Laurids Birk Nielsen, der ellers var meget interesseret i at bevare det gamle, jævnedes den helt med jorden; syldstenene markerer indkørslen til mit sommerhus på Læsø, og bilæggerovnen fra stadsstuen er også i brug der. Som et kuriosum skal anføres, at et fotografi, som jeg omkring 1930 tog af et halvt nedfaldent udhus, viser et skibs-navnebræt anvendt som tætningsliste; det bærer navnet: Elise af Po- - - (Porsgrund?). Bindingsværkets tømmer i Læsøgårdene var ofte af egebjælker fra strandede skibe.

Til belysning af naboernes holdning skal anføres, at medens der tidligere ikke fandtes sammenbyggede landsbyer på Læsø, var der enkelte parvis (undertiden 3-4) liggende gårde, og de her nævnte 2 gårde lå klods op ad hinanden (se matrikelkort 1818); jeg skal iøvrigt afholde mig fra at komme nærmere ind på, hvorledes livet i almindelighed formede sig på Læsø, om forbindelsen med omverdenen m.m., selv om det også kunne have interesse for forståelsen af vore forfædres tilværelse.

Vi er i det foregående nået til anetavlens "proband" Christian Meiling Rafn ved at følge familien Rafn, og vil derpå gå den modsatte vej og se på de indgiftede slægter.

C. M. R.'s moder Massen Worm (3) ^{x)} (ses også skrevet Madsine eller Madsen) blev som anført tidligt forældreløs; hun blev optaget på hovedgården Haven i Hørby sogn hos sin moders halvbroder Christian Meiling. Meilingerne kommer fra Meilinggård i Aasted sogn, "en fremragende bondeslægt" betegner Klitgaard dem i et privat brev. Det ældste kendte led Peder Christensen (56) havde en søn Christen Pedersen Meiling (+ o. 1710), der ejede Rougtved i Asdal sogn; hans børn antog denne gårds navn (senere Rugtved); de kom godt frem og fik en stor efterslægt. At den anden kendte søn Niels Pedersen (28), (vor stamfader) også var hævet over den almindelige fæstebondes stand, vidner indførelsen i kirkebogen om ved sønnen Peder Nielsen Meilings (14) dåb. Her findes som faddere præstens hustru og søn samt 2 af egnens herregårdsforpagtere. Der var mange børn - mindst 10 - men kun 4 nåede den voksne alder: Hans, som fik fødegården, Maren, der blev gift med Seigneur Peder Simonsen Holm i Fladstrand, vor stamfader Peder, samt Christen. Denne sidste er hovedperson i en skildring: "Legatstifterne Christen Nielsen Meiling og Sophie Andersdatter Thoustrup" af S. Vestergaard Nielsen, i "Fra Kjær og Himmerland Herred", XI s. 83. Ved landbrug og måske mere ved handel med større gårde^{xx)} var han bleven så velstående, at han i 50-års alderen kunne trække sig tilbage; han opførte en mindre ejendom i Aars til dette formål og oprettede samtidig et testamente. Femtedelen af efterladenskaberne skulle gå til sognets fattige børn, og der var taget forholdsregler under hensyn til, hvem af ægtefællerne der døde først. Men deres otium blev kun af kort varighed. De døde begge kort efter indflytningen i det nye sted en nat med 2 timers mellemrum; dødsårsagen kendes ikke, der antydes intet om mystik eller kriminalitet. Hovedpunktet i skildringen er den overdådige begravelse. Forf. meddeler, at yderligere personalhistoriske oplysninger angående slægten Meiling (og Thoustrup) i rigt mål vil kunne findes i hovedkilden til hans

^{x)} De i parentes vedføjede tal angiver nummeret i anetavlen.

^{xx)} heriblandt den senere nævnte Hvanstrup.

artikel: Skifte Nr. 287 under under Ålborghus Amt. Det fremgår af skiftesagen, at Peder Nielsen Meiling (14) "på Grund af Kors og Sygdom" befuldmægtiger sin søn Monsieur Niels Meyling, "Administrateur de Kaas a Kaas" i Salling til på hans vegne at møde og varetage hans tarv. Ved auktionen køber denne en under dyne, nogle kniplinger og andre småting, af guldsagerne 3 små ringe, der koster 2 Rdlr. 1 M. Boets overskud blev 6543 Rdlr. 3 M. 11 Sk., hvoraf Peder Nielsen Meiling fik 1046 Rdlr. 5 M. 13 $\frac{23}{25}$! Sk.

Peder Nielsen Meiling havde være forpagter på Egebjerg og blev i 1738 forpagter på hovedgården Haven, hvis ejer var Hans Bugge og efter dennes død 1759 enken Elisabeth Dyssel Bugge. Hun omtaler i sit testamente sin forpagter som den "ærlige gamle Peder Meyling" -"hvilket er meget sagt i få ord" skriver arkivar S. Nygaard i sit arbejde: Hovedgaarden Haven og dens Ejere (Vends.Aarb. 1917, s. 75).

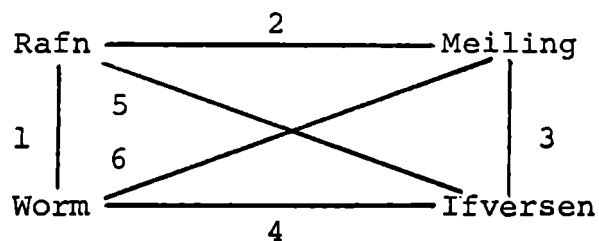
I testamentet pålægger hun den nye ejer, Niels Bentzen Jespersen, hendes protegé, at være god mod bønderne, "der i disse for dem besynderlige tider ligger mig på sinde". Det er på hoveriets og stavnsbåndets tid, og vi vil lægge de to udtalelser sammen som et vidnesbyrd om en human og redelig livsførelse hos ejer og forpagter.

Peder N. Meiling var gift 2 gange; om den første hustru Maren Andersdatter, vor stammoder, ved vi intet; i 1745 blev han gift med Christian Hansen Rafns (8) datter Margrethe. Ellers ved vi ikke mere om Peder N. M. og kunne for såvidt forlade Haven, hvis den ikke som før nævnt var blevet et barndomshjem for den lille Massen Worm.

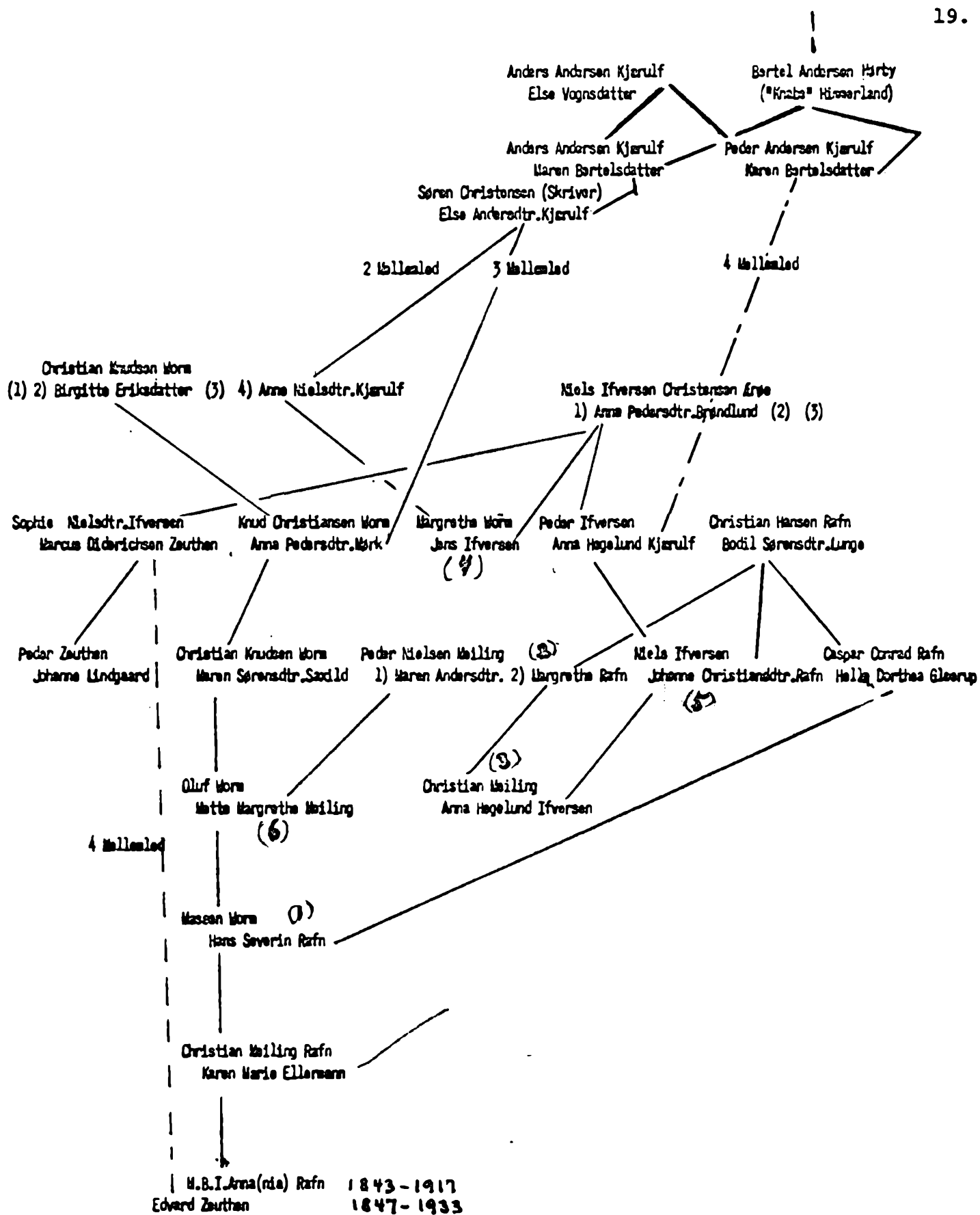
Her var imidlertid sønnen Christen Meiling af 2. ægteskab blevet ejer i 1775 efter først at have afløst faderen som forpagter ved dennes død i 1768. I bilagene findes et uddrag af Nygaards ovenfor omtalte arbejde, hvori vi læser om hjemmet på Haven, der bliver et tilholdssted for gamle og unge familiedlemmer.

Vi ser her, at Christen Meiling trods gode tider ikke har haft økonomisk fremgang og til sidst må opgive gården. En søn af ham blev ejer af herregården Hejselt, der tidligere havde været i pastor Christian H. Rafns svigersøns besiddelse. For at anskueliggøre de indviklede forbindelser mellem famili-

erne Rafn, Meiling, Worm og Ifversen er der opstillet et diagram (vend); man vil af dette se, at forbindelsen gennem ægteskab af de 4 navne findes i alle 6 mulige variationer som vist her:

Tallene refererer til diagrammet på næste side.

NB. De maskinskrevne små tal angiver ægteskabernes rækkefølge. De kraftigere håndskrevne tal refererer til diagrammet på side 18.

Når man hos Nygaard læser om, at Christen Meiling fik lån til købet af Haven hos provst Caspar Conrad Rafn og hos landfoged Peder Zeuthen på Læsø, ser man ved studiet af diagrammet, at det ikke beror på en tilfældighed, idet førstnævnte var hans onkel og sidstnævnte beslægtet gennem familien Ifversen. Også den senere optrædende långiver Mourits Gleerup var beslægtet.

Fra Haven går linien til Hjørring, hvor Massen Worms fader var byfoged. Medens Worm-slægten var kommet fra Sjælland et århundrede tilbage, har Massen Worm sin rod meget længere tilbage i de Vendsyssel'ske slægter Kjærulf, Mørk og Vogn. Her skal hovedsagelig henvises til bilagene med uddrag af store arbejder om 2 af disse slægter; dog kan vi lige citere lidt fra indledningen af Klitgaards nyeste arbejde over Mørk-slægterne (Vends.Aarb. 1946):

"I slutningen af middelalderen var der flere fremtrædende selvejer-bondeætter i Vendsyssel - - - - -
- - - - - Den betydeligste selvejer-bondeæt her var slægten Kjærulf, der oprindeligt havde hjemme i den sydlige del af Vendsyssel - i Kjær Herred - og derfra efterhånden bredte sig over "den ganske Verden"; men foruden denne æt var der en eller vist nok flere slægter, der førte navnet Mørk - - - - -".

I uddragene findes enkeltheder fra de forskellige slægtled, og vi træffer på en berømtthed som Skipper Clement ^{x)}, men navnlig giver indledningen til "Kjærulfske Studier" og "Røgelhede" et indblik i de sociale og kulturelle forhold, hvorunder disse tidlige generationer har levet.

Det er let at se, efter hvilket system C. M. R.'s anetavle er nummereret, og at hver generation må få det dobbelte antal personer (fader og moder) af den foregående; er man så nået op i de 4-cifrede tal, er stigningen for hver generation jo kolossal, og det højeste tal på denne anetavle nr. 6449 vil, set fra den nulevende yngste generation af slægten blive til nr. 206.336.

At kunne påpege og evt. få oplysninger angående een af 3000 eller een af 100.000 må jo synes ret betydningsløst, men noget anderledes ligger det dog, når det som i disse tilfælde drejer sig om en række af slægtled, der gennem tilknytning til samme ejendom eller samme hverv kan antages at have videreført slægtsfølelse og traditioner over et par århundreder.

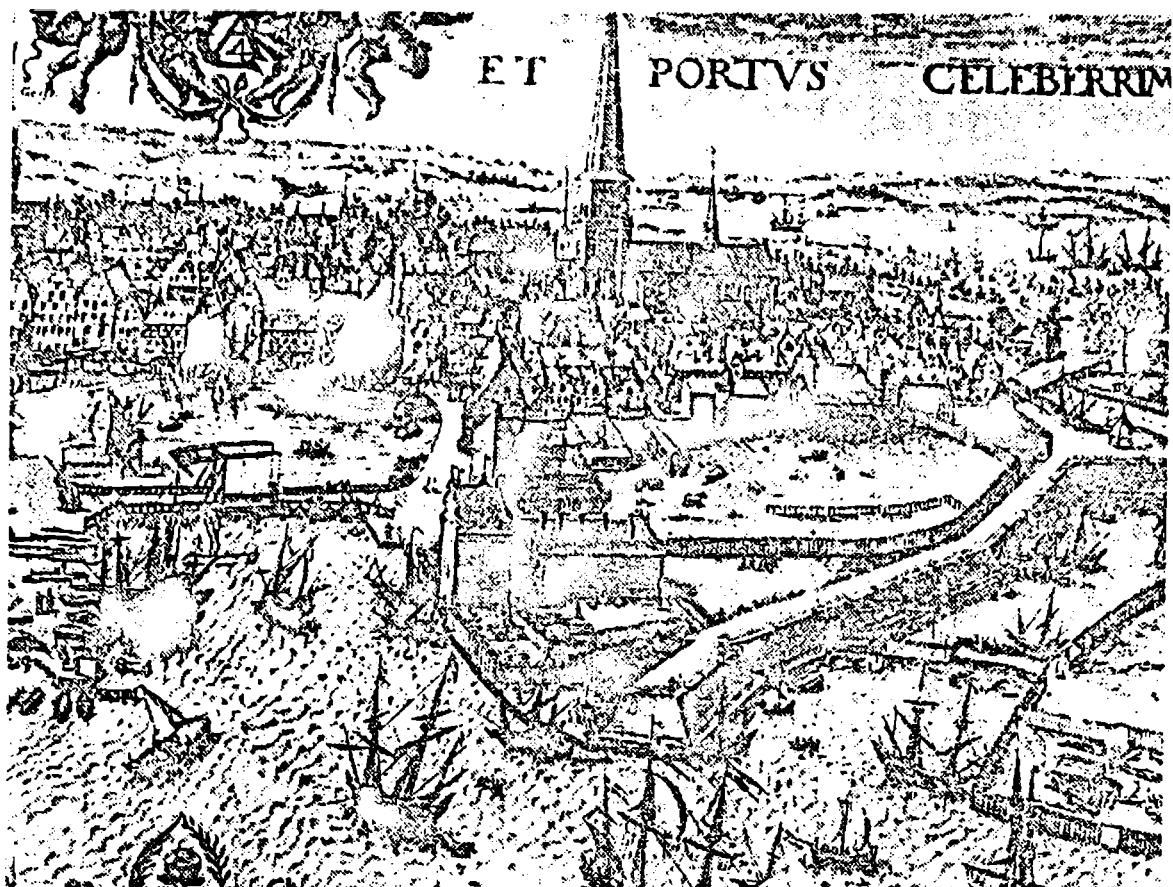
Her indgår 6 slægtled Kjarulf og 6 slægtled Mørk, der forenes og indgår i Worm-slægten, der forøvrigt også på anden måde forbindes med slægten Kjarulf.

Anetavlens yngre slægtled er interessante ved deres relative fuldtallighed, rækken med 8 aner er komplet, og af 16-rækken mangler kun 2 par, som vi vil gætte på tilhører landbefolkningen, et ikke ringe materiale ved eventuelle arvelighedsbetragtninger.

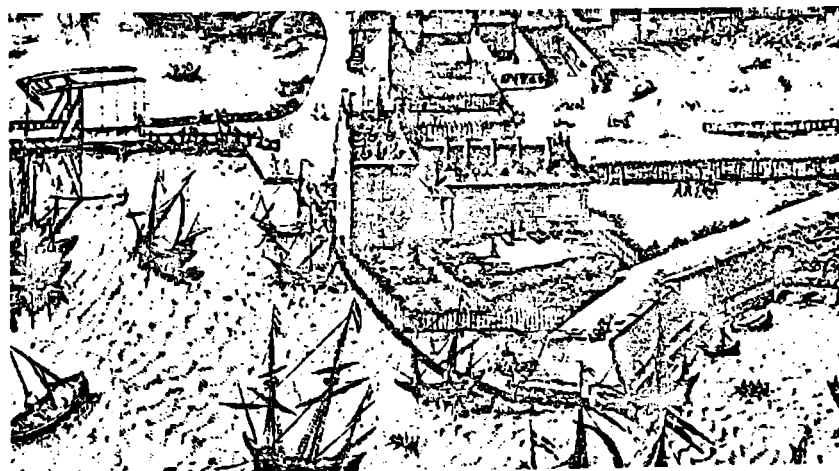
Om de fjerne slægtled Kjarulf ^{x)} og Mørk ^{xx)} har jeg ikke noget at tilføje til uddragene af de trykte kilder, der må studeres med anetavlen ved hånden, dog skal bemærkes, at Else Wogensdatter (1613) - som Dyrskiøt ^{xxx)} betegner hende - tilhører den vendsysselske adelsslægt Vogn, og at Bertel Andersen Hørby (1614) var en himmelsk Knabe (halvt adelig, lavadel). Takket være lektor Jan Heuch, Oslo (dattersøn af Hans Christian Rafn, 1833-99) er slægtens rod nu gennem navnet Hørby ført nogle århundreder længere tilbage end til den ældste kendte Kjarulf. Der er med det forbehold, som Jan Heuch har taget, vist en direkte nedstamning fra Skjalm Hvide, død ca. 1113, (bilag Rafn).

Vi har beskæftiget os med Massen Worms forfædre og nærmer os navnet Worm. Det blev en Kjarulf, der førte den første Worm til Vendsyssel, enken efter en kapellan ved Holmens kirke.

x) C. Klitgaard: Kjarulfske Studier, første 8 sider, 16, 357, 359.
xx) C. Klitgaard: Røgelhede, s. 270-87.
xxx) Dyrskiøt, se Vends.Aarb., 1925, s. 98.

ANKERSMEDIEN, der blev den første Holmens Kirke, er den lille lave bygning med de lange skorstenspiber, der ligger bag den tre stokværk høje Mont i tidlig renessancestil. Ved kirkens udvidelse 1611 blev Montens Indlemmet i kirken; dens gavl blev den nye korskirkes sydvestgavl. Til venstre Holmens Bro, til højre Chr. 1.s fæstningsvold og Holmens Kanal. I baggrunden Nikolaj Kirke. — Efter Jan van Wijcks prospekt over København fra omkring 1610.

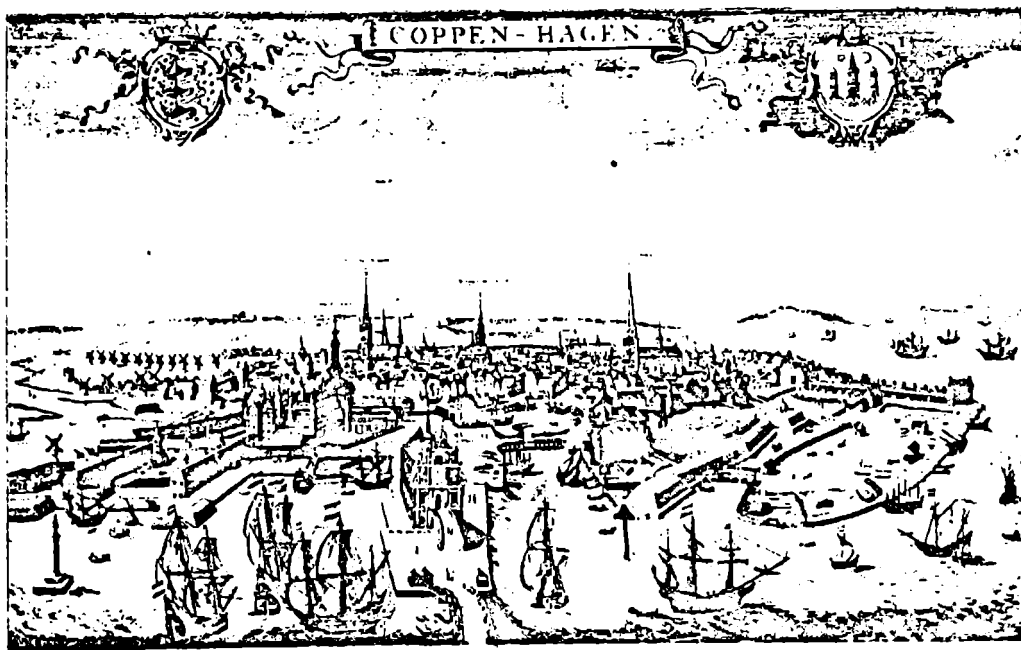

På s. 23 omfatter prospektet hele byen København; af særlig interesse er her Børsen og begyndelsen til en forbindelse med Christianshavn, der tydeligt bærer præg af at være tilføjet som rettelse til et ældre stik, idet man har afslebet et lag af kobberpladen og stukket det nye motiv i stedet uden hensyn til de mange skibe for fulde sejl, som man spærrer inde.

Slægten Worm

Ved Bremerholm (Gammelholm, datidens orlogsværft) fik 15/11. 1592 "os elskelig" Johan Worm af Chr. IV bestalling som skibsbygger. Senere var den o. 1590 fødte Knud Hansen Worm (96) skriver ved værftet, og det er jo muligt, at det er sønnen, der er fulgt i faderens fodspor. Ifølge den i Worm-navnet sagkyndige, afdøde postmester Klitgaard, var der ingen forbindelse mellem de her nævnte og andre familier Worm i Danmark, og det kan vel tænkes, at Johan Worm er indvandret eller er bleven hidkaldt, f.eks. fra Holland til sit hverv. "Skriver ved Værftet" var nok en større stilling, end navnet siger; desuden havde Knud H. Worm ledelsen af smedien, og han var måske en af de smedemestre, der havde bolig i den tårnlignende del af ankersmedien ^{x)}.

Om Chr. IV's nære kontakt med værftet vidner et brev til Worm, hvori han pålægges at føre regnskab fra dag til dag over, hvad smedene udretter - en driftsanalyse for 300 år siden ^{xx)}. I en anden skrivelse giver han Worm det hverv at mægle i en tvist mellem 2 borgere.

På ovenstående stik ses v. kanalen ankersmedien, kendelig på skorstenene over smedien og tårnet v. kajen. I proportionerne ligner den en landsbykirke - og den lavere fløj blev senere indrettet til kirke for Holmens folk. Kort tid efter fik den 2 sidefløje og blev til den "Holmens Kirke" vi ser idag - med senere tilbyggede kapeller m.m.

Det er rimeligt at antage, at Knud Worm under sit virke på Holmen har vist sig kvalificeret til større og mere indbringende hverv; i en alder af 43 er han herredsfoged i Smørum Herred, dernæst i Ølstykke H. med Øbakkegaard i Ledøje som fogedgård. Han har sat sig et smukt minde i en stor lysekrone i Ledøje kirke med indskriften:

"Knud Worm Herisfoget - Karen Bensdatter 1653"

Ortografien har formodentlig måttet vige for ornamentikkens krav eller besværligheder; man ser ellers oftere overflødige bogstaver end manglende.

Han er blevet begravet i Ledøje kirke, hvorfra hans ligsten senere er blevet indmuret i kirkegårdsmuren tillige med andre sten, smukt og skønsomt, men indtrykket ødelægges af 4 høje blanktpolerede sten med guldskrift i et familiegravsted, der tildels skjuler de gamle sten og harmonerer dårligt med dem.

Worm's ligsten har - ligesom forøvrigt foged Hans Christensen Rafn's - i hjørnerne medailloner med de 4 evangelister, tilsyneladende er de udført efter samme tegning. Der er intet våben.

Indskriften lyder:

Herunder ligger begrafven erlig agtbar och velforstandig nu salig Mand Knud Worm forðum Heridtsfoget udi Smørrium och Øllstycche herreder udi 34 aar som boede udi Ledøe och salig hensofvede udi herren den 14. maii 1667 udi sin alders 78. aar med sin kiere hustrue erlig och gud frychtig Quinde Kirsten Nielsdaater som før hannem hensof St. Maartensdag 1640. Disligeste den erlig dyderig och gudfrychtig Quinde Karen Bentsdaatter som lefvede med hannem et erligt och kierligt Egtescab udi 24 aar och døde den - - anno 16 - udi sin alders - aar. Gud gifve dennem med alle troende christne en glædelig och ærefuld opstandelse paa den yderste dommedag.

(I de to nederste hjørner findes 2 tegninger, til venstre en mand læsende i en bog, samt en okse; af skriften over kan kun læses ordet: "Lucas". Til højre ligeledes en mand læsende i en bog, samt en ørn; af skriften over kan kun læses ordet: "Johannes". (Rohleders anmærkning)).

Karen Bentsdatters dødsdato har aldrig været udfyldt, måske har hun giftet sig igen og fundet et andet hvilested. Den manglende dato siger os med temmelig stor sikkerhed, at Karen Bentsdatter har været medvirkende ved stenens tilvejebringelse og medansvarlig for betegnelsen "erlig dyderig og gudfrychtig Quinde Karen Bentsdaatter". Både lysekronen og ligstenen er tegn på velstand.

Et monument over hans embedsvirksomhed findes i tingbøgerne. Landsretssagfører Rohleder udtrykker sig rosende herom på lignende måde som Torkil Baumgarten om herredsfoged Hans C. Rafn's tingbøger.

Knud Hansen Worm's første hustru Birgitte Carstensdatter er formodentlig død i København; der berettes kun om 2 børn i dette første ægteskab, og oplysninger haves kun om det ene, vor stamfader Christian Knudsen Worm, om hvem der til gengæld foreligger rigeligt.

Han var født i 1621 og kom altså som 12-årig fra hovedstaden ud på landet. Om hans ungdom foreligger intet udover hans giftermål; i årene 1656-61 var han gårdfæster i Husum og kom her op i en række retsstridigheder, uden at det dog ses, at der er overgået ham nogen alvorlig dom. Afhandlingen af Valdemar Møller: "Fra Sokkelund Herred" består af referater fra herredets tingbøger. Man må se de mange mærkværdige sager på baggrund af, at det var tiden under og efter den alvorligste besættelse og fare, landet havde kendt, Københavns belejring 1658-59, og at Husum lå lige bag ved eller i svenskernes opmarschterræn.

"Christian Knudsen Worm synes at have været en urolig og driftig natur. Vi læser om ham som gårdejer og senere som hovedstadsbeboer, handelsmand og pengeudlåner."

Om hans 2 første hustruer ved vi intet. Nr. 2 blev stammoder til vor slægt. Nr. 3 Anna Nielsdatter f. Kjørulf var enke efter vendelboen Christen Andersen Tornby, øverste kapellan ved Holmens kirke, og hun stammede selv fra Vendssysel. Efter nogle omskiftelser tog de ophold på gården Korslund ^{x)}. En angivelse i uddraget af Røgelhede ^{xx)} om, at

^{x)} Rørsig: Fra Korslund i ældre tid. V.Aarb., 25, 182.

^{xx)} Klitgaard: Røgelhede i Hellevad S. Jy.Saml.V.R. 5.bd.

han i 1667 fik skøde på Røgelhede, Kærsgaard, Klokkeholm, Korslund, Roslund, Skinbjerg m.v. lyder af mere velstand, end man ellers får indtrykket af, men alvorlige misvækstår og fjendtlige brandskatninger under svenskekrigen lagde mange gårde øde og gjorde dem lettere at erhverve.

Da han for 3die gang blev enkemand, giftede han sig påny i en alder af 64 år og fik nu sin største børneflokk. På hans stridbarhed foreligger der, som man ser af bilagene, også eksempler fra hans ældste dage.

Om det næste led Knud Christian Worm (24) ved vi ikke meget, det kan måske være et tegn på, at han har været et roligere gemyt end faderen, en "reaktion" i næste slægtled man undertiden støder på. Han var gårdejer i Røgelhede, gift med Anna Pedersdatter Mørk, der bringer os den direkte nedstamning fra Mørk- og Kjærulfslægterne.

De 2 næste Worm'er var begge byfogder i Hjørring, Christian Knudsen Worm (12), i et brev også kaldet Godske, f. omkring 1696, tjente 1724-33 som foged hos Otto Krabbe på Bjerregaard i Aale sogn ved Horsens og 1733-46 som ridefoged på Børglumkloster. Hans hustru Maren Sørensdatter Saxild havde været fruerpige på Haraldskjær ved Vejle, og man ved, at trolovelsen fandt sted i Skibet kirke, men mangel af bog over viede hindrer videre efterforskning af hendes afstamning. Saxild er navnet på en landsby i nærheden af Odder.

I 1745 ansøgte den daværende byfoged i Hjørring om at få udnævnt en successor:

"Så må jeg bede, at Deres Kongelige Majestæt adjungerer Christian Worm, som i mange Aar haver tjent for Ridefoged hos adskillige Herskaber, og om hvis Redelighed og Dygtighed i Lov og Ret jeg noksom kan vidne..."

(ansøger om at Worm må være ham):

"...bistandig udi Byfogedtjenesten udi Hjørring og Herredsfogedtjenesten for Horns og Vennebjerg Herreder.....
...og efter min dødelige Afgang være beskikket til By- og Herredsfoged, da jeg ikke af Embedernes ringe Indkomster...
...kan taale at give hannem noget aarlig for den Assistens, han skulde give mig i Embedet."

Ansøgningen blev bevilget, og som adjungeret ernærede Chr. Worm sig som prokurator i Hjørring. Den gamle herredsfoged og successoren kom dårligt ud af det med hinanden.

Worm overtog embedet 1749, afgik 1768. I 1756 figurerer Worm i biskop Brorsons visitatsindberetning i en pinlig sag (se bilagene). Sagen synes ikke at have været for nogen verdslig domstol og heller ikke at have haft nogen betydning for Worm's stilling. Man støder forøvrigt i de historiske arbejder i Vendsyssel hyppigt på klager over upålideligheden i angivelserne af barnefædre.

Faderen fulgtes i embedet af sønnen Oluf, døbt i Aale 1729. Han var i 1749 toldfuldmægtig i Skagen, i 1767 (og vel også tidligere) ridefoged på Knudseje i Skæve sogn, 1768 udnævntes han til faderens successor, 1771 tillige til birkedommer og skriver ved Vrejlev klostres birk - en del godsér besad selv retsmyndigheden. 1779 blev han ramt af et apoplektisk anfald, der berøvede ham målet, hvorfor der i 1780 beskikkedes "en adjungerende og succederende" eftermand, en fremgangsmåde vi nu her er stødt på 2 gange, og som vi også fandt ved besættelsen af præsteembedet i Volstrup. Han levede til slutningen af 1780. Hans hustru var Mette Margrethe Meiling.

I de mange lokalhistoriske arbejder, der er fremkommet i Vendsyssel, er byfogderne Worm ofte nævnt, uden at der dog er fremkommet noget personalhistorisk stof om dem, udover hvad der allerede er omtalt her. Heller ikke om deres forvaltning af ridefogedembederne foreligger der noget, medens der ellers findes adskillige historier om strenge godsejere og ridefogder og fæstebønders klager og selvfor-svar.

Børglumkloster ejedes, medens Chr. Worm var ridefoged her, af generalmajor de Poulson, der ikke efterlod sig noget godt ry for sit forhold overfor fæstebønderne.

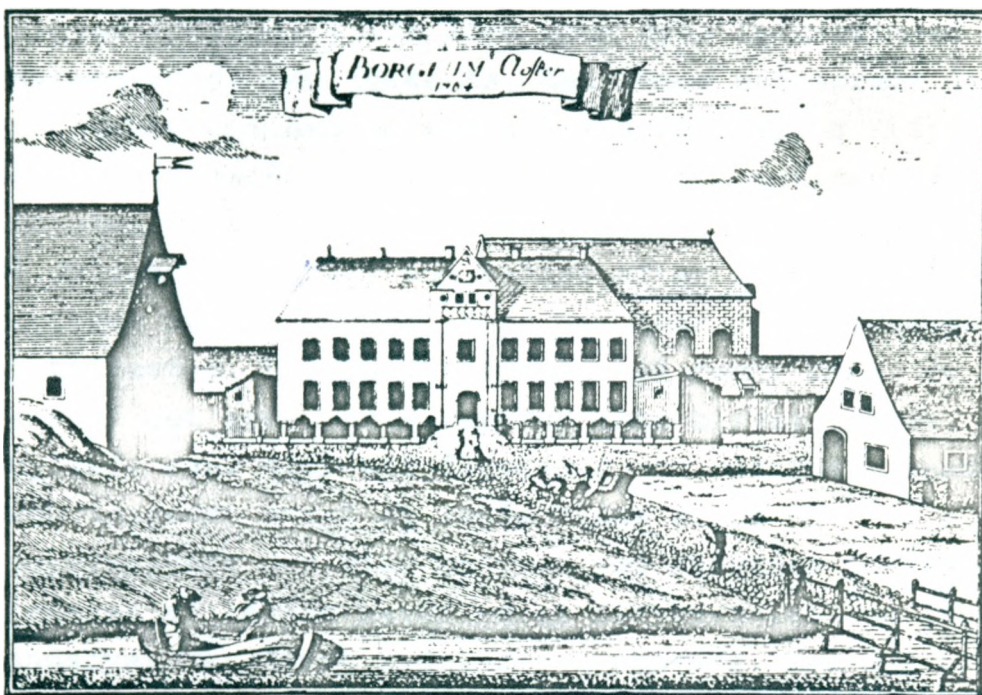
Oluf Worm (6) fik 6 børn, af hvilke det yngste barn Massen Worm (3) blev vor stammoder. Ingen af ægtefællerne blev gamle, og der indtrådte i det hele taget en tæt række dødsfald, der bedst belyses i en kronologisk opstilling:

	1770	dør	Oluf	Worm's	spædbarn
	1772	"	"	"	"
	1774	"	"	"	"
	1776	"	"	"	fader, 81 år
	1779	"	"	"	moder, 82 år
25/12.	1781	"	"	"	selv, 52 år
? /9.	1782	"	"	"	enke, 45 år
	1783	"	"	"	søn, 10 år
	1784	"	"	"	datter, 13 år

Tilbage var der kun den 7-årige datter Massen Worm, der ganske vist ikke bragte navnet Worm videre, men - som nævnt - blev gammel og moder til en stor børneflokk, af hvilken Christian Meiling Rafn alene (i 1947) har en efterkommerliste på 140 personer. Om hendes optagelse på herregården Haven har vi hørt.

Sundhedstilstanden var meget dårlig i Hjørring på den tid (Mansa, citeret af Klitgaard), og for sundhedsvæsenet var der endnu næsten intet gjort. Vendsyssel fik 1773 sine første læger, en i Hjørring og en i Skagen, og det første apotek fik man i Hjørring i 1794.

Går vi tilbage til byfoged Christian Worms børn, finder vi kun ringe frugtbarhed, og ser vi på alle efterkommerne efter Christian Worm den ældre (48), finder vi for det første en nedadgående linie i social henseende og dernæst en uddøen af navnet Worm, idet eet tilfælde dog kan være mangelfuldt oplyst, og der i et andet - som omtalt - er sket en overgang til navnet Wormskiold. Om spindesidens børn giver det foreliggende arbejde (C. Klitgaard: Oplysninger om slægten Worm, Pers. Tidsskr. 6 R. 1.B.) ingen oplysninger. Træffer vi en Worm, måtte vi følgelig gå helt tilbage til den i 1667 døde herredsfoged Knud Worm for at finde en eventuel slægtskabsforbindelse, og dennes anden søn (og eventuelt flere) foreligger der som meddelt intet om.

Berglum kloster 1764. (Efter Danske Atlas).

Vendsyssel

Gennem en lang række slægtled er vi igen nået til Rafn slægten, og da vi derved i ca. 500 år har bevæget os på Vendsyssels jord, er det fristende at kaste et blik på denne landsdels udvikling og gennem et billede af de ydre forhold at bøde på knapheden i det personalhistoriske stof.

Går vi tilbage til oldtiden, kan vi følge landets forvandling ved hævning af havbunden fra en øgruppe til en af fjorde dybt indskåret ø, til sidst det nuværende af havbund opståede flade land uden dybe indskæringer med bakkeøerne og den jyske ås, den lange endemoræne der løber ned gennem Jylland og rundt langs Østersøens kyst; men kampen mellem land og hav fortsættes op i nutiden på anden måde. Nordsøens brænding og strøm bortskyllede klitter og klinter, så Jyllands ryg blev som skåret efter en lineal, og den flyttede sandet nordpå, hvor det især i Jammerbugten fandt et hvilested. Når landet forøges på denne måde, er det dog ikke af det gode, hvis naturen ikke bliver tøjlet, det opskyllede sand blev til flyvesand, og udstrakte sandmiler krøb langsomt østpå og lagde mange sogne øde ^{x)}; et ødelæggelsesværk der blev støttet ved skovenes forfald. Størstedelen af landet havde været skovbevokset, og gårde og landsbyer var først rydninger i skovene, men der blev - ligesom på Læsø - gjort skæbnesvanger rovdrift på skovene. Et stort sikringsarbejde af kyst og klitter har i vore dage bragt disse ting under kontrol.

Om de i øgruppens sagntid gode besejlingsforhold og om krigerfærd vidner idag grupper af gravhøje ved de tidligere fjordarme. Ø-karakteren - isolationen - gjorde sig gældende langt op i tiden på grund af trafikhindrende kær- og mosestrækninger på de tidligere fjordes plads, og Limfjorden vedblev at sætte skel mellem det øvrige Jylland og landet "Norden for Lands Lov og Ret".

Flere af landets politiske rejsninger fik deres ud-spring blandt de vendsysselske bønder, således rejsningen

x) Klitgaard: Sandflugten i Vendsyssel. Vends.Aarb. 1941.

mod Knud (den Hellige), der fra Børglum blev drevet over Limfjorden ved Aggersund for at ende sit liv foran alteret i Odense 1086, opstanden mod Kristoffer af Bayern i 1441, der endte med et nederlag ved Sct. Jørgensbjerg, hvor adelshæren stormede bøndernes vognborg ^{x)}, og den mere kendte Grevens Fejde, hvor for Vendsyssels vedkommende Skipper Klement (af Kjærulf-slægten) rejste bønderne mod den katolske gejstlighed og adelens vælde og for den landflygtige Christian d. II.

Denne kamp endte også med bøndernes nederlag 1534, og fik, som det er skildret i bilagene, en alvorlig følge for de bønder, der overlevede kampen.

Fælles med andre landsdele havde Vendsyssel besættelsen og udplyndring af fjendtlige tropper, Wallensteins under Tredivårskrigen 1627-29, svenskernes 1644 og 1657-59. Fælles med det øvrige land var også de farsoter, der bortrev mennesker og dyr, den sorte død, der i midten af 1300-tallet lagde gårde og landsbyer øde og mange andre svære epidemier, kvægpesten i 1747-50, der bortrev ca. 80% af kvægbestanden, en katastrofe der ramte befolkningen for lang tid fremefter ^{xx)}.

Vendsyssel var de store klostres og herregårdes land, hvor kirken, kronen og adelen ejede mægtige godser og herunder de bortfæstede bøndergårde; senere blev under andre forhold herregårdene og præstegårdene landsdelens kulturcentre, medens bysamfund af betydning først udvikledes under 1800-tallet. Skagen var vel en gammel købstad men skadet ved, at betydelige dele af dens opland var ødelagt ved sandflugt, Sæby en lille vegeterende by og Nørresundby et færgested over til den ret betydelige by Ålborg. Landsdelens ældste by, det gamle bispesæde og tingsted Hjørring var ved epidemier, ildebrande og brandskatninger ved at miste både bispen og tinget og ved handelens tilbagegang bragt så langt ned, at indbyggerantallet i 1715 kun var ca. 300. Der fandtes i hele Vendsyssel ikke een havn; Fladstrand (senere

Frederikshavn) var kun et lille fiskerleje, hvis huse alle ejedes af en af egnens godsejere, Johannes Andersen Gleerup til Eget, der i 1775 købte Fladstrand for 5000 Rdl. Eksporten til Norge af landbrugets ringe overproduktion foregik fra åben strand ved Vesterhavet - Løkken og Blokhus - hvor den såkaldte skudehandel frembragte nogle matadorer.

I 1779 berejste medlem af Kommerciekollegiet August Hennings på kollegiets vegne Jylland for at undersøge næringsforholdene med særligt henblik på håndværk og industri. Hans udførlige beretning er af C. Klitgaard gengivet i Vends.Aarb. 1918. Et lille uddrag kan måske have interesse:

"I Vendsyssel hersker der megen Flid blandt Landbefolkningen. Rundtom omgivet af Vand, uden Havne og nævneværdige Handelspladser, altsaa næsten afskaaret fra Omgang med andre Mennesker, eller i det mindste tvungen til møjsommeligt at søge den, bliver der i Henseende til Beskæftigelse og Adspredelse næsten ikke andet tilovers for Beboerne end at underholde sig med det, der omgiver dem, og tænke på Forædling af deres Frembringelser, der ikke ere saa rige, at de i uforædlet Stand kan tilfredsstille Beboernes Ønsker og Behov..." - "...Proprietærer, Præster og Bønder lader spinde og væve og klæder sig i hjemmelavet Tøj. Kornet er slet og Mængden deraf ikke betydelig nok til at udgøre en nævneværdig Handelsvare...". (Langt over halvdelen kunne være ukrudtsfrø).

Det var jo Hennings' opgave at stille forslag til reformer; en del af sin indberetning ofrer han på spørgsmålet om hjemmebrænding. Trods et allerede længe bestående forbud gik brændevinsfremstillingen overalt i svang, og man ville ved at håndhæve loven og inddrive de store bøder kunne have ruineret hele landsbyer. Hennings mener, at man har begået en fejl ved at hindre bønderne i at anvende kornet til brændevin, da det dog er for dårligt til menneskeføde, og foreslår at hæve forbudet. Når bønderne så lavede brændevin, kunne der fodres svin op med masken, og bønderne sparede at give deres penge ud til brændevin. De var meget nøgterne og mådeholdne og tog sig kun en rus ved særlige lejligheder. Hans hovedforslag gik ud på at fremme hjemmevæv-

ning og -farvning.

I Hjørring var "Byfogden (Oluf Worm) rørt af Slag og Målet berøvet", så en anden måtte her give Hennings de fornødne oplysninger.

I Brinck-Seidelin's beretning om Hjørring Amt 1828 hedder det: "Ingen anden Provinds i Danmark bruger færre Varer fra Udlandet end Vendsyssel".

Man kan sige, at denne nøjsomhed gav vendelboen en relativ velstand i disse vanskelige tider, hvor landet langsomt kom til kræfter efter statsbankerotten.

Som vi har set, var det i en lille fattig by, de 2 Worm'er udøvede deres embedsvirksomhed, men deres virksomhed strakte sig dog også til herredet. Skiftet efter Chr. Worm og hans enke gav kun småbeløb til børnene, og man kan næppe tænke sig, at der er blevet mere tilovers efter Oluf Worm efter de mange sygdomstilfælde og dødsfald.

Slægten Gleerup

Det kan forsvares at betegne Jørgen Jensen Gleerup (20)^{x)} som stamfader til slægten Gleerup, idet han fra fattig bondedreng hævdede sig til storgodsejer og efterlod sig en meget anselig slægt. For at få en baggrund for dette eventyr vil det være godt at kaste et blik på de store landejendommers skæbne i den nyere tid. Den katolske kirke, klostrene og bisperne ejede mægtige godser, der ved reformationen 1536 konfiskeredes af kronen, hvorefter de for en dels vedkommende blev forlenede til adelen. Ved oprettelsen af enevældet i 1660 stod adelen i opposition til den ny retning, dens magt og indflydelse blev stærkt svækket og dens privilegier indskrænkede, derunder privilegiet til at eje de store godser (frit jordegods). Da de gamle slægters økonomi tilmed ofte stod på svage fødder, undergravet ved luksusforbrug, udenlandsrejser og storstilet byggevirkksomhed, og da en del familier uddøde - sønnerne var fødte officerer, og Trediveårskrigen og de nordiske krige krævede mange ofre - var banen åben for en ny kategori af godsejere: Storkøbmænd og forpagtere, fogeder og undertiden præster, der kunne indfri den gamle adels gældsbeviser, medens samtidig Enevoldskongens nye adel, greverne og baronerne, erhvervede eller forlenedes med godser.

Nye godsejerdynastier opstod for undertiden at vige for andre efter et par generationer. I store bølger, betinget af landbrugets konjunkturer og af selve spekulationsspillet, gik handelen med jordegods, indtil fastlandsspærringens højkonjunktur og den derefter følgende statsbankerot i 1813 satte et punktum for et til tider hektisk jobberi.

Om centret for disse transaktioner og om en række af de agerende fortæller Hugo Mathiessen i sin i 1946 udkomne bog "Snapstinget" så livligt og fængslende som en roman og samtidig gennemført dokumentarisk. Snapstinget i Viborg, hvis navns betydning ikke er kendt, var oprindeligt et lands-ting (nu Vestre landsret); det udviklede sig til en termins-

^{x)} C. Klitgaard: Opt. om fam. Gleerup. Personalhist. Tidsskr., 6. R. I, 147.

børs for udlån og godshandel, der efterhånden tog luven helt fra retsmøderne. Man må erindre, at der endnu ikke fandtes kreditforeninger o. lign. institutioner.

Det ville være fristende at give quintessensen af Hugo Mathiessens bog i form af uddrag i bilagene, men jeg skal i stedet anbefale læsningen af den fornøjelige bog, der giver et levende billede af tiden og de forhold, der har været medbestemmende for en del af vore forfædres livsforhold: Caspar Conrad Rafn, gift med godsejerdatteren Gleerup, Hans Severin Rafn, der selv forsøger sig som proprietær, før han bliver præst, Meilingerne, herregårdsforpagter og herremand, Christian Worm, der ejede flere store gårde, ridefogederne Worm i tjeneste hos nybagte godsejere og endelig Gleerup'erne, der kan betegnes som deres tids største og anseligste gods-ejerslægt i Vendsyssel og egnene syd for Limfjorden.

Som slægterne Kjærulf, Mørk og Worm kom i berøring med den slægtskyndige Dyrskjøt, således har også Gleerup-slægten haft sin beretter. En studiosus Niels Bugge Jespersen, (hvis fader Niels Jespersen til Høgholt vi traf som ejer af Haven i Peder N. Meilings sidste tid), blev tidligt forældreløs, og økonomisk uafhængig fordrev han efter nogle års studierejse i udlandet tiden med bl.a. litterære sysler, for en stor del i arkiverne på de herregårde i Vendsyssel, hvor han efter tur opholdt sig, også hos medlemmer af familien Gleerup med hvilken han var beslægtet.

Til de i bilagene givne uddrag af C. Klitgaard: "Optegnelser om familien Gleerup" skal jeg bemærke, at de danner et supplement til "Den Gleerupske Legat Stamtavle" ved Kapt. Lengnick, der blandt mange andre også har optaget Caspar Conrad Rafn's efterkommere blandt sine mange trykte stamtavler.

At slægten Gleerups fremgang ikke var noget enestående i denne periode ses af, at den trods sin storslæthed ikke er optaget mellem de eksempler, som Hugo Mathiessen benytter i bogen "Snapstinget".

Udviklingen på Sebberkloster, som Gleerup blev ejer af, rummer imidlertid også mange karakteristiske træk fra tiden forud - de ca. 100 år i Brockenhuus'ernes besiddelse. Ejerne

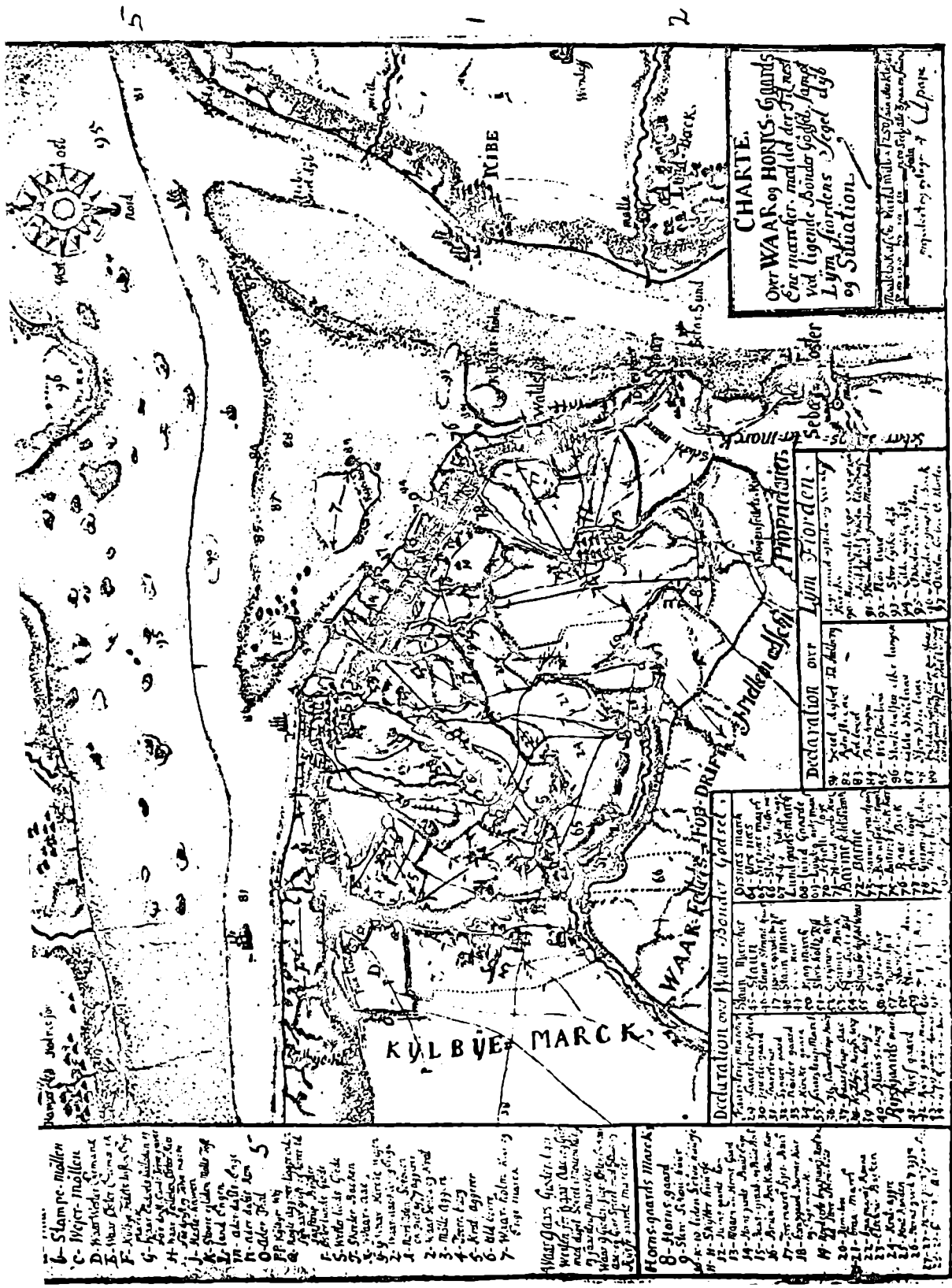
levede da oftest fjernt fra godset, var snart officerer, snart beskæftigede i administrationen (kancellisekretær), een satte sin formue over styr ved guldmageri, enker kæmpede med gammel gæld og pantsætninger af bøndergods og fiskestader, og der findes proces mod en utro foged og husjomfru (Poul Møller: Sebberkloster i "Fra Himmerland og Kjær Herred", XXV 1936-37, s. 379).

Selv om der på det tidspunkt, da Klæstrup købte Sebberkloster, var pantsat en stor del, blev godset ikke solgt af nødvendighed; Caspar Christoffer Brockenhuus var ved giftermål kommet i besiddelse af store godser i Norge og i Danmark og mistede interessen for Sebberkloster, der gik over til købmand Klæstrup i Ålborg og derefter til dets forpagter, Gleerup.

Men hvad gjorde nu dette gods til så stort et aktiv i Gleerups hænder?

Limfjorden har gennem århundrederne afvekslende været en ferskvandssø med udløb ved Hals og et saltvandssund, når Nordsøen gennembrød Aggertangen. Dermed skiftede fiskebestanden mellem ferskvands- og saltvandfisk, og af disse sidste spillede silden til tider en meget stor rolle. Efter en del dårlige sildeår kom en periode 1680-1730 med et meget rigt sildefiskeri - "1720-30 ansloges det årlige sildeudbytte til ca. 100.000 tønder eller ca. 10.000.000 kg", (efter Hugo Mathiessen: Limfjorden). Sammesteds ser vi (s. 171 - (i 2.udg. s. 129, s. 134)):"Oksholm Gods paa Øland nød indkomsten af ikke mindre end 200 Bundgarnsstader, men næppe nogen Herregaard i det hele Rige kunde i Fiskeherligheder staa Mål med Sebberkloster, som i begyndelsen af forrige Aarhundrede (NB. 1800-tallet) sad inde med 343 Stader, 2 Saltboder, 2 Aalegaarde samt et Endelsfiskeri, samtidig med at der af Bønderne paa Godset foruden Afgifter i Sild ydedes 32 Rejser med Kaage til Aalborg, 19 til Nibe og 308 Gangdage til Fiskeriet og Saltboderne."

Og s. 168 (i 2.udg. s. 132): "Fra Højderne ved Sebbersund har man et prægtigt Overblik over Nibebredningen, Limfjordens fordums Skatkammer, hvor Sildene søgte til og Storfisket satte ind...".

CHARTER.
Over WAAR og HORKS-GAARD
 Enes riader, med det der er rest
 Ved ligentide Søndes Gæffel, som
 Lym fiordens Veigel dyg
 og Suation.

1750/Jan 10. K. H. 11.
 1750/Jan 10. K. H. 11.
 1750/Jan 10. K. H. 11.
 1750/Jan 10. K. H. 11.

- 1 - Stampe-møllen
- 2 - Høje-møllen
- 3 - Waar Følkes Gaard
- 4 - Waar Følkes Gaard
- 5 - Waar Følkes Gaard
- 6 - Waar Følkes Gaard
- 7 - Waar Følkes Gaard
- 8 - Waar Følkes Gaard
- 9 - Waar Følkes Gaard
- 10 - Waar Følkes Gaard
- 11 - Waar Følkes Gaard
- 12 - Waar Følkes Gaard
- 13 - Waar Følkes Gaard
- 14 - Waar Følkes Gaard
- 15 - Waar Følkes Gaard
- 16 - Waar Følkes Gaard
- 17 - Waar Følkes Gaard
- 18 - Waar Følkes Gaard
- 19 - Waar Følkes Gaard
- 20 - Waar Følkes Gaard
- 21 - Waar Følkes Gaard
- 22 - Waar Følkes Gaard
- 23 - Waar Følkes Gaard
- 24 - Waar Følkes Gaard
- 25 - Waar Følkes Gaard
- 26 - Waar Følkes Gaard
- 27 - Waar Følkes Gaard
- 28 - Waar Følkes Gaard
- 29 - Waar Følkes Gaard
- 30 - Waar Følkes Gaard
- 31 - Waar Følkes Gaard
- 32 - Waar Følkes Gaard
- 33 - Waar Følkes Gaard
- 34 - Waar Følkes Gaard
- 35 - Waar Følkes Gaard
- 36 - Waar Følkes Gaard
- 37 - Waar Følkes Gaard
- 38 - Waar Følkes Gaard
- 39 - Waar Følkes Gaard
- 40 - Waar Følkes Gaard
- 41 - Waar Følkes Gaard
- 42 - Waar Følkes Gaard
- 43 - Waar Følkes Gaard
- 44 - Waar Følkes Gaard
- 45 - Waar Følkes Gaard
- 46 - Waar Følkes Gaard
- 47 - Waar Følkes Gaard
- 48 - Waar Følkes Gaard
- 49 - Waar Følkes Gaard
- 50 - Waar Følkes Gaard

- 1 - Waar Følkes Gaard
- 2 - Waar Følkes Gaard
- 3 - Waar Følkes Gaard
- 4 - Waar Følkes Gaard
- 5 - Waar Følkes Gaard
- 6 - Waar Følkes Gaard
- 7 - Waar Følkes Gaard
- 8 - Waar Følkes Gaard
- 9 - Waar Følkes Gaard
- 10 - Waar Følkes Gaard
- 11 - Waar Følkes Gaard
- 12 - Waar Følkes Gaard
- 13 - Waar Følkes Gaard
- 14 - Waar Følkes Gaard
- 15 - Waar Følkes Gaard
- 16 - Waar Følkes Gaard
- 17 - Waar Følkes Gaard
- 18 - Waar Følkes Gaard
- 19 - Waar Følkes Gaard
- 20 - Waar Følkes Gaard
- 21 - Waar Følkes Gaard
- 22 - Waar Følkes Gaard
- 23 - Waar Følkes Gaard
- 24 - Waar Følkes Gaard
- 25 - Waar Følkes Gaard
- 26 - Waar Følkes Gaard
- 27 - Waar Følkes Gaard
- 28 - Waar Følkes Gaard
- 29 - Waar Følkes Gaard
- 30 - Waar Følkes Gaard
- 31 - Waar Følkes Gaard
- 32 - Waar Følkes Gaard
- 33 - Waar Følkes Gaard
- 34 - Waar Følkes Gaard
- 35 - Waar Følkes Gaard
- 36 - Waar Følkes Gaard
- 37 - Waar Følkes Gaard
- 38 - Waar Følkes Gaard
- 39 - Waar Følkes Gaard
- 40 - Waar Følkes Gaard
- 41 - Waar Følkes Gaard
- 42 - Waar Følkes Gaard
- 43 - Waar Følkes Gaard
- 44 - Waar Følkes Gaard
- 45 - Waar Følkes Gaard
- 46 - Waar Følkes Gaard
- 47 - Waar Følkes Gaard
- 48 - Waar Følkes Gaard
- 49 - Waar Følkes Gaard
- 50 - Waar Følkes Gaard

Kort over Sejlbredning o. 1750.
 med Nibe Bredning

- 1 Nibe
- 2 Lindtoke
- 3 Vesterås
- 4 Haverslev
- 5 Sejlbredning
- 6 Pland : forresten af, kommandskolen

3

Vi vil da tænke os Klæstrup, købmanden i Ålborg, givende sig af med sildeeksporten i småskibe til tyske Østersøhavne, rig nok til at købe godset Sebberkloster i 1702 og alliere sig med den derværende forpagter, Gleerup, ved en kontrakt, der allerede i 1708 - ved Klæstrups død - gør forpagteren til godsejer, hvorpå han gennem en række sildeeventyr bliver en meget formuende mand.

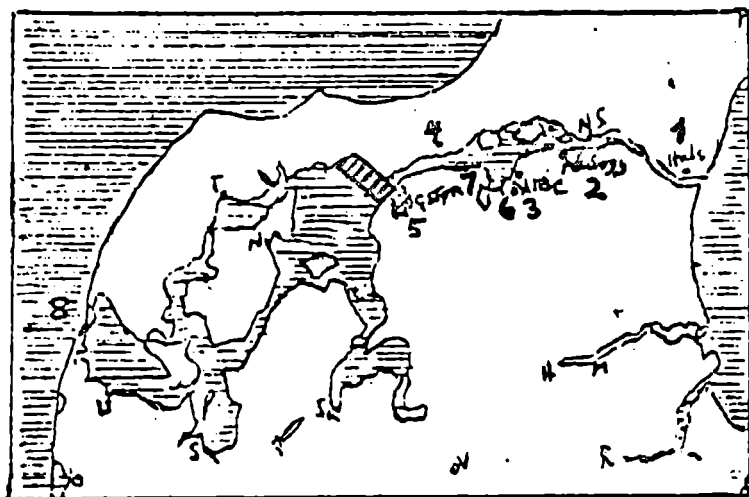
Fiskeriet. Årsagerne til og virkningerne af det salte og ferske vands spil i Limfjorden er mere komplicerede end antydnet her, og det vil måske derfor have interesse at fremdrage dem i korte træk nu. Sagaer og andre historiske overleveringer beretter om sejlads mellem Limfjorden og Nordsøen, og fra o. 1100 om en blivende tillukning af gabet, der holder sig i ca. 700 år indtil 1825. I indledningen til afsnittet "Vendsyssel" - (s. 30) - blev der fortalt om naturkræfternes vold mod den jyske vestkyst, om hvorledes storm og strøm forårsagede megen udbredt sandflugt. Her, i forbindelse med Aggertangens endelige gennembrud, kan det være på sin plads at nævne leret fra de langt færre, men ulige mere bestandige klinter, som også fik indflydelse på kystlandets udvikling og måske havde sin andel i, at den udsatte Aggertange havde holdt stand i så stort en åremål. Det bortskyllede ler aflejrede sig under gunstige forhold langs kysten og forstærkede denne og landsoklen, der værnede de sandede svage strækninger, bl.a. Aggertangen:

Kanalen mellem Limfjorden og Nordsøen, der var en gevinst for skibsfarten, havde foruden sin voldsomme indvirkning på fiskeriet af sild medført hyppige oversvømmelser i den vestlige del af fjorden. De modstridende interesser medførte en årelang debat samt grundige efterforskninger. Det blev konstateret, at ikke alene tangen men også soklen var under forfald, og at det blev nødvendigt at udvide tangen med et bredt og højt dige på den mindre udsatte side ind mod fjorden. Nu har man en god vejforbindelse over Limfjorden, der kun venter på en lille færgeforbindelse, og en beskyttet havn umiddelbart ved Nordsøen der ikke mindst har betydning som nødhavn.

I det tidsrum, hvor Limfjorden kun havde forbindelse med Kattegat, udviklede der sig da som normal tilstand:

Vestlige del indtil Løgstør: ferskvandssø m. lidt brakvand.

Østlige del: brakvandsstrøm.

1. Hals
2. Ålborg
3. Nibe
4. Haverslev
5. Løgstør
6. Lundbæk
7. Sebberkloster
8. Aggertange

 - banke

De to vande mødtes ved Løgstør, og her havde naturen støttet deres biologiske adskillelse ved at danne en stor lavvandet banke, der vel ikke lukkede helt af, men dog satte en stopper for den dybe naturlige sejlrende, der er karakteristisk for hele løbet fra Hals til Løgstør, og som kan følges i Nibe Bredning på kort fra omkring 1750 (s. 37).

Men som nævnt holdt Aggertangen ikke stand længere end til 1825. Havet havde slidt stærkt på den og af og til slået et hul, som det selv havde lægt, men det år rasede orkan og stormflod i februar, marts og november, og det kom til et - med de forhåndenværende midler - ulægeligt gennembrud, en katastrofe for egnen og dens befolkning, hvor hele landet trådte hjælpende til.

Saltvandet erobrede nu hele Limfjorden og ændrede fiskebestanden så godt som totalt. I den store ferskvandssø med dens bredninger, sunde, vige, åmundinger og fladvandede "vejler" var der hidtil et meget rigt fiskeliv, og den omboende befolkning gav sig af med fiskeri, oftest i forbindelse med landbrug. Her var: Helt, brasen, gedde, skalle, aborre og ikke mindst ål. Det blev en hurtig udryddelse for de udprægede ferskvandsfisk og dermed et økonomisk slag for egnen.

Det enestående store sildefiskeri i Limfjordens østlige ende er allerede omtalt, her virkede katastrofen anderledes. De store sildestimer kom kun for at yngle - i forårs- og sommertiden - og blev således ikke udsat for vinterstormenes følger. Den ændring i saltholdigheden, som måtte have fundet sted, skræmte ikke sildetrækket bort det følgende forår, thi netop i de følgende år fik man meget store fangster, som kulminerede 3 år senere, i 1828 - men derefter udeblev trækket for stedse. Som en medvirkende årsag hertil har man betragtet en hendøen af den frodige vegetation på bankerne, der først langsomt fornyedes ved andre og ringere planter.

Tidligere er omtalt de store svingninger, der var i sildens forekomst. Betydningen heraf kan måske bedst belyses ved at nævne, at Ålborg-Nibe markedet efterhånden havde afløst det før så berømte Skanør-Falsterbo sildemarked, der i middelalderens slutning var gået stærkt tilbage. Op eller ned, så betød svingningerne jo meget for transaktionerne med godset Seberkloster, hvor fiskeriet ofte oversteg landbruget. Der er tidligere omtalt Hugo Mathiessens bog "Snapstinget", de samme lovord kan siges om hans "Limfjorden". I et stort afsnit omtales her bl.a., at munkene lod sig tiltrække af denne overdådighed, så der opstod henved 20 klostre i det område, kortskitsen (s. 39) omfatter. Der omtales rovdrift, der af en nedsat regeringskommission blev anset som den væsentligste årsag til nedgangsperioderne. Under gunstige perioder kan afsætningskanaler svigte og - dengang som nu - stort prisfald blive følgen, til glæde for nogle og til tab eller ærgrelse for andre. Fra "Biskop Bircherods Dagbøger" (udg. af Chr. Molbech, Kbh. 1846) beretter Hugo Mathiessen i sin fornøjelige stil:

"Med billig pris på korn og sild følte fattigfolk sig i disse nøjsomme tider næsten som velhavere, og da man i 1703 i Ålborg kunne købe sild til en spotpris af 2, ja undertiden 1½ skilling pr. ol, betragtede biskop Bircherod det nærmest som et onde; thi langs den hele Limfjord både i by og på land var der da ingen ende på "Daglønneres og Tjenestekarles vrangvillige Stolthed". Tænk, hans højjærværdighed kunne i

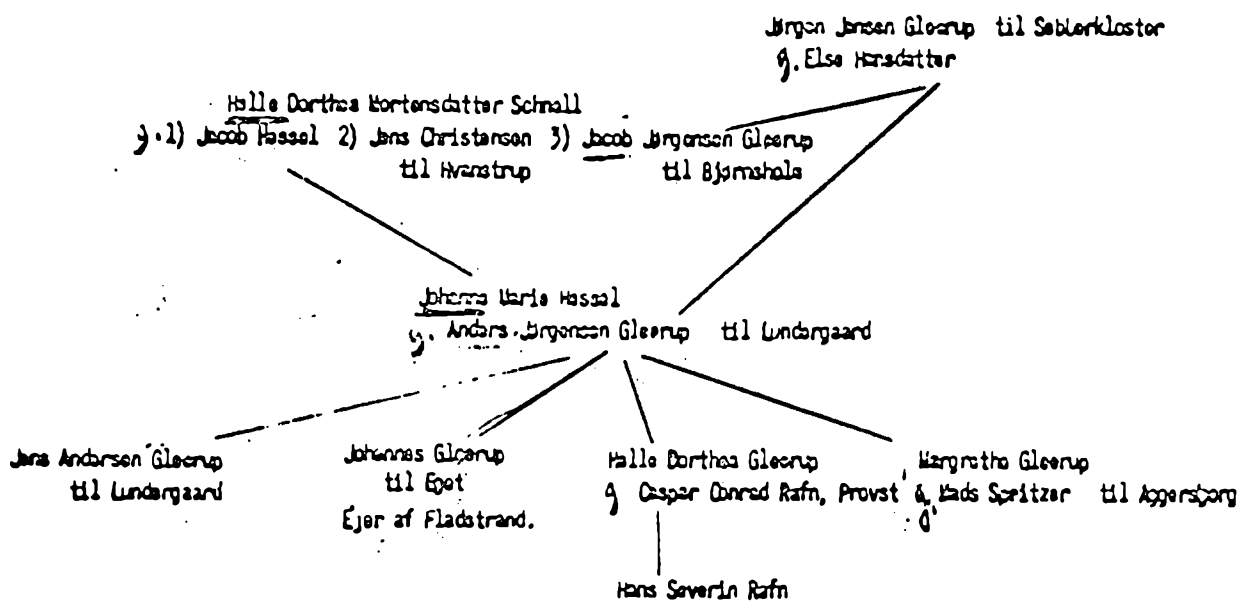
den hele stad ikke opdrive et kvindemenneske, som for gode ord og betaling gad opluge ukrudtet af hans have."

Jørgen Jensen Gleerup vandt ikke alene selv frem fra fattige forhold til besiddelsen af Sebberkloster, men også hans 8 efterlevende børn kom næsten alle til enten selv at eje en herregård eller til at blive gift med en herremand, og i det tredje slægtled træffer vi endnu en del herremænd. C. Klitgaard skriver i en indledning til "nogle uddrag af Julie Westrup: Minder fra Vang" (Vends.Aarb. 1935, s. 36), at slægten Gleerup i Vendsyssel efterhånden havde været i besiddelse af 19 herregårde og en del proprietærgårde.

Den søn, der forbinder os med slægten, Anders Jørgensen Gleerup, fik Lundergård i Jetsmark på Den store Vildmosses vestlige bred. I C. Klitgaard: "Hvetbo Herred" er der en indgående skildring af Lundergård, (hvoraf et uddrag i bilagene), og forfatteren Thomas Olesen Løkken indleder sin roman "Stormosen" med en af barndomsindtryk inspireret beskrivelse af gården og dens have.

Anders Jørgensen Gleerup (10) var gift med Johanne Marie Hessel (11), datter af Jacob Hessel (22) og Helle Dorthea Mortensdatter Schnell (23). Om Jacob Hessel er der trods det ret sjældne navn intet oplyst, derimod fortæller Niels Bugge Jespersen os, at Helle D. M. Schnell var præstedatter fra Fyn af gammel adelig familie. I Wibergs: Præstehistorie findes præsten Morten Johansen Schnell (46) i Fjelsted på Fyn, som må passe til denne angivelse. Der er en del andre Schnell'er, og Wiberg skriver, at Morten J. Schnell muligvis er fra Agerskov. Her finder vi præsten Jonas Pedersen Schnell (92), der både i navn og levetid passer, medens de øvrige Schnell'er har meget afvigende navne. Det er for egen regning, at forbindelsen mellem (46) og (92) er optaget i anetavlen.

Helle Dorthea Mortensdatter Schnell var gift 3 gange. Et lille diagram vil hjælpe til at udrede de indviklede familieforhold:

Vi ser her 2 brødre, Jacob og Anders, af hvilke den ene tager moderen, den anden datteren. Dernæst træffer vi en besidder af Hvanstrup og erindrer, at denne gård også har været i Christen Meilings besiddelse. Vi kan fremdrage den som et af de mange eksempler på, at herregårdene i 1700-tallet ustandseligt gik fra hånd til hånd, for denne gårds vedkommende således i årene 1703-Jens Christensen-1717-19-32-35-Christen Meiling-1742-56-58-62-68-81-83-.

Også om Lundergård havde der været handlet livligt: "Man saa adskillige Gaarde gaa samme Vej i Snapstinget - nemlig til Kreditorerne - hvoriblandt mig er vitterlig Lundergaard, som for nogle Aar siden var kjøbt paa Auktion af Amtmand Dyssels Søn for 24.000 Rd., og var nu igen paa Auktion, men ingen vilde byde paa den", skriver Jørgen Bille

(senere stiftamtmand i Ålborg) i sit forslag til forbedring af Jyllands slette tilstand (Klitgaard: Hvetbo Herred). Trods gårdens ringe rentabilitet foretog slægten Gleerup store ombygninger og anlæg af have og park, men Jens Gleerup måtte til sidst også opgive den; af større landbrugskriser faldt kvægpesten 1748-50 i Anders Gleerups tid. Om eftermanden på godset, Jesper Christian Østergaard, skriver Klitgaard: "...Forøvrigt skal han paa mange Maader have vist sig som Bondeplager, men hertil er dog at sige, at Godsets Bønder vist var bleven forvænnet i Gleerup'ernes Tid...". - Et point til slægten Gleerup.

Om de 3 af Anders J. Gleerup's børn, der er optaget i diagrammet, ved vi fra bilagene, at Margrethe har givet afkald på arv til fordel for Jens; hun var rigt gift (eller forlovet) med ejeren af Aggersborg gods, Mads Speitzer; at hun blev skilt fra ham ved højesteretsdom på grund af hans hårde og ufordragelige omgang, men atter levede sammen med ham, ved vi også fra bilagene. Han var et grelt eksempel på de bondeplagere, der ret ofte opstod i den nye landadel, der bl.a. fra købmandsstanden var rykket ind på godserne, sønnesøn af Ålborg købmanden Mads Gregersen Speitzer, der i 1718 erhvervede godset. Stor og stærk som han var holdt han af at afgøre stridigheder med hovbønderne ved korporlig revselse og måtte til sidst bøde herfor ved en alvorlig mishandling fra deres side, hvorved hans ene hånd blev knust mellem 2 sten (Evald Tang Kristensen: Almueliv). Hans hustru var moster til pastor Hans Severin Rafn (2) i Haverslev, nabosogn til Aggersborg, og han var muligvis ejer af tienderne i Haverslev-Beistrup, som Rafn skulle have købt dyrt for at få kaldet.

Den sidste hustru-slægt, vi skal beskæftige os med, er Christian Hansen Rafn's (8) hustru, Bodil Sørensdatter Lunge (18) og Margrethe Hansdatter Bay (19). Om tilknytningen til den eller de store Bay-slægter, der fandtes, og hvoraf der findes undersøgelser af Randers slægten, vides intet.

Som byskriver og senere rådmand er Søren Nielsen Lunge optaget i A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg,

hvor han angives at være fra København; Marquard: Københavns Borgere 1658 har dog ingen ved navn Lunge.

Han var født 1653. Var først stifts skriver i Ålborg; ved Landemodet d. 15/10. 1673 "blev om Stifts skriverens Løn sluttet, at hannem skal gives 3 af hver 100 Rdl. og 8-10 Dage tilforn at advares om Skiftetid, da Sterveboet enten kan lade ham med sin egen Vogn føre frem og tilbage eller leje Vogn til ham."

Af stifts skriver Søren Nielsen Lunge blev d. 21/4. 1680 leveret Landemodet 2 bøger, een folio som er Vendsyssel Kirkers Hovedjordebog, den anden folio, forma oblonga, Vendele Stifts Kirkers Inventarium (v. Landemodets Protokol pag. 10, 80, 85 og 97).

Den 21/3. 1685 blev han by- og rådstueskriver i Ålborg (stads-notarius) og den 26/6. 1716 rådmand. Der var 7 børn.

Navnet Lunge er knyttet til en af de ældste adels-slægter i Danmark og nævnes i 1300-tallet. Den var på S. N. Lunges tid uddød, hvilket vil sige, at der ikke var flere mandlige arvtagere af titlen, men navnet kan være ført videre fra spindesiden. Ca. 100 år tidligere var der en Ove Lunge som lensmand på Ålborghus, og en af landets nordligste herregårde, Odden, tilhørte familien Lunge, men vor Lunge angives som sagt at være fra København.

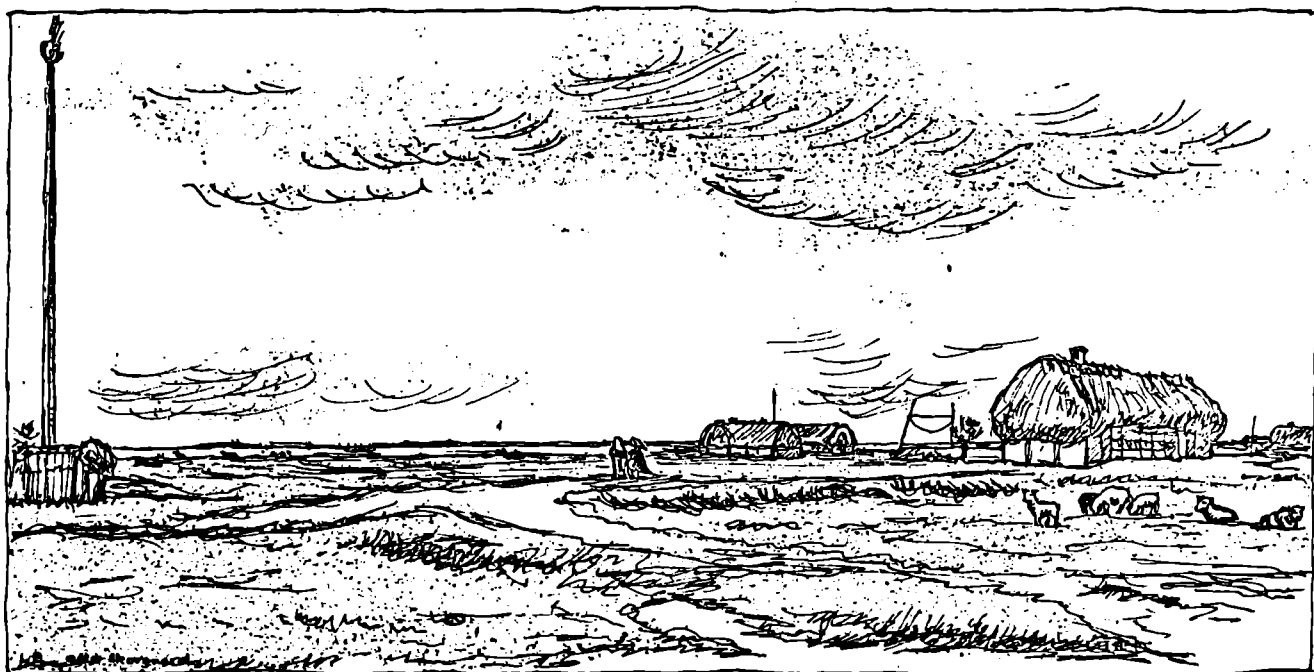
Når man tager de mange personers begivenhedsrige liv i betragtning, er det jo kun småting, der har kunnet meddeles i det foranstående og i bilagene. Det forekommer mig dog, at man for nogle af familiernes vedkommende har en ramme, hvori man ved hjælp af sin fantasi kan gøre sig en forestilling om hovedtrækkene: Præsterne Rafn's udadlelige virke i Volstrup-Hørby i et århundrede, den dygtige og driftige Gleerup-slægt, der stort set bevarer magt og anseelse gennem skiftende tiders genvordigheder, den noget anløbne gren af Worm-slægten, der næsten går til grunde, de godhjertede Meilinger, som ikke forstår kunsten af samle, samt - fortonet i en fjernere fortid - Kjærulfer, støt gennem århundreder selvejere og herredsfogeder, hvor søn afløser fader, og, ligesom Mørk'erne, tilhørende en slægt, der betød meget i landsdelen. (Gennem Kjærulf og Mørk føres vi over Hørby-slægten

til den navnkundige Hvide-slægt, se anetavle og bilagene Hørby).

Som et karaktertræk for hele anetavlen skal påpeges, at den ikke vides at rumme en eneste indvandret person.

Til tavlen over Christian Meiling Rafn's efterkommere skal der ikke føjes nogen kommentar. Den første søskendeflok, som nu er borte, vedligeholdte forbindelsen med hverandre; men som naturligt er, forgrener efterkommerne sig derefter i familier, der fjerner sig fra hinanden.

En videreførelse af de slægtshistoriske optegnelser må ske ved, at interesserede medlemmer af de enkelte familiegrene opnoterer begivenheder fra forældres og bedsteforældres tid. Der kan her være anledning til at fremhæve, at dette arbejde let kan opsættes for længe. Endnu for 5-6 år siden ville jeg have kunnet få et stort materiale om hjemmet på Læsø, og for 30 år siden betydeligt mere, medens disse blade vidner om, hvor lidt jeg har haft at føje til de dokumentariske kendsgerninger fra mine bedsteforældres hjem.

Østerby, Udsigt til "Reden hvor Læsøernes Jagter ligger. Vognene kører ud i Lavvandet for at hente Strandingsgods".

(efter akvarel af P. C. Skovgaard)

Poul Møller: Sebberkloster

"Fra Himmerlands og Kjær Herred IX"

.

(s. 396) Referat. Sebberkloster solgtes i 1697 af Casper Christoffer Brockenhuus til "velfornemme Mand" Anders Madsen Klæstrup, der havde tjent sig en formue ved købmandshandel i Ålborg. Godset havde i godt 100 år været i Brockenhuus'ernes besiddelse.

Citat: Det Gods, som Klæstrup nu blev Ejer af, var i Matriklen 1688 sat i Hartkorn paa følgende Maade: Sebberkloster Hovedgaard med Mølle og Skov 26 Td., Tienderne 3 Td. og Bøndergodset 96 Td. Som Ejer af Sebber Kirke fik han ligesom Brockenhuus'erne jus patronatus og Ret til Sognets Kirke-tiender. Fæstegodset laa spredt i Sebber, Lundby, Ovtrup, Næsborg, Løgsted og Gundersted Sogne i Slet Herred samt i Aars Sogn i Aars Herred, Alstrup Sogn i Gislum Herred og Nibe By i Hornum Herred. Det Jordegods og de Fiskestader, der var pantsat af Sebberklosters tidligere Ejere, fik Klæstrup Ret til at indløse. Denne Indløsningsret benyttede han sig af snarest, idet han allerede 1698 tilbagekøbte en Del Gods og Stader, som Johan Brockenhuus i sin Tid havde pantsat. Desuden erhvervede han til Sebberkloster noget nyt Fæstegods i de nærmeste Sogne. En stærk Tilskyndelse hertil laa deri, at en Forordning 1682 havde bestemt, at Hovedgaarde fremtidig kun var skattefrie, naar de var "komplette", d.v.s. naar de inden for en Afstand af 2 Mil ejede mindst 200 Td.Htk. Fæstegods. Dette var langt fra Tilfældet for Sebberklosters Vedkommende, da Klæstrup overtog Gaard og Gods, hvorfor han maatte betale Skat af Hovedgaardstaksten, indtil det lykkedes ham at komplettere Godset.

(s. 397). Da Klæstrup blev boende i Aalborg, lod han Sebberkloster bestyre af Jørgen Jensen Gleerup, som allerede i den foregaaende Ejers Tid havde været Godsforvalter og Forpagter der. Efter at Klæstrups Hustru, Agnete Werkmester, 1706 var død uden at have skænket ham Børn, oprettede han endnu samme Aar en Kontrakt med Gleerup, ifølge hvilken denne,

der i Tidens Løb havde betalt Klæstrup ialt ca. 5000 Rd., d.v.s. 5/14 af Købesummen for Sebberkloster, skulde have Ret til efter Klæstrups Død at erhverve hele Godset mod at betale Arvingerne den resterende Del af Købesummen, ca. 9000 Rd. Endvidere skulde Gleerup, ligesom hidtil, oppebære Halvdelen af Godsets Indtægter og betale Halvdelen af Udgifterne. Allerede Aaret efter døde Klæstrup, 59 Aar gammel, og i Overensstemmelse med hans Forskrivning gav hans Arvinger 1708 Gleerup Skøde paa hele Sebberkloster Gaard og Gods. - Som en Monument over deres Kompagniskab oprettede Klæstrup og Gleerup et Legat, hvis Renter oprindeligt skulde anvendes til fattige Børns Undervisning paa Sebberklosters Gods i Sebber Sogn, men senere blev uddelt som Julehjælp til Enker og Gamle sammesteds. Kapitalen, 600 Slettedaler, skulde indestaa i Godset og Forrentningen af den paahvile det som en fast Hæftelse.

Jørgen Jensen Gleerup var født i Viborg 1653 og nedstammede fra fattige Bønderfolk i Landsbyen Glerup i Vesterbølle Sogn (Rinds Herred). Hans første Hustru døde paa Sebberkloster 1682 i Barselseng sammen med Barnet. Aaret efter giftede han sig i Aalborg med Else Hansdatter. Hun fødte ham 13 Børn, af hvilke de 8 overlevede Forældrene. De fik en god Opdragelse og kom alle i gode Livsstillinger.

I Aarene 1713-20 forøgedes Sebberklosters Gods betydeligt, idet Gleerup erhvervede Ovtrup Kongetiende og Kirketiende til Ejendom med Kaldsret til Ovtrup Kirke og desuden af Kronen købte ca. 50 Td. Htk. Bøndergods i Aalborg Stift. I de 30 Aar, A. M. Klæstrup og J. J. Gleerup ejede Sebberkloster, voksede Gaardens Fæstegodstilliggende fra ca. 100 Td. Htk. til det tredobbelte og Tiendehartkornet fra 3 Td. til 23, mens Hovedgaardstaksten forblev uforandret.

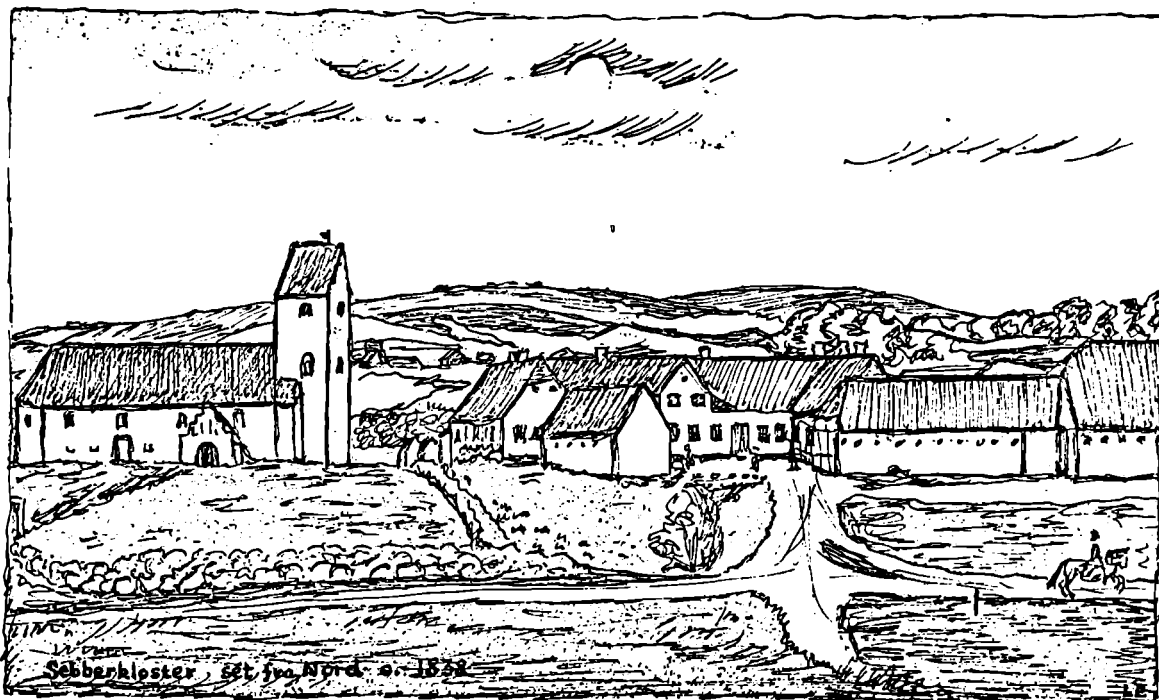
Da Jørgen Jensen Gleerup døde 1727 og Else Hansdatter fire Aar senere, blev alle deres efterlevende Børn i Forening Ejere af Sebberkloster; men allerede 1732 skødede de øvrige Søskende deres Arveparter til den yngste Broder, Bagge Jørgensen Gleerup, som var født i Aaret 1700. Aaret efter at han saaledes var blevet Eneejer af Gaard og Gods, giftede han sig med Henrikke Margrethe Holst, der var født

i Aalborg 1702. Han døde allerede 1750, mens Hustruen overlevede ham i 42 Aar.

Bagge Gleerups ældste Søster, Karen, var gift med Mathias Olufsen Mørch til Kyø. Da hun døde som Enke 1748, købte Gleerup dette Gods, der ti Aar senere af hans Enke blev overladt til deres ældste datter Elisabeth, som var gift med Kancelliraad Mathias Johannes Wederking. 1777 maatte hun atter overtage Kyø; men allerede to Aar senere solgte hun det til Prokurator Peder Lund, der var gift med hendes yngste Datter, Marie.

.....

Referat: Peder Lund, oprindelig ridefoged på forskellige godser, kommer ved "List og Magt" i besiddelse af både Sebberkloster og Kyø allerede i hans svigermoders levetid.

Sebberkloster, tegning efter farveprospekt af R.H. Kruuse, o. 1838.

Uddrag af C. Klitgaard: Hvetbo Herred II

.

(s. 446): 1733 18/4. skjødede han Lundergaard med Tiender og ca. 307 Tdr. Hk. Gods for 15.750 Rdlr. grov Kurant til Anders Jørgensen Gleerup af Sebberkloster. Han var født 1696, Søn af Jørgen Jensen Gleerup og Else Hansdatter, og ægtede 1733 12/5. Johanne Marie Hessel fra Bjørnekjær x). Fra nu af blev Lundergaard i en lang Aarrække beboet af Ejerne, hvilket bevirkede, at der blev gjort mere end forhen for at forbedre og forskjønne den, og det forlenede ogsaa Herredet med en vis Glans, da dets faatallige Standspersoner nu blev forøgede med en saa notabel Familie som Herskabet paa Lundergaard.

Anders Gleerup, der havde faaet Krobevillingen fornyet straks efter, at han købte Lundergaard, blev tidligt svagelig og var 1743 saaledes, at han i halve Aar ad gangen ikke kom ud xx). Han blev 1750 29/5. udnævnt til Kancelli-assessor og døde 1759, begravet 7/9. i Jetsmark, efter at hans Hustru allerede Aaret forud var afgaaet ved Døden, begravet 1758 15/12 xxx). Ægteparret havde følgende Børn:

1. Else, f. 1734, gift med Pastor Anders Berg i Vraa.
2. Jens, f. 1735, Ejer af Lundergaard.
3. Helle Dorthea, f. 1737, gift med Pastor Rafn i Volstrup.
4. Elisabeth, f. 1738, gift med Byfoged Woidemann i Hobro.
5. Jørgen, f. 1740, død som ung.
6. Tobias, f. 1741, død 1759.
7. Jacob, f. 1742, død 1759.
8. Johannes, f. 1745, Ejer af Eget.
9. Albret, f. 1746, Forpagter af Haurkrog, senere Postmester i Hobro.
10. Margrethe, f. 1749, gift med Mads Speitzer til Ørndrup og Aggersborggaard.
11. Hans, f. 1750, død 1751.

x) Datter af Jacob Hessel og Helle Dorthea Schnell, som senere ægtede Jacob Gleerup til Bjørnekjær.

xx) Indk. Breve Aalbh. 1743.

xxx) Kbg.

Forinden sin Død overdrog Anders Gleerup ved Kjøbekontrakt af 1759 29/8. Lundergaard med Tiender og 427 Tds.Hk. Bøndergods for 32.000 Rdlr. til ældste søn, Jens Andersen Gleerup, der ved Skifteslutning efter Faderen 1761 1/5. fik Skjøde derpaa af sine Medarvinger. Medens vist allerede Faderen havde ladet Lundergaards nuværende Vaaningshus opføre, fornyede Jens Gleerup Borggaardens Sidefløje og Ladegaarden, ligesom han ogsaa anlagde den smukke Have, der siden var Gaardens Pryd ^{x)}. 1765 købte Jens Gleerup Saltumgaard med Gods og Aaret efter Vestrupgaard med Gods, men det begyndte snart efter at gaa tilbage for ham, ligesom det var gaet for saa mange af hans Formænd her.

.

1769 10/3. solgte Jens Gleerup den ham tilhørende Farvergaard paa Vestergade i Aalborg tilligemed Privilegium og Redskaber for 1500 Rdlr. til Farversvend Nikolaj Seidelin Worsøe fra Aarhus, Søn af Præsten Worsøe i Blegind-Hørning, og det følgende Aar 30/4. gav hans Søster Margrethe Gleerup ham Afkald for Arv efter Forældrene og Broderen Jørgen, hvilken Arv stod hos Jens Gleerup. 1772 13/8. forundtes det ham at nyde samme Rettigheder som Adelen i Henseende til Hovedgaard og Gods, saalænge han besad Lundergaard og underliggende Gods.

(s. 449). Man fortæller om Jens Gleerup, at han førte et selskabeligt Hus og kom meget ud til Egnens Proprietærer og Præster samt Skudehandlerne i Blokhus, og han er da ogsaa truffet som Fadder i Herredets Kirkebøger, bl.a. hos Skudehandler Peder Christensen Krat, der maaske ogsaa ligesom Skudehandler Svend Jensen Bondrup i Blokhus var blandt hans større Kreditorer. Ved et Gilde hos nævnte Svend Bondrup i Blokhus, hvor man som sædvanlig spillede Kort, fik hans Medspillere - fortælles der - ham anbragt saaledes, at de i et Spejl kunde se hans Kort, hvoraf Følgen naturligvis var, at han havde Uheld med sig i Spillet. Hans Kusk, som længe havde

x) En Beskrivelse af Gaarden og dens underliggende Gods, affattet 1769 og ret udførlig findes blandt indk. Breve Aalbh. 1760.

holdt udenfor med den forspændte Vogn, kom tilfældigvis ind for at tale med sin Husbond og opdagede Bedrageriet, som han derefter i Eenrum meddelte sin Husbond, der saa tog hjem. Men hans Tab skal hin Aften have været saa stort, at han ikke kunde blive ved Lundergaard, og Traditionen tilføjer, at det eneste, han fik med sig, da han forlod Gaarden, var en blaagraa Hest, som hans Kreditorer gav ham. ^{x)} Hvorvidt Fortællingen er sand eller ej, vides ikke, men 1775 6/5. tinglæstes Jens Gleerups Opbudsdeklaration ^{xx)}.

-oo0oo-

-
- x) Jvnf. E. T. Kristensen "Jysk Almueliv", Nr. 336.
xx) Landst. S. & Pb. 47,637.

(Begyndelsen af C. Klitgaard:
Kjærulfske Studier).

"Dj Kiervlffers Stamme"

eller

De ældste Led af Familien Kjærulf.

Navnet Kjærulf er sammensat af to Led, nemlig Kjær og Ulv. Det første Led staar antagelig i Forbindelse med Kjær Herred, hvor Slægten først træffes, og er altsaa ensbetydende med et lavtliggende, fugtigt Stykke Jord (jvnf. Eng, Ager o.s.v.), idet nævnte Herred i ældre Tid overvejende bestod af Kær og Mosestrækninger; det sidstnævnte Led er Dyrenavnet Ulv, og Kjærulf kan altsaa jævnføres med Moseræv, Skovhare, Markmus o.s.v. Navnet staves paa henved en Snes forskellige Maader: Kerul, Kerull, Keruld, Kierul, Kieruel, Kieruld, Kierull, Kierulf, Kierulff, Kjerulf, Kjerulff, Kjærulf, Kjærulff, Kærulf, Kærulv, Kjærulv, Kjerulf o.s.v., og da der ikke er fulgt nogen bestemt Regel for de forskellige Liniers Vedkommende eller for Personer indenfor samme Linie, men man ofte træffer Fader og Søn, Brødre, ja, endog samme Person stavende sit Navn paa forskellig Maade, er Formen Kjærulf almindeligvis anvendt i disse Undersøgelser; den moderne Form vilde være Kærulv - jeg har ogsaa truffet den, men ikke følt Lyst til at anvende den. I Slægtens Hjemstavn, Kjær Herred, har Navnet antagelig været udtalt "Tjaruel".

I det 16. og 17. Aarhundrede ses Medlemmer af Slægten ofte at have ført en gaaende eller springende Ulv i deres Signeter og "Vaaben", men ligesaa ofte anvendes dog Bomærker af den almindelige Slags. Der er ved de forskellige Personer gjort Rede for sligt, for saa vidt det kendes.

(s. 3). Med hensyn til Slægtens sociale Stilling i det 15. og 16. Aarhundrede gælder det, at den var en Storbondetæt. Familiens Medlemmer giftede sig i flere Tilfælde ind i Lavadelen (Griis, Børialsen, Munk, Harbou o.fl.) eller søgte

sig Ægtefæller i andre Storbondeætter, selv om de skulde hentes langvejs fra (Stræt, Winter, Kraas, Mørk, Selgensen o.fl.) thi Selvejerbønderne var i saa Henseende næsten ligesaa eksklusive som Adelen.

Muligt er det, at Kjørulferne har været adelige, men senere er sunkne ned i Bondestanden, saaledes som der berettes om flere Bondeslægter, og som det jo ogsaa vitterligt er gaaet med flere adelige Familier, men udover nogle sagnagtige Fortællinger er der intet fundet om et saadant Adelskab, og i hvert Fald er det gaaet tabt allerede i Middelalderen eller før Klementsfejden.

Den bekendte lærde vendsysselske Bonde Peder Laursen Dyrskjøt (f. 1630, død 1707), som var en ivrig Genealog, og som i Særdeleshed interesserede sig for Kjørulferne, fordi han paa mødrende Side var beslægtet med dem, ligesom hans Datter var gift med en Kjørulf (se Glinvadlinien), har efterladt sig en Del Bidrag til Kjørulfernes Genealogi, og han regner Slægten for adelig (Adelsmand, af Edelstand o.l.), men dertil er at bemærke, at Dyrskjøt næppe anlagde samme Maalestok i saa Henseende som Nutidens Genealoger, men at han regnede f. Eks. Afkom af ufri Fader med fri Moder for at være af adelig Stamme, og vist heller ikke skelnede skarpt mellem jordegne Bønder og adelige Personer. Naar det i Christoffer II's Haandfæstning (Art.33) siges, at Ombudsmanden skal sætte en Adelsbonde fra Herredet til sin officialis (Herredsfoged), hvilken Bestemmelse gentages i senere Haandfæstninger, er dette jo netop at forstaa saaledes, at Herredsfogeden skal være en jordeggen Person. Vi ser, at han undertiden var adelig, men det var sjældent, hvorimod han næsten altid tilhørte de store Odelsætter, og i det nordlige Jylland beklædtes Fogedembederne gennem lange Tidsrum af samme Slægter (Kjørulf i Kjør Herred, Mørk i Børglum, Mørk i Hvetbo, Kjørulf og Mørk i Jerslev o.s.v.), saa Dyrskjøt kunde maaske deraf fristes til at tro, at disse Slægter oprindeligt havde været adelige.

(s. 4). Professor Yngvar Nielsen udtaler sig omtrent saaledes i sin Afhandling om Frederik d. 3's Hylding i .

Christiania 1648 (Norsk historisk Tidsskr. I, 34): Flertallet af den norske Adels Ætter hævdede sig næppe højt over Odelsbønderne, de levede iblandt, og kun faa af dem var saa velstaaende, at de ved Udenlandsrejser kunde tilegne sig en højere Dannelse, end de havde Adgang til at erhverve i Hjemmet, og flere af disse Ætters Adelskab synes allerede 1648 at være helt forglemt. Som Helhed kunde den norske Adel nærmest sammenstilles med de finlandske "Knaper" (se Forsell: Sveriges inre historie, I, 102). - Har Kjærulferne været adelige, er det gaaet denne Slægt som de omtalte norske Adelsætter eller som de danske Familier Griis (af Slette), Gjed, Munk o.fl., der er gaaet over i Knapernes Rækker og er kommen til at danne et Bondearistokrati sammen med Odelsbønderne, i hvis Rækker de indgiftede sig. "Knaper" betyder egentlig Folk af god adelig Herkomst, som formedelst Giftermaal med uadelige ikke mere agtes for Adel, og af saadanne fandtes der mange i Norge og Danmark, særlig i Nørrejylland og Vendsyssel, fortælles der i Resens Udgave af "Hirdskraa" s. 8. Det behøvede dog næppe at være ustandsmæssigt Giftermaal, der foraarsagede Overgang til Knabernes Rækker; Fattigdom har voldt det samme, og i det hele regnedes Begrebet "Knabe" vistnok noget videre end af Resen angivet, saa f.Eks. Afkom af ufri Mand og fri Kvinde, ja, vel endog den ufrie Mand i Ægteskab med en fri Kvinde kom ind under Betegnelsen Knabe. Herredsfogeden Christen Sørensen Testrup omtaler i sin Rinds Herreds Krønike (Jydske Saml. I, 342) de talrige Knaber i dette Herred, og de fandtes meget udbredte i hele Himmerland; det var Ætlinge af de adelige Familier Munk, Pors (Børialsen), Fredberg, Vognsen, Gjed, Winter, Hørby, Benderup, Skadeland, Bred o.fl., og vi træffer tildels de samme "Knaber" i Vendsyssel.

Det er foran omtalt, at den vendsysselske Bonde Peder Dyrskjøt har efterladt sig en Del Bidrag til Kjærulfernes Historie. I Universitetsbibliotekets Additamenta 117, fol. (jvnf. Kgl.Bibl. Langebecks Excerpter 187), har han opnoteret "Kjærulff Stamme i mit Møderne Herkomst, saavit mig Effter Antiquiteter och forfædris Sagn er bevist". - - -

(s. 7). Dyrskjøtt mener, at Kjærulferne var af "di Wolffer och Pogwishes Stamme fra Holsten", og han siger, at den første ham bekendte Mand af Kjærulferne var: "Anders Wlff: Anders Andersøn Wolff och kaldet, som eiede Aslundgaard, fogdegaard, Biørum och megit gods och gaarde der I Kierherridt och megit I Huetboe och Hanherridt...och haffde en graa Wlff I wabenet gangendis. Hand leffuede I Kong Erich pommers, Kong Christoffer beyers och første Kong Christierns tid 1430, 1440 och 1450, Som findes I gamle Breffue. Men Kiervlffs Naffn gaffues hannem aff Kong Erich selff, Saa som hand wdj En merchelig Sag til Hoffue wdj nogen Vlffuetræter (var), och som hand vandt sagen, adspurde Kongen ham, huor hand boede, da suarede hand, Jeg boer i Kiær Herridt, saa sagde Kongen, da skall Du haffue Kiervlffs Naffn, som hand och hans Arffuinger Siden beholt, samt alt deris Affkombst".

Det er vel denne Dyrskjøts Beretning eller maaske snarere en fælles Kilde, der ligger til Grund for den svenske Personalhistoriker Gabriel Anreps Udtalelser i "Ættar Taflor" II, 435, hvor der siges omtrent saaledes: "Af holstensk Adelsmatrikel synes, at Ætten stammer fra Holsten, hvor flere af dem allerede fra 1300 skal have beklædt de højeste Embeder, saavel i gejstlig som i verdslig Stand. I Tiden ved 1400 spredtes de til Jylland, hvor Anders Ulff i Kjær Herred fik af Kong Erik af Pommern for en ham bevist udmærket Tjeneste Navnet Kjerrulff og indførtes blandt dansk Adel samt havde i sit Vaaben en gaaende graa Ulv.

- - - -

(s. 8). Det maa antages, at det sidste Opgivende er det rigtige, og vi faar da følgende Genealogi:

Anders Ulff eller Anders Kjærulf, der ovenfor er omtalt.

Søn: Anders Andersen Kjærulf, boede i 1448 i Fogedgaard i Vadum Sogn og var Foged i Kjær Herred. Han nævnes ogsaa 1450 og 1454, men var vist død eller afgaaet som Herredsfoged før 1458, da Thord Nielsen baade dette Aar og 1460 nævnes som Herredsfoged i Kjær Herred. Om der af den Omstændighed, at ingen af Anders Kjærulfs Sønner direkte efterfulgte ham som Foged, tør sluttes, at han er død, før Sønnerne var myndige, skal lades usagt, men det maa dog bemær-

kes, at Fogedembedet i nævnte Herred fra Middelalderen af og indtil Slutningen af det 17. Aarhundrede synes at have været knyttet til Familien Kjærulf med Undtagelse af den Tid, da nævnte Thord Nielsen beklædte det. Navnet paa Anders Kjærulfs Hustru kendes ikke. De synes at have haft mindst 3 Sønner, og er det rigtigt som Dyrskjøt beretter, at Skipper Klements Moder var en Kjærulf, kan hun ogsaa nærmest anbringes her. Vi faar da følgende Børn: (A, B, C)

D. Anders Andersen Kjærulf nævnes af Dyrskjøt 1470. "Hand egede Aslund, fogetgaard och megit gods". Dyrskjøt omtaler ham ikke som Foged i Kjær Herred, men han anføres dog som saadan 1485, da der Tirsdag næst efter St. Knuds og Kjeldsdag blev udstedt Tingsvidne om, at der denne Dag af Hr. Niels Pedersen, Sognepræst i Vester Hassing, var blevet fremlagt og forlangt tinglæst et Skelbrev angaaende V. Hassing og Gandrup Marker, hvilket Brev velb. Thorlef Hwal 1460 havde erhvervet ved 8 Sandemænd. Ligeledes var Anders Kjærulf Herredsfoged 1494, da der udstedtes Tingsvidne af Kjær Herreds Ting om, at Birkelse i 4 Biskoppers Tid havde ligget til Børglum Bispestol upaatalt af Vidskølkloster. Dyrskjøt siger, at han var gift med Else Wogensdatter, og at de "Iblant fliere børn haffde 2 Sønner 1 Dotter", men foruden de af Dyrskjøt anførte Børn holder jeg for, at der har været en Søn Jens og en Søn Morten.

- - -

(s. 16). Anders Andersen Kjærulf nævnes 1520 och siden wdi Schipper Clements Oprør 1533, huorved hans Gods forbrut wden huis hand kiøbte Igien, som dog en Herlighed bleff paasadt til Cronen", siger Peder Dyrskjøt. Han boede i Fogedgaarden i Ø. Halne i Vadum Sogn og var 1540 Foged i Kjær Herred, saa han er antagelig bleven Herredsfoged efter den forannævnte Bertel Jensen i Brorholt. Ligeledes nævnes han som Herredsfoged 1545, 1552, 1560, 1562 og 1572. 1560 30/11 mageskiftede han med Kronen, saaledes at han fik 1 Bol i Ø. Halne og 1 Bol i Bjørum (Vadum Sogn) og derfor afstod en Gaard i Ø. Hassing By og Sogn. For Forskellen i Landgilde skulde han og Arvinger aarlig svare 2 Pd. Smør og 19½ Skilling dansk til Kronen. Hans Vokssegl under Mageskifte-

brevet bærer i Omskrift ANDERS KIERV...samt Bomærket. Hans Navn findes desuden paa et af ham som Herredsfoged udstedt Synsvidne om Skel mellem Horsens og Hassing Marker 1546, hvilket Dokument ikke har Segl. De sidste Gange jeg har truffet ham som Foged, er 1572, da hans Bomærke vist er det samme, som det han brugte 1560, samt 1577, da han udstedte Tingsvidne om Skellet mellem Horsens og Ørum Sogne.

1562 staar han i Jordebogen over Aalborghus Læn for 1 Gaard i Ø. Halne, hvilken han havde kvit og frit, saa længe han var Herredsfoged, medens Afgiften af den ellers var 10 Skilling Leding, 1 Tønne Smør og 12 Hestes Gæsteri, endvidere staar han for Gaarden Holtet i Ajstrup Sogn og 1 Gaard til i samme Sogn, hvilke Steder han vistnok ejede, og endelig staar han under Langtved som Bruger af Holte Eng (Ajstrup Sogn), af hvilken han aarlig svarede 8 Pund (16 Tønder) Byg... I Præsteindberetningen af 1568 nævnes han blandt Vadums Sogns fire frie Bønder, og det berettes, at han og Peder Kjærulf (Broderen) begge boede paa en Gaards Eje i Ø. Halne, men desuden anføres Anders som Ejer af 1 Bol og 5 Huse frit Bondegods der i Sognet og 1 Gaard og 2 Huse i Ajstrup Sogn, hvilke sidste 3 Steders Beboere nævnes som hans "Tjenere", d.v.s. Fæstere. 1570 3/3 fik han af Kongen Livsbrev paa 1 Bol i Vadum Sogn tilhørende Kronen samt paa en Eng i Holte Kjær mod en aarlig Afgift af 2 Tdr. Byg, 2 Pund Smør, 1 Lam og 3 Hestes Gæsteri af Bolet og 8 Pund (16 Tønder) Byg af Engen, hvilken Afgift skulde ydes paa Aalborg Slot. Han skulde derhos være Kongen huld og tro og Lænsmanden hørig og lydige. Et Par Aar i Forvejen (1567 10/12) fik han af Lænsmanden paa Aalborghus Otte Brahe udvirket, at hans Søn Bertel fik Livsbrev paa Ø. Aslund i Ø. Hassing Sogn.

Det er ikke lykkedes mig at finde, hvornaar Anders Kjærulf døde, men derimod ved vi fra Dyrskjøt, at han var 2 gange gift. Hans første Hustru var Marin Bertelsdatter "aff Westerbech i Himersysel", med hvem han skal have haft 1 Søn og 2 Døtre. Jeg har forgæves søgt at udfinde, hvor Vesterbæk i Himmerland laa.

- - - - -

(s. 357). Søren Christensen der synes at have været fra Himmerland, var 1568 og 1572 Herredsskriver i Kjær Herred og boede i Vester Holtet i Ajstrup Sogn, hvor han blev boende til sin Død. Han var ligeledes Herredsskriver 1577, da han udstedte Tingsvidne om Skellet mellem Horsens og Ørum Sogne, og det er vel denne Stilling, der gav Anledning til, at han i Reglen kaldes Søren Skriver, et Kendingsnavn, han beholdt hele sit Liv. 1584 nævnes han som Foged i Kjær Herred, men det vides ikke, hvornaar han har tiltraadt denne Stilling, i hvilken hans Svigerfader Anders Kjærulf nævnes 1577, og som han vist har overtaget efter denne. Svigerfaderen staar i Aalborghus Læns Jordebog 1562 som Bruger af Gaarden Holtet i Ajstrup tillige med mere Gods der, men ved sit Giftermaal, der antagelig har fundet Sted om 1565, har Søren Christensen saa faaet disse Ejendomme til Brug, thi medens Svigerfaderen havde sin Gaard i Ø. Halne kvit og frit, saalænge han var Herredsfoged, fik Søren Christensen ved aabent Brev af 2. Juni 1586 Bevilling til at maatte beholde Holtet Eng, som er svaret og brugt til hans Gaard, men hvoraf hidtil er svaret nogen Særskyld, uden Afgift, saalænge han var Herredsfoged eller indtil videre, og af denne Eng havde hans Svigerfader ydet en aarlig Afgift af 16 Tønder Byg.

Christi Himmelfartsdag 1595 indtraadte Søren Christensen som Medlem af Købmandsgildet "Guds Legems Lav" i Aalborg, hvor ogsaa flere andre af Egnens Storbønder og talrige Adelsmænd, Præster og fl. var Gildebrødre. Det følgende Aar afgik han vist nok som Herredsfoged, hvilket Embede derefter beklædtes af hans Søn Anders, men han nævnes endnu i Holtet i Jordbogen 1604-05, hvorimod der i den for 1606-07 er anført hans Hustru som Bruger af Gaarden. Med sin Hustru fik han en Del af Fogedgaard i Vadum Sogn, hvilke Parter hans Arvinger senere solgte.

Han var gift med Else Andersdatter Kjærulf af Ø. Halne, der endnu levede 1620, da hendes Søn Anders fik Stedsmaal paa Holtet, som hans "Moder Elsebe Andersdatter iboede og for ham oplod, og hun skal være hos ham i Gaarden sin Livs-

tid". Hun nævnes som død 1631.

Ægteparret havde i Følge Peder Dyrskjøt 8 Børn, der alle antog Navnet Kjærulf (Kierulff wedkaltt). - - - -

1 Datter: Gertrud Sørensdatter Kjærulf nævnes i 1633 og 1640, men var død før 1651 og var gift med Peder Jensen Mørk (d. 1618-1621) i Røgelhede i Hellevad Sogn, men døde maaske i Korslund i samme Sogn, hvor hun boede 1640. Af deres Børn kendes (1, 2, 3, 4, 5, 6) - - -

(s. 359). 7: Jens Pedersen (Mørk) i Røgelhede (1657), er vist fejlagtigt nævnt Christensen ved "Begravede" 1661.

Denne Slægt Mørk hørte vist til de samme Mørk'er, som dem der gennem en Aarrække boede i Bjørnum i Vadum Sogn. Saavel Bjørnum som Røgelhede var Selvejergaarde. Peder Jensen i Røgelhede havde 1618 Kongetienden af Hellevad Sogn i Fæste.

-oo0oo-

Brev fra lektor Jan Heuch til Robert Rafn.

Her sender jeg en liten genealogisk kuriositet: Dit (mulige) slægtskab med Skialm Huide. Så vidt forskjellige personer, som Fader Grundtvig og Herman Bang, havde sin lille private fornøilse med at regne sig i slægt med Huideætten. De gråt nok på feil grav, siges det, og kanskje jeg også gjør det. Som Onkel Hjalmar bemærker så træffende, har enhver over en million ahner i tyvende slægtsled bagover i tiden - så den praktiske nytte av at kjende een av disse er forholdsvis ringe. - Men unektlig har det en vis teoretisk interesse, at kunne slå bro bagover gjennom seklerne - fra led til led, selv om man ikke er en uforbederlig Romantiker, opfødt på Ingemann (sammen med stekte poteter, som Mama serverte os om kvældene, når vi havde badet!) - Skialm Huide: Bestefar til Esben Snare og Bisp Absalon og stamfar til Drost Peder, osv. - ak, ja.

- - nei, dette er et rhapsodisk brev, men Du får ha mig undskyldt, for indimellem ligger 175 tungtfordøilige eksamensopgaver. Fortsætter det sån, kan jeg like godt skrive Glædelig Jul! tilslut - Altså bedste hilsener til Tante Daga-land og Dig fra Jan.

- - Familiehistorien bad Tante Buff om at få låne på veien, hun har den nu sammen med Churchills Visit (Han er en mester til at tale).

Leddene 1-13 har Onkel Hjalmar fremdraget, men så kommer No. 14- : "The Missing Link"!

Jeg sender Dig Hørby Slægtens Stamtavle, således som afd. Archivar Thiset har efterladt sig den i "Danmarks Adels Årbøger". Du ser den falder i to dele. Anders Bertelsen, med spørsmålstegnet, har han vel ikke stødt på i noget samtidigt dukoment, og derfor har sikkert ikke Onkel Hjalmar ^{x)} villet klatre længre op i træets grene - så får Du ta denne genealogisk, akrobatiske øvelse som Du vil, skulde jeg nogen gang på mine streiftog tilfældigvis træffe samme Anders Bertelsen

^{x)} (Jeg - for mit vedkommende godkender Anders Bertelsen. H.Z.)

(hvis der da har eksisteret nogen sådan person) - skal jeg få lov til at presentere ham for Dig. Men mellem os sagt, synes Du ikke, at disse punkter taler for sammenhængen mellem Brudstykkerne? Nemlig: 1) Nåvnene går igjen. 2) Våbenet er det samme. 3) Eggen, Localiteterne er de samme (NB.Gården "Skovbo") Men så rinder mig Herman Bang og Fader Grundtvig ihu, der græd på feile grave...

<u>Led:</u>		<u>Ahner:</u>	
25.	Huide Ætten	Skialm Huide (+ca. 1113)	16777216
24.		Ebbe Skialmsøn (+ca. 1150)	8388608
23.		Toke Ebbesøn	4194304
22.		Stig Galen	2097152
21.		Juris Stigsøn (+1245, begr. i Sorø)	1048576
20.		Peder Jurrison (begr. i Ringsted)	524288
19.		Hr. Stig Pedersen i Vendsyssel (Villerup i Skallerup)	262144
18.		Hr. Niels Stigsen (lever 1340, 23/3) (skal have bygget Egebjerg)	131072
17.		Stig Nielsen til Egebjerg (1386?)	65536
16.		Mette Stigsdatter (lever 1436) (g.m. Christian Jensen Hørby)	32768
15.	Hørby	Bertel Christiensen Hørby (lever 1461-1473/81)	16384
14.		Anders Bertelsen Hørby	8192
13.		Bertel Andersen Hørby til Vesterris (lever 1535,1554)	4096
12.		Maren Bertelsdatter (1520-1572) (g.m. Anders Andersen Kierulf)	2048
11.	Kierulf	Else Andersdatter Kierulf (lever 1620) (g.m. Søren Christensen, Herredsfoged i Kier)	1024
10.		Gertrud Sørensdatter (kierulf) (ca.1565-1650) (g.m. Peder Jensen Mørk, (ca.1560-1620))	512
9.	Mørk	Jens Pedersen Mørk i Røgelhede (ca.1587-1661)	256
8.		Peder Jensen Mørk (ca. 1630-1684)	128
7.		Anne Pedersdatter Mørk (1672-1727)	64
6.	Worm	(Godske) Chr. Knudsen Worm (1749 ¹⁶⁸⁶ -1768)	32
5.		Oluf Worm (1729-1781)	16
4.		Massine Worm (1777-1857)	8
3.	Rafn	Chr. Meiling Rafn (1803-1896)	4
2.		Hans Chr. Rafn (1833-1899)	2
1.		Robert Rafn (1878-1966)	

En linie af Hvide-Ætten.

(Kilder: Afd. Archivar Thisets Stamtavler i Danmarks Adels Årbøger).

Nord i Vendsyssel ligger der en gård, Egebjerg, ved en liden sjø. (Peder Nielsen Meiling, husker Du kanskje, var forpagter her en tid, før 1738).

Her boede i slutten af Middelalderen en familie, som regnet sig for at være en gren af Hvide-ætten. Bare ved et tilfælde er denne tradition blevet videreført til efterverdenen, men den synes fuldt ud at bekræftes af, hvad man ellers ved om Hvide-Ættens efterkommere.

Ved 1470 kom den daværende eier af Egebjerg: Niels Pedersen i skade for at slå sin sognepræst, Hr. John i Ugilt, ihjel. "Bispen forfulgte ham skarpt derfor uden al nåde, og han blev fredløs". Men Niels Pedersen beviste for Kongen og Rigens Råd, at han havde handlet i nødværge, og opregnede sine forfædre således, for at vise at han ikke var forpligtet til at lade sig træde på : "Min fader, Peder Stigsøn, kjende I nu, som I lidet anse imod hans Forfædre, ligesom mig. Hans fader, Stig Nielsøn, hans fader, Hr. Niels Stigsøn, som byggede Egebjerg efter sin fædrene gård i Sjælland, hans fader, Hr. Stig Pedersen, var Hovedsmand for Vendelbo Skibsrede og lod ingen træde på sig. Hans fader, Hr. Peder Jørgensen, hans fader, Hr. Jørgen Stigsen, hans fader, Hr. Stig Thagesøn, hans fader, Hr. Thage Ebbesøn, hans fader Hr. Ebbe Skjalmsøn, som rådde og regerede i Sjælland i Kong Svends tid. Jeg havde jo mit fædrene blod, jeg måtte gjøre nødværge og ei lade mig træde på." - -

Denne Niels Pedersens Fæster var Mette Stigsdatter, som var gift med Christiern Jensen Hørby.

Familien på Egebjerg havde intet Slægtsnavn. (Brugen af Slægtsnavne blev jo ikke vanlig inden den danske Adel før i det 16nde Århundrede). Den uddøde vistnok 1567, da den daværende eier faldt i Halland under Syvårskrigen. Gården havde da gået fra Far til Søn gennem syv generationer.

Hvide-Ættens våben var en flyvende falk.

- oo0oo -

(Lektor Jan Heuch til dir. Robert Rafn)

Hørby-ætten.

Hørby-ætten var en ikke særlig udbredt slægt, som optræder i det sydlige Himmerland i det 15de og 16de århundrede. Den havde sit navn fra landsbyen Hørby (2 km. vest for Hobro) i Hindsted Herred. (Ikke af forveksle med Hørby Sogn i Vendsyssel!) Den førte en Tiur (urhane) i skjoldet. Følgende led af slægten kjendes:

Jes Persen Hørby i Skovbo (Hindsted hd.) 1406.

|
Christiern Jensen Hørby 1436 (Hindsted Hd.)
∞ Mette Stigsdatter fra Egebjerg i Vendsyssel

|
Bertel Christiernsen Hørby 1461 (Hindsted Hd.) 1467
+ 1473/81.

Jes Bertelsen i Skovbo 1461

Hans segl findes endnu under et Skjøde af 1481. Kaldes 1499 Væbner. (Hindsted Hd.)

Anders Bertelsen.???

Bertel Jensen i Skovbo 1514

∞ Kirsten, der endnu 1543 boede paa Skovbo.

Bertel Andersen Hørby til Vesterris i Rinde Hd.
(Naboherred til Hindsted Hd.)

Stævnedes 1535 for et overfald paa Per Gled. Nævnes 1536 blandt den jydsk Adel (Recessen). Hans segl med Tiur Vaabenet findes endnu under et Skjøde af 1562.

∞ Karen Lauridsdatter (af den adelige slægt Udson) lever 1574.

Laurids Bertelsen Hørby.

Til Vesterris 1568. Slotsfoged paa Aalborghus. Skiftede 1574 med Poul Vognsen, der fik udlagt Skovbo. Nævnes ved Hyløingen 1580, men var død 1593. Forsegler med Tiur-Vaabenet.

Anne Hadsdatter (Skade)

(Hun fik senere Væbneren Peder Munk til Vesterris.)

Anne Bertelsdatter.

var død 1594.
∞ Niels Poulsen i Molbjerg.
(Niels Krag)

Karen Bertelsdatter.

Anders Andersen Kjarulf, Herredsfoged (Kier Hd. i Vendsyssel) nævnes 1520, 1540, 1572.

(I Danmark's 1ste Aarbog, kaldes hun Ingeborg.)

Karen Bertelsdatter.

∞ Peder Andersen Kjarulf.

Ingerd.

∞ Hans Lauridsen i Thøstrup.

Bertel Lauridsen til Hattøbjerg og

Onereim, som han fik med sin hustru Karen Bjelke (Hattøbjerg-Rosendal i Hardanger)[∞] 2. Anne Mund. Han + 1641 vistnok som sidste mand af denne slægt.

Karen Lauridsdatter

∞ Iver Mund + 1651.

(Uddrag af S. Nygaard:
Hovedgaarden Haven og dens Ejere).
(Vends.Aarb. 1917, s.73)

- - - - -
(s. 76). I en Alder af 27 Aar ægtede Christian Meyling 13. August 1773 i Torslev sit Søskendebarn Anna Hegelund Ifversen, der var født paa Hejselt 1753 (hjemmedøbt 9. Marts). Hendes Far var Landvæsenskommisær og Kammerraad Niels Ifversen, som var kommet i Besiddelse af den nævnte lille Hovedgaard ved at ægte Lars Kristensen Broersholts Enke Johanne Christiansdatter Rafn fra Volstrup Præstegaard.

Det unge Par tog straks Bolig paa Haven, hvor han jo - som det ovenfor er omtalt - var Forpagter, før han blev Ejer, og her fødtes 1776 deres eneste Barn, en Søn, som 17. April blev døbt i Hørby Kirke og efter sin Morfader fik Navnet Niels Ifversen.

I pekuniær Henseende var Forholdene paa Haven ikke sønderlig tilfredsstillende, og de blev stadig værre og værre, skønt Tiderne var stærkt opadgaaende for Landmændene i en lang Aarrække. Da Meyling 1775 købte Gaarden, har han vist næsten været tomhændet, for i Arv efter sin Fader havde han kun faaet ca. 1100 Rdlr. og hans Kones Slægt var uformuende. Gælden var derfor straks betydelig. Samme Aar han fik Skøde paa Gaarden, optog han to større Laan, nemlig et hos sin Morbroder, Præsten Kaspar Konrad Rafn i Volstrup paa 8000 Rdlr. og et hos Landforvalteren paa Læsø Peder Zeuthen paa 3000 Rdlr; dette sidste maatte han indfri 1779, fordi Kreditor selv fik Brug for Pengene, da han købte Hovedgaarden Villerup, men det formaaede han kun ved at optage et tilsvarende Laan hos Oberst Otto Arenfeldt til Sæbygaard. Saaledes indestod der i Haven 11.000 Rdlr., og denne Sum voksede til 23.000 Rdlr., da han 1793 laante 3000 Rdlr. af Jørgen Gleerup til Dybvad. 1800, 4000 Rdlr. af Justitsraad Mourits Gleerup til Baggesvogn og Aaret efter 5000 Rdlr. af Inger Lauridsdatter Wadum, sl. Jørgen Gleerups til Dybvad. Som man ser, var det stadig Familien Gleerup han i de senere Aar tyede til, naar det

gjaldt at rejse Penge; men det var ogsaa ved den Tid en saare holden Familie, som let kunde præstere det fornødne.

Den paa Gaarden hvilende Gæld oversteg saaledes betydeligt den Sum, Christian Mayling havde købt den for, og den formindskedes ikke i hans Ejertid. Selv om Landejendommenes Værdi i den forløbne Tid havde været stærkt opadgaaende, saa at Gaardens Værdi ved Aarhundredets Udgang faktisk var fordoblet, hvorfor en rimelig Forøgelse af Prioritetsgælden ikke kunde have været trykkende, er det dog mindre gode Tegn, naar Gælden i saa gode Tider har en saadan Tendens til at stige. Hvad Grunden var til denne stadige Gliden ned ad Bakke, vides ikke, men at Laanene ikke anvendtes til gennemgribende Forbedringer ved Gaard og Gods er sikkert nok. Saa vidt vi kan skønne, var Haven er ret god Ejendom;

- - - - -
(s. 80). I Huset hos Christian Mayling boede hans ugifte Søster Maren - eller som hun i Reglen kaldes Madsen eller Massen - og hans ligeledes ugifte Broder Hans Christian Meyling, der døde her 1795 i saa ringe Omstændigheder, at hans Bo næsten intet kunde udrede til Dækning af Omkostningerne ved hans Ophold her fra fra 1790 til hans Dødsdag. Disse Børns Mor, Margrethe Rafn, havde ogsaa boet paa Gaarden til sin Død 1783; efter hende arvede Christian 1542 Rdlr. Endvidere havde denne i Huset hos sig sin Svigerfader, Kammeraad Niels Ifversen, og en Datter af sin afdøde Halvsøster Mette Margrethe Meyling i hendes Ægteskab med Byfoged Oluf Worm i Hjørring ved navn Massen Worm, der senere blev Præstekone i Albæk-Vor. Der var altsaa øjensynligt her et Samlingssted for Familiens Medlemmer, vel navnlig for de trængende. Dette kan maaske have bidraget noget til, at Husets Økonomi stod paa svage Fødder, men det kan dog umuligt have været den egentlige Foranledning til Optagelsen af de mange og store Laan.

Da Christian Meyling i 26 Aar havde siddet ved Gaarden, solgte han den ved Købekontrakt af 15. Juli 1801 og paafølgende Skøde af 13. Juni 1802 med sammetilliggende, som den havde, da han selv købte den, for 31.000 Rdlr. til Jens Jørgensen Gleerup paa Knudseje. Af Købesummen anvendtes de

23.000 Rdlr. til Indfrielse af de ovennævnte Panteobligationer. De øvrige 8000 Rdlr. er rimeligvis medgaaede til at dække Gæld, han har stiftet i Tiden 1793-99, for sikkert er det, at han forlod Gaarden med tomme Hænder. Han flyttede saa til Ugiltgaard, der ejedes af Præsten til Ugilt og Taars, og boede her med sin Svigerfader; denne døde her 3. April 1805 og efterlod sig aldeles intet; et Par Maaneder efter gjorde Christian Meyling Opbud. Da alt var gjort i Penge, viste det sig, at Indtægten var 1524 Rdlr., medens den prioriterede Gæld var 1130 Rdlr. og andre Fordringer 1629 Rdlr. Han boede endnu her i Sognet 1808, da hans Hustru Anna Hegelund Ifversen døde (begr. 27. Oktober). Han selv døde 27. November 1816 paa Hejselt, som hans Søn Niels Ifversen Meyling da ejede.

-oo0oo-

(Ing., fabriksdirektør,
medlem af Stortinget -
søn af Kapt. C. R.).

Kære Hjalmar!

Moss 2. Dec. 1947.

I dag 2/12. fik jeg dine to hefter med slektshistorie. Jeg har læst dem mellem middag og aften og kommer til at læse dem om igen flere gange. Det er en stor mængde interessant stof du har samlet og du har lagt meget og dygtig arbejde deri. Jeg føler som dig: at jeg har kunne forsømme anledningen til at faa mundtlig av forældre og bedsteforældre alt om dem selv, og hvad de vidste om sine forældre og bedsteforældre! og nu er det forsent. Med saa er det i de fleste familier.

Jeg har bare en uvæsentlig rettelse: Bedstemor og tante Laura kom til Porsgrund flere aar før min far og mor mødtes, og Papa grundet et hjem for dem, som de flyttet, i hvertfald en gang. Jeg antar at de ankom midt i sekstiaarene, og mine forældre giftet sig i 1872. Bedstemor flyttet til "os" antagelig da tante Laura (73-74?) blev gift og boede hos os til sin død. Bedstefar boede under sine besøk hos Wrights. Besøket i 84 eller 85 husker jeg tydelig, derimod ikke i 88 merkelig nok; det kan ha faldt i sommerferien, da vi var i Telemarken. Bedstemor besøgte Danmark, antagelig i 82, da jeg klart husker at ha kjørt med til Larvik, hvorfra "Baldur" gik til Frederikshavn. I 82 blev jernbanen til Larvik åpnet, hvor-efter ingen kjørte landevejen (før bilerne kom). Disse er uvæsentlige ting, men det er morsomt at pløie sin hukommelse.

Onkel Ludvig slog sig ned i New York og Papa opsøkte ham, antagelig da han førte "Constantia" did paa dens første reise i 1868. Ludvig var da paa en av de store passager- og vognferger over Hudsonfloden. Da Papa ved et senere besøk kom did (muligens i 1887 med "Mentone") - var Ludvig ikke mer i den stilling, men hans kollega hilste Papa som "Louis" - de var altsaa like. Da jeg var i New York i Papas sidste dage i 1899, fortalte han mig dette men fritog mig for at besøge Ludvig eller hans familie. Heri ligger ikke mer end at min strenge og alvorlige far formodentlig har fundet det unge frivole Amerika litet efter sin smak. New Yorks ungdom kunde let virke saan, selv om freidigheten var uskyldig.

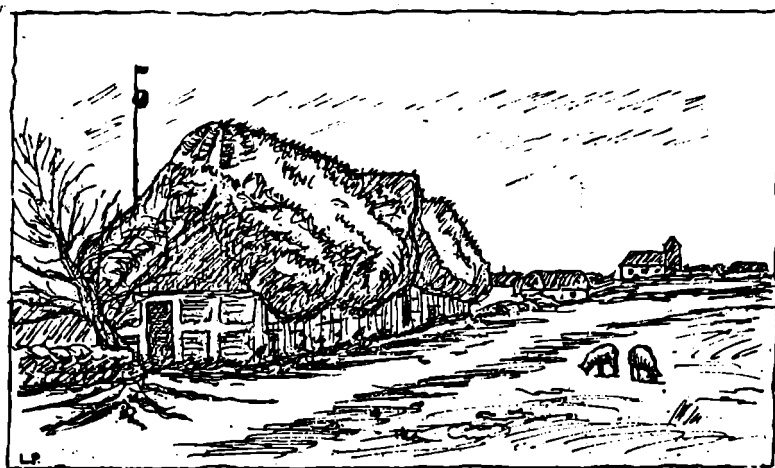
Efter gjennemlæsningen sitter jeg igjen med et indtryk av karrig hede, uaar og krise- og krigstid. Ikke bare de stavnsbundne bønder men ogsaa selveierne har havt trange kaar, og naar de allikevel har opretholdt et høit kulturelt nivaa - saa desto mer beundringsværdig.

Ikke mindre iøyenfaldende er barnedødeligheten. Den fortsatte jo forresten til langt udi det 19de aarh. Istedet har vi nu faaet den totale krig, som fortrinsvis tar de sterkeste individer, men ikke paa langt nær hemmer tilvæksten som førstnevnte.

Vi har det bra og lever stille og noget ensomt, men det følger vel med alderen, særlig naar man ikke har "barna" i nærheten. Vi har lysrationering som i andre land, dels p.g. av tørken, dels for at kunne lave exportvarer. Jeg - og Augusta presset gjentagende paa Fredrik for at overholde time-tabellen. Til hans undskyldning tjener, at han tilbringer mesteparten av uken nær Porsgrund, ved en cellulosefabrik, og reiser meget frem og tilbake. Det er godt gjort i hans alder.

Jeg haaber du og dine har det godt og er friske.
Hjertelige hilsener til Eder alle fra Dagmar og din hengivne

Robert.

Klitgaarden, Byrum. Efter tegning af Rudolf Bissen o. 1870. Sidste rest af en avlsbygning, senere nedbrændt.

Caspar Conrad Rafn

(Efter: Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn VIII, 1811).

- - - -

(1. Jan. 11 - pag. 32). I Tillægget til Aalborg Avis findes det paa afdøde Provst C. C. Rafns Liigkiste satte Epitaphium, hvoraf sees, at denne Mand, i det mindste efter hans Forsikring, har været eet af de lykkeligste, om ikke allerlykkeligste Mennesker paa Jorden. Det lyder saaledes:

S.T. H^r. C A S P A R C O N R A D R A F N
Praepositus Emerit. for Børglum Herred og
Sognepræst for Wolstrup og Hørbye Menigheder.
Fød 1727, død 1810

ACH! Jorden er en Jammerdal
hvor enkelt Rose kuns blandt Millioner Torne groer
Saa lyder almeen Stemme
Fra Septermand til ringe Hytteboer.

Jeg C A S P A R C O N R A D R A F N
som sover her, befandt det anderledes.
Som roelig Bæk, der stille slynger sig
igiennem blomsterrige Dale, saa var mit Liv!
Ukjendt med Mangel, Sorg og Sygdom
svandt Barndoms Dage umærkt hen i ømmeste Forældres Favn.
Som Yngling var min Bane strøed med Roser,
mildt smilte Lykken tidligen til mig,
ej Ondskabs, Vanhelds Torne qualte dem.
Som Mand mit Liv forsødedes ved bedste Ægtemage,
ved gode Børn, Embeds glade Frugter og rigeligt Udkomme.
Som Olding Roe og Kraft
og Guds og Menigheds Velsignelse mig fulgte
indtil jeg mæt af Jordens Gode
sank roelig ned i Gravens Skjød,
til Høstens store Time komme.

O, Menneske! Din Gud er god.
Anklag ej derfor Skjebnens Gang.
Anklag Dig selv ! ! !

Syrach Viisdom. 11.Cap.34.V.

Foged Hans Christensen Rafns Ligsten.

HER SOFUER WII I DENNE WRAA
INDTIL DEN STORRE DOM SKAL STAAE
I HUO SOM ER WOR EFTERMAND
FOR WAR DIG WEL FOR HERRENS BAND
OM DU GJØR WORRE BEEN UROE
SOM HAR KUN HER TRÆ ALNIS BOE
DEN ER KON ENNE FOR OS TOE
HER GRØNIS WORRE BEEN OG GROE
I HAAB AT DEE SKAL KLÆDIS OM
OG SJÆLLE SAMLIS FOR GUDS DOM
OG NYDE DER EN ENGLE SKIG
I STED FOR ADAMS SYNDE KCLICK
GACK LÆSER SØG HER INTIT MER
MEN GLEM DU EI DU SELF EST LÆR

DENNE STEEN HAFVER DEN ERLIG OG AGTBAR OG WEL
FORSTANDIG NU SALIG MAND HANS CHRISTENSEN
RAFN FORDUM HERRITS-FOGED I WALBORES HER
RIT HANS EFTERLATTE KIÆRE HUSTRU DEN ER
LIG DYDERIG OG GUDSELSKENDE (DOROTHE) MARGA
RETE ELIISDAATTER HANNEM OG SIG TIL AMIN
DELSE LADIT BEKOSTE OG DØDE HAND 1685
D. 27. JULII OG TILHØRER DENNE OG DERES ARFVINGER

Brev fra Strandingskommissionær Chr. Rafn til Datteren Laura
i Porsgrund.

Læsøe, 20.Juni 1889.

Min elskede Datter Laura!

Det er nu paa 3.die Maaned siden jeg modtog Dit kjære Brev af 7. April, som jeg nu først i Dag i disse Linier takker Dig saa hjertelig for og beder om Din Tilgivelse for at det først nu sker. Jeg har opsat det fra Dag til Dag, fordi det er mig saa besværligt et.....Arbejde, som Du ikke kan tro, at skrive. Hvor var jeg lykkelig, da Pennen løb saa let, da jeg ikke kjendte til den Rystelse og Svækkelse, som nu tiltager især i denne brændende Hede. Den skal ogsaa føles oppe hos Eder efter den strænge Frost, vi maatte føle ved at boe i det nye raa Hus. Med Guds Bistand haaber jeg, det bliver bedre. Men Gud være lovet, jeg har dog endnu ikke brugt Læge, og bruger ham heller ikke før det kniber. Mon ikke har Du ofte hørt ved vor kjære Christian, hvorledes vi har det. Jeg glæder mig nu til at han vil besøge os først i næste Maaned efter hans sidste Brev af 14. dennes. Det har ogsaa rigtig glædet os alle ved ham at høre, at I mine kjære har haft og fremdeles har Helbred. Det er ei heller nu som før med Maries Skriveri, da var det maaske undertiden ret meget, og nu skal man bede hende ofte før hun gør det. Nu sagde hun i Dag, at hun vilde skrive til Christian, og da bad jeg hende om at lade vore Breve gaa sammen. Jeg kan have den Glæde at lade min kiære Familie oppe i Norge vide, at vi alle iøvrigt ere vel. Chr. og Gunnar ere to raske Dreng, som morer sig meget. Sidste 13 Mdr. gammel kan endnu hverken tale eller gaa. De have for en Tid siden dog skrantet lidt, og Marie tøvede ei heller med at hente Læge, men den Udgift kunde hun ogsaa godt have sparet. Jomfru B. er til sin Alder 75 Aar temmelig rask. Hun sysler i Huset og hjælper Marie med Raad og Daad og med Børnene. Hun har endnu en lille pigeskole og 2 smaa Dreng, nemlig Anna Friis' 7 aarige Søn og

Chr. Dahm, 6 Aar gl. N. P. Friis' Broder Søren Baltzer, som boer i St. Francisco, har været paa Læsøe en 8 Dages Tid. Han staar i Correspondance med Christian. Madam Friis har bedet mig at hilse Dig. Jomfru B. og jeg vare budne ind til Friis's af Madam Friis til Kaffe Selskab forleden Dag i Anl. (af) deres amerikanske Broder og Svoger. Det staar nok nu i Flor hjemme hos Eder. Jeg tænker, det er heldigt Vejr for Haven. Jeg tænker ogsaa paa de flere Gange, jeg har glædet mig i Porsgrund nemlig i Aarene 1875-1878-1884-1885-1888. Desuden har jeg besøgt Aalborg 1872. Slagelse 1874-1882 og Lemvig 1886 og 1887. Det udviser mine Lommebøger, hvori jeg har optegnet saavel mine Udgifter som Navne og Mærkværdigheder. Men nu reiser jeg vist ei heller meer, før jeg foretager den lange Reise til Evigheden til min kiærlige gode Fader og Gud lader ei blive længe til. Men jeg tænker ofte paa, om Du og mine andre kiære ei skulle forinden glæde mig ved Eders Besøg, nu da Communicationen er saa hurtig og billig? Du spørger, om vort gamle Hjem staar tomt og ledigt? Ja, det gjør, der er ikke en eneste Lejer deri. Jeg har kun været der et par Gange, siden vi flyttede herhen. Jeg taledede for nogle Dage siden med Stine, og hun sagde, at hun kunde ikke lide at komme derind, da det saae saa forfaldent og daarligt ud, men det er ei at undres over, da Dahm ikke i flere Aar pyntede det mindste paa de gl. Huse, ei en Gang satte en Rude ind, og af dem var der mange itu. Dahm modtog Gaarden 1882, den var vel vedligeholdt. Lars Bertel kiøbte ei heller Gaarden med sin gode Villie, men for at blive fri for Naboskab. Lars Bertel og Stine og Dahm skildtes som rene Uvenner. Jeg modtog Brev i Gaar fra Ludvig, og han sendte sit Portrait. Mit Brev er bleven længere end jeg ventede, og jeg maa nu slutte, det har kostet mig Anstrengelse af skrive. Jeg beder Dig nu om at bringe vore kiærlige Hilsen til enhver især Store og Smaa i Furelye og gjøre dem bekiendt med dette Brevs Indhold. Bedst at lade dem læse Brevet. Dernæst at lade os vide en Gang imellem, hvordan I leve. I ere jo mange om at skrive. Hils Anna (?) Lund fra mig, jeg beklager meget hendes Stilling, Stakkelt, kunde Gud gjøre det snart godt. Jeg be-

(brev af Chr. Rafn
til Laura)

Bilag: Rafn

klager ogsaa Dig, der i Sandhed har et stort Hus at varetage. Hils Wright og alle de kiære Børn, mine Venner og Veninder. Hils ogsaa Caroline fra mig, naar Du skriver til Christiania.

Lev alle vel og tilfredse,

Din gl. hengivne kiærlige Fader

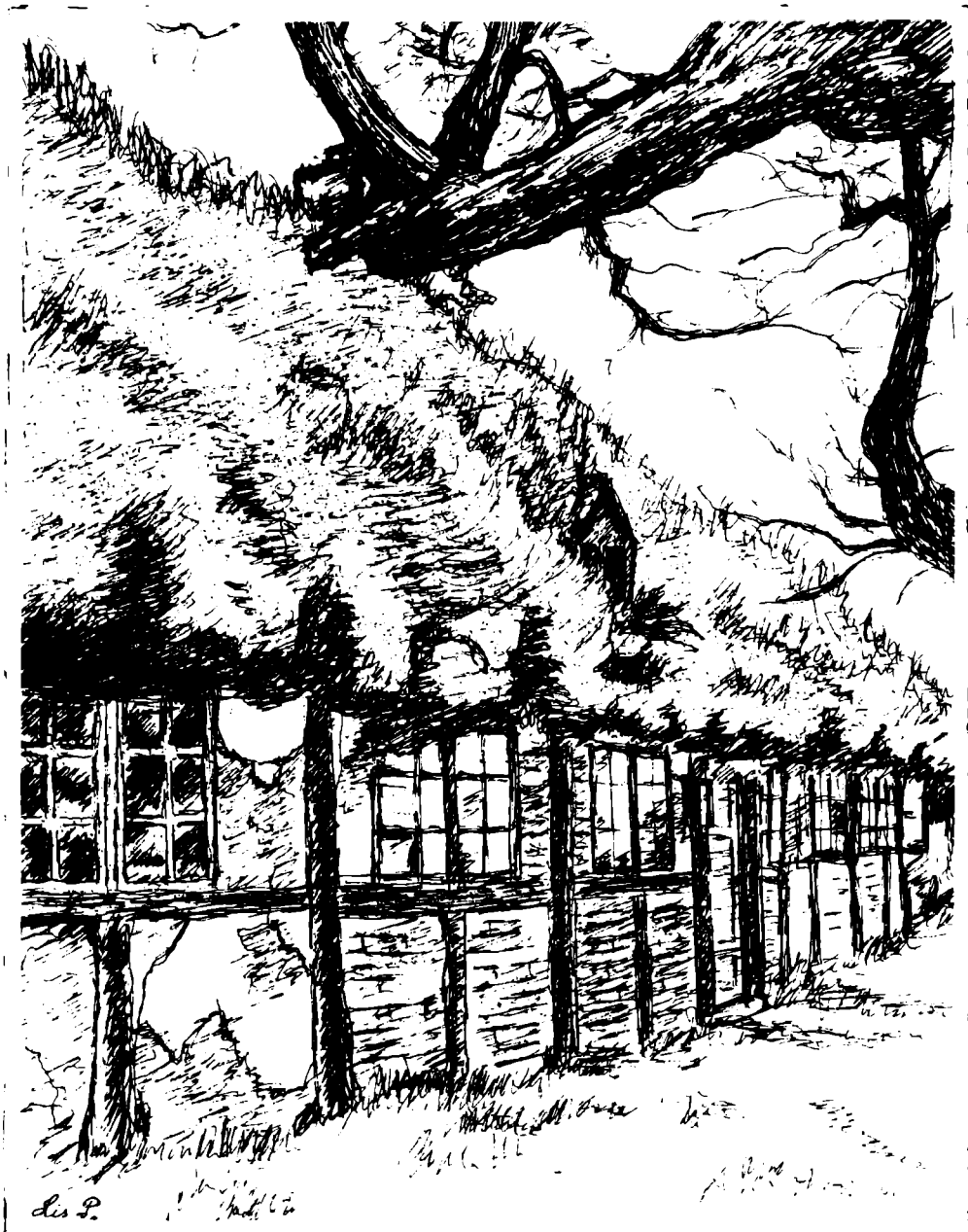
C. M. Rafn.

C. M. Rafns gård i Vesterø i forfald.
Nordre længe. (Efter foto af H.Z. 1925)

Vestre længe. (Efter foto af H.Z. 1925)

Stuehuset. C. M. Rafns gård i Vesterø.
(efter foto af H. Z. 1925).

Fra lektor Jan Heuch til dir. Robert Rafn.

..... I Fortegnelsen over danske Lejlighedsskrifter før 1800 (Bibliotheca danica III) stødte jeg engang paa dette:

Hiemtings og Høieste Rets Dommene i Sagen:
Landvæsens-Secr. Emanuel Rafn i Kiøbenhavn
contra Oberste v. Arenfeldt til Sæbygaard -
Aalborg 1799.

- Jeg lurer paa, om ikke denne Sag var Aarsag til, at Rafnerne ophørte som Præster i Volstrup og Hørby. -

Omtrent hele Sognet tilhørte Sæbygaard, og Obersten var Kirkeejer og havde Kaldsretten. Ikke ved jeg, hvad Sagen har drejet sig om, den behøver ikke at have noget med Ti-ender at gøre, eller at angaa Provsten, snarere kunde man gjette paa, at Landvæsens-Secretæren førte den i Embeds Medfør (noget i fiskalt Henseende?) - men da Emanuel var Provstens Brorsøn, og Sagen var alvorlig nok (siden den gik til Høieste-Ret og udgaves i Trykken) - har den vel sat ondt Blod mellem Patronen og Præstegaarden.

Derfor maatte vel Hans S. R. opgive Tanken om at blive Faderens Efterfølger og drog istedet i 1801 til en helt anden Kant af Vendsyssel og købte sig ind i dyre Domme i Haverslev-Beistrup.

Rigtignok døde Obersten mæt af Dage i Aaret 1806 (hans Kiste staar i Kjelderens under Koret i Volstrup K.) - Forøvrigt døde Amtmand E. R. samme Aar) - Men, da var det for sent, og Hans forblev i Haverslev, en bitter Mand (..ilde lidt..o.s.v.), indtil han 64 Aar gammel søgte tilbage til gamle Tomter, eller ialfald saa nær han kunde komme Barn-domshjemmet - Albæk og Woer er jo Nabosognene, sønden for Volstrup - I Albæk Præstegaard døde han i 1850, 80 Aar gl.

(se ligeledes bilag 9))

Fra "Højesterets Voteringer 1799 A" Rigsarkivet.

(Forkortet gengivelse af uddrag til lektor Jan Heuch, afskrevet af H. Z.).

Nov. 1796 klage til Hoveri-kommissionen fra Sæbygårds bønder over oberst Ahrenfeldt. 24. april skrivelse fra Ahrenfeldt til Rentekammeret indeholdende for Em. Rafn fornærmelige udtalelser. 26/5. 1798 indlæg fra A. med for Rafn ærerørige påstande. Birketingets kendelse: Amortisation af udtalelser fra begge sider, sagens omkostninger hæves.

Højesteret:de af Ahrenfeldt mod Rafn fremsatte fornærmelige udtalelser og ærenærgående påstand bør døde og magtesløse være, og ikke secretair Rafn til fornærmelse på ære, embede, gode navn og rygte i nogen måde, hvori mod oberst Ahrenfeldt for sit herunder udviste lovstridige forhold bør bøde 100 Rd. til Vor Frelser's Kirke og betale lige så meget til Justitskassen. I procesomkostninger for begge retter betaler oberst Ahrenfeldt til secretair Emanuel Rafn 80 Rd. så betaler han og til Justitskassen for unødigt trætte 24 Rd. og...til samme kasse 5 Rd.

Protokolføreren bemærker: "Under proceduren har parterne ej skånet hinanden." -

Udskrift af: Volstrup-Hørby Præstekalds Indtægter i
ældre Tid efter Embedets "Liber Daticus"

v. Anton Jacobsen. (Vends.Folk og Land II.)

Indført af Albert Christensen Ohldorff, der havde Kaldet
1662-1712:

.

(s. 143). Afgift af Sædegaarde. Ingen nu som i gamle
Tider i Korn, men Offer alene hver Højtidsdag i Volstrup
Sogn af Sæbygaard 4 Rdlr. og Store Steenshide 2 Rdlr.,
hvilke 2 Rdlr. jeg dog ikke paa 8 Aars Tid siden itzige
Patrons Ankomst, har nydt.

I Hørby Sogn af Haven 4 Rdlr. og af halv Hørbylund
Velb. Fru Eva Unger (tilhørende) 2 Rdlr., og af den anden
halve Part tilforn Mathis Pedersen tilhørende intet bekom-
mende i nogle Aar, skulde (have) givet lige saa meget, men
som den nu ved Indførsel er tilkendt og berettiget høj-
ædle Frue Helvig Krabbe til Vrejlev Kloster, vorder der vel
noget deraf herefter at forvente.

Ildebrand, der findes vel i Indmarkens Enge Knoptørv-
jord, og lidt i Fælget, saa og til Overtørv lidt i fælles
Hede, dog den er moxen opgravet. Rishugst til Gjærdsel og
Ildning, findes i Marken for Enden af Agrene og i Engene,
af Egekrøb, Eller og Birker. Olden ingen, men lidet Agern
undertiden, dog ganske sjælden paa det Egekrøb og nogle
gamle hule Egeskajer, som dog ikke kan agtes for nogle visse
Svins Olden.

Afgrøderne, da formindskes de hver Dag formedelst
Misvækst, skadelige Urter og anden Besværing, saa her er
meget øde Gods og mere vil (der) blive i denne Sommer, saa
den største Del af Almuen vil ikke kunne føre Saasæd i Jor-
den med mindre Hosbonden dem vil forstrække baade med Korn
at saa, saa og at æde, saa det er at befrygte, at foruden
det, jeg mister mit Offer af Store Steenshide, som ej er
paalignet, (jeg) ej heller bekommer deraf nogen Tiende.

(Og) som der foran om Offeret forklares, vil Offer og Tiende hos Almuen herefter mærkelig ogsaa aftage.

Hø og Foder, da er her vel til Præstegaarden temlig Engbjerring, men det er Mose og Harke Jord med aaben Bund, fuld af Buske og Tuer, besværlig at bjerge og opføre til Tørring. Det bedste deraf ved Aaen ved den ene Side overskylles ofte med Dynd og Sand, saa (det) ofte ved hastig Skodvande bortskylles. Foderet til Gaarden er maadeligt saasom der ikkun kan saaes i Marken henved 9 Td. Rug, 10 til 11 Td. Havre og Blandsæd. Gjødes til 4 Td. Byg. I Toften kan saaes henved en halv Snes Tønder Korn: Vaarrug, Byg, Blanding og Havre, naar det alt kan være i Brug. Mellem Præstegaarden og Kirken findes noget ringe Havrejord, som efter 2 Aars Brug behøver 10-12 Aars Hvile, kan derfor ej sættes for nogen videre Skyld, lidt undtagen næst ved Kirken.

Indført af Gyntelberg Abel, der havde Kaldet 1811-1817:

Det betydelige Arbejde, man til sin Præstegaards Drift har af Sognefolkene tilakorderet i Tienden er ubetaleligt. Ved det faar man sin Mark i faa dage godt pløjet, harvet, høstet og hjemført. Engene slaaede og hjembjergede. Mange Dages Gaardarbejde af alle Slags forrettet. Derved holder man mindre Tjenestefolk og kun de halve Heste og Vogne samt andre Redskaber.

Ved Samtale og Akordering med Bonden om Tienden maa man vel vogte sig ej at indlade sig for dybt i Samtale med ham, faa Ord i alvorlig Tone udretter mere end hele Timers Grunde; uden denne Fremgangsmaade gaar han bort uden at slutte Akord eller og han bliver uhøflig. Er man sikker til at blive fast ved det man en gang har bestemt sig til at ville have, maa man formode, at man kendt fra denne, af Bonden, ville kunne spare meget Tid og undgaa megen Ubehagelighed; men mangler man Evne til at være paastaaende ved sin een Gang fattede Beslutning bør man Overflod forlange, og man vil finde sig vel tjent dermed, og endda (faa) Tak til for sin Godhed. Det er enkelte Gange sket, at Tiendeydere har fragaaet den Forpligtelse, de have indgaaet, enten i

Korn eller Arbejde; rettest var det derfor vistnok at tage Tiendeakorden af dem skriftlig, men Tilfældet er vistnok sjælden, og skulle det indtræffe, maa man næste Aar vide at man kender sin Rettighed. Billighed bør man fordre, Retfærdighed bør man vise; men aldrig Svaghed, man skader derved baade sig selv og sit Embede; hos raa Mennesker virker ædle Grunde ikke men blot Frygt og Interesse; fra dette Synspunkt bør Bonden betragtes og behandles. Ved Eftergivenhed i sin Rettighed skaber man sig virkelig Haan og Had hos Almuen....

.

(s. 152) En Præst har det altid i sin Magt at overtyde sine Sognefolk om, at de mere trænger til ham, end han til dem, og den som er rebelsk, maa lide for sine synder, det er nødvendigt til Erkendelse og Forbedring. Tiden, Smaarenten bør erlægges, er ikke bestemt; rettest den fordreres, naar Tiendekornet leveres, at der efter senere Pengeforordning skal betales i Rb. S. V. er ved Kancelliresolution fastsat; ilige Maade er der en Resolution af 15. Marts 1800, som siger, at naar Smaarenten ej til rette Tid betales, kan Udpantning ske gennem Amtmanden.

Offer er dels de, som gives de 3 Højtider, dels saadanne, som kaldes Accidenser, dels Gaver i Huset ved Kirkegangskoner, (og) undertiden af Bryllupshuset.

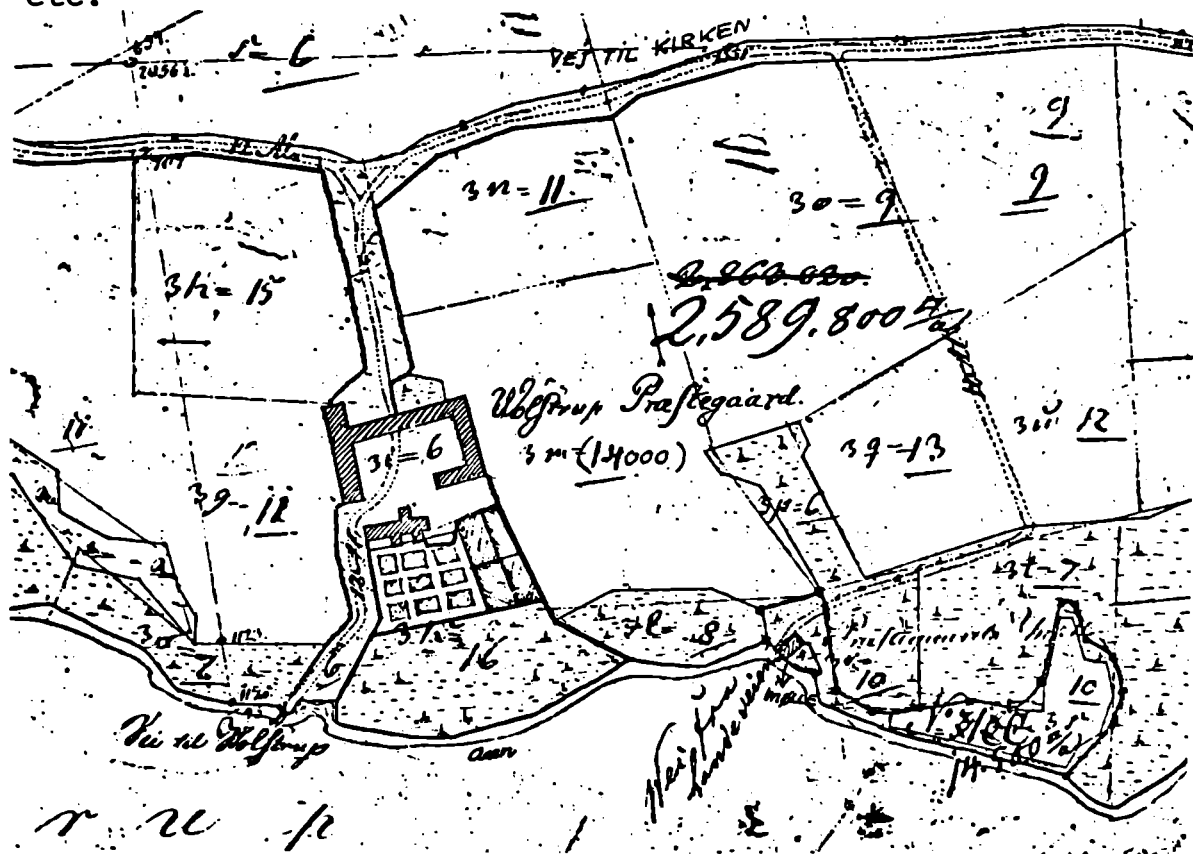
Højtidsofferet beløber sig hver Højtid, før Pengeforordningen af 5. Januar 1813, til henved 50 Rdlr., efter den Tid til 200 Rd. d.... Nogle af de mest indskrænkede Beboere have ikke i Forhold til Pengenes Værd forandret deres aarlige Offer, men de fleste har det. Mestendels ofrer nu en Gaardmand 1 Rdlr., en Husmand 4 Mk., nogle faa mere. Herregaardene ere i at ofre de mest uefterrettelige. Sæbygaard gav tilforn 2 Rdlr., nu betales disse i S. V. (c. Sølv Værdi); efter Kancelliets Skrivelse af 17. Septbr. 1791 og 6. Aug. 1803 bør betales i det ringeste af hver Hovedgaard 2 Rdlr.

Ved Bryllupper har Brudgom og Brud mest ofret hver 10 Rdlr., de fattige 5 Rdlr., det hele har udgjort mellem

40 a 50 Rdlr. Sølvpenge faaes saare sjældne, dog træffer det undertiden af ærlige Christne, som anse Præstens Offer som en væsentlig Del, til Bryllups Højtideligheder ikke sjældent betænker Præstens Kone af Bruden eller hendes Moder med en Foræring før eller efter Brylluppet.

Ved Barnedaab overstiger Offeret sjældent 6 a 10 Rdlr. Kirkegangskonernes Offer er nu i Almindelighed 2 Rdlr., men det fordelagtigste Offer er den Gave af 2 Høns og 2 Snese Æg, som sendes nogle Dage før Konens Kirkegang, og hvilket i folkelige Sogne er en ikke ubetydelig Indtægt, da man derved altid har det tilstrækkelige af fornævnte Fødemidler i sin Husholdning. Enhver Præst holde endelig vel fast ved denne gode christelige Skik, og minder derom, i Fald det skulde behøves, og udebliver nogen, da glemmer han dette ikke. Ved Præsteskite vil man gerne gøre Forsøg paa at afskaffe denne og flere gode Sædvaner. Det er da for en ny-ankommen Præst desto mere nødvendigt at være paa sin Post og vise, at han ved, hvad Skik var, ogsaa før han kom.

Af Konfirmationsbørnene erholdes i Paaskeofret en liden Gave og af deres Forældre Foræring af Æg, Høns, Ost etc.

Efter matrikelkort 1818 i matrikelarkivet.

Uddrag af Caspar Conrad Rafn: Efterretning om Oldsager udi
Wolstrup og Hørby Sogne.

(Antiquariske Annaler 1815, II, 359).

"Her ved Præstegaarden har været et Asylum eller Barfred, som var et gammelt stort Skrommel Hus med Kælder under og Skorsten, samt 2 Stuer og et lidet Køkken. Det skal have været et Opholdssted for Strafskyldige Munke, som var bleven forvist fra Børglum Kloster, hvor de katolske Bisper, og især Biskop Stygge Krumpen, boede, og havde deres Residensslot, men ejede tillige hele Herredet, som af Hovedgaarden blev kaldt Børglum Herred, som det endnu hedder. Her paa denne store Gaard var Hovedsædet for Munkene, og Generalmajor Poulsen, som ejer Gaarden, har selv vist mig en Storstue, som kaldtes Munkenes Ragestue, hvor de alle paa visse Dage skulde raseres. Her i Præstegaarden var deres Asylum og Barfred. Ligesom og et i Ingstrup Præstegaard; men hvad egentlig Bemærkelse og Privilegium disse Alderdommens Huse havde, er mig aldeles ubekendt, og skjønt jeg selv, baade som Student og siden som Kapellan, har nogle Aar haft mit Kammer og Logement i dette Barfred, og nøje eftersat alle Ting i hele Huset, fandt jeg dog aldrig Oplysning derom, men en Hob udgravede Navne med Runebogstaver, Hieroglypher og ulæseligt Tøj, som ingen kunde gætte, hvad var. Det er dog værd at mærke herved: at her fra Præstegaarden har fra Ældgammele Tider af været, og endnu er, en Gangsti tvers over Præstegaardens Mark til en Herregaard, Stenshede (nu Ottestrup), som ligger tvers over for, og er kun en halv Fjerdingvej herfra; denne Gangsti har altid haft Navn af Fruerstien, fordi Nonnerne eller Jomfruerne der havde deres Kloster, saa at Munkene og Nonnerne kunne i en Hast spadsere til hverandre, naar de havde noget at samtale om, og paa denne Herregaard Stenshede var ogsaa, før Borgegaarden blev nedbrudt mange Inskriptioner malede paa Døre og Lofter, som bestode i Navne, Vers, Sindbilleder, og mangfoldigt gammelt ulæseligt Tøj.

Nu er alt dette borte. Asylum eller Barfredet var saa

forældet, at det næsten faldt ned af sig selv, kunde ikke staa længere, og der var intet aflagt til dets Vedligeholdelse. I de Aar, jeg havde Kammer og Logi der, maatte jeg ofte, naar der kom Storm og stærk Blæst, flygte derfra midt om Natten, da Huset kunde ryste, knage og brage. Jeg var derfor nødsaget, siden jeg blev Præst her (som nu er 50 Aar siden) at bygge det om og sætte det paa Jorden, da det før stod paa en meget høj Mur af store Kampestene."

Anmærkning af H. Z.:

Provst Rafns overbærende "Efterretning" kan på visse punkter trænge til en diskussion. Hvad mener han med, at Stygge Krumpen - sammenholdt med tidligere katolske bisper "især boede" paa Børglum Kloster? Tænker han på, at hans mangeartede virke også krævede ophold på egne besiddelser eller på hans deltagelse i Rigsrådet? Eller vil Rafn blot diskret antyde, at bispens adfærd gav anledning til, at man undertiden kunne ønske ham lidt på afstand?

"Fruerstien", Rafn finder dens eksistens "værd at bemærke". Det vil blive for vidtløftigt her at komme ind på Stygge Krumpens fremfærd - også i berigelses øjemed - overfor nonneklostret i Steenshede og andre klostre i hans stift. Jeg skal henvise til en historisk afhandling af Peter Riemann, Børglum Kloster (Vends.Aarb. 1940 og 1941), hvori Stygge Krumpen og hans morbroder og forgænger Niels Stygge Rosenkranz beskrives i et stort afsnit. Det var den sidste epoke før Reformationen, og skønt katolsk biskop medvirkede han til at affolke klostrene. Riemann siger tilslut, at de to "Stygger" danner en pompøs afslutning på den lange række af katolske biskopper, der middelalderen igennem har siddet på Børglum Bispestol.

Brudstykke af brev fra lektor Heuch til Robert Rafn (1955).

- - - Ei heller tør jeg indestaa for, at alle Værelser har havt de samme Betegnelser før Pastor Abels Tid - Kjeldereren under det "nørre" Gjestekammer minder mig forresten om et Notat i en lignende Kaldsbog fra Tryggelev Sogn paa Lange-land. Her har Præsten noteret:

"Anno 1645 lod jeg opbygge mit Lese-kammers med Skorsten tegllagt med Gavlen vesterud i Gaarden, og lod det lægge med Stengulv. Lod jeg siden gjøre en liden Kjelder derunder mod Norden, er svalt til Ø1, 3 eller 4 Tønder, om Sommerdagen, at sidde og studere med, eller og, om Konen driver dig ud engang."

- men saa hed jo rigtignok hiin Præst: Herr Erik Humble !
(In nomen est omen!) -

Du maa tænke Dig Husene med Bindingsværk og Halmtag - de var hvidkalkede, da jeg saa dem.

Hr. Abel, som var Rafnernes Efterfølger fra 1811-1817, beretter i Kaldsbogen:

Vaaningshuset, der for største Delen bestaar af Eg og Mur, indeholder beliggende mod Vester og Øster: 2 Gjestekamre i Vester Ende, tre Fag, hver 4 Alen høj, 5½ Alen bred, 5½ Al. lang. Under nordre Gjestekammer er Kjælder.

Storstuen 5 Fag, 4 Al. høj, 11 Al. lang og 10½ Al. bred med 2 Vinduer mod Gaarden, 2 Vinduer og Dør til Haven og fra samme Indgang til Gjestekamrene.

Gangen har 2 Fag, deri Opgang til Loftet, Udgang til Gaarden, Indgang til Storstuen og Dagligstuen.

Dagligstuen 3 Fag (5), har lige Højde, Bredde og Længde med Storstuen, er skummel, med samme er forenet i søndre Side: en Tilbygning paa 3 Fag, som vender ud mod Haven og er et særdeles skiønt Værelse. Dets største Mangel er den tro-løse Grund den er opført paa, og at der er saa lavt til Loftet. (Ved samme er i vester Side et bekvemt Pulterkammer), det er nu mit Studerkammer.

Fra Dagligstuens nordre Side træder man ind i Sove-kammeret, et til sin Bestemmelse ubekvemt og koldt Værelse, langt og smalt med et Fag Vinduer mod Gaarden og Udgang til Kiøkkenet.

Fra Sovekammerets nordre Side gaar man ind i et Sideværelse bestaaende af 3 Fag henved 8 Al. lang, 5½ Al. høj, et smukt og livligt Værelse.

Fra Dagligstuens søndre Side kommer man ind i Kiøkkenet, som er 4 Fag, lys og passende til sin Bestemmelse."

Til Præstegaardens Herligheder hørte: En liden Egeskov (den taxeredes 1692 til at kunne føde 5 Svin), en Fæstegaard Fredborg, samt Vandmøllen. Om denne sidste beretter Pastor Abel:

"Møllen, beliggende tæt sydøst for Præstegaarden, er en underfalds Vandmølle, som staar for Hartkorn 4 Skp. 1 Fdk. Møllen har næsten altid baade Sommer og Vinter det nødvendige Vand, og Giæster til Møllen mangler aldrig, naar de bliver hø(r)ligen og redeligen behandlede. Møllen har tilforn været brugt af Præsten selv, som da holdt en Møllerkarl der, men mestendels fandt man ingen Fordel derved. Præsten havde Udgiften ved Møllens Reparation, som vare betydelige, og Karlen den største Fordel. Siden forpagtede man den bort for 50 Rdlr., fri Maling, og Mølleren skulde da selv holde det hele vedlige. Men fri Maling faar man da sikkert ikke, og skal ny Sten indlægges, hvad vil da en fattig Møller formaa. De største Fordele ved Møllen er derfor Nemheden at faa Kornet malet, en Fordel, som dog aldrig kan erstatte det Tab, man har ved at have en Familie boende Præstegaarden saa nær, hvilket giver Anledning baade til Utroskab og Udsvævelser af Tjenestefolkene. Den hele Herlighed betyder derfor ikke stort."

-oo0oo-

Som pendant til Rafns omtale af sine rejser (se bilag Rafn 5, 6 og 7) bringes følgende uddrag af pastor Bechmanns flytning i november 1856 fra Horsens til Byrum på Læsø (se hovedtekst s. 8) taget fra Vends. Aarb. 1946:

Han kom til Horsens Lørdag Eftermiddag 17. November. Mandag og Tirsdag kørte vi Godset ud og ladede Skuden og afgik Onsdag Morgen.

Fredag Aften i et dejligt Vejr fornåm Søfolkene, at de var paa grundet Vand, de formodede vel Læsø, men da ingen af Fyrene kunde ses, vildste de ikke bestemt, hvor de var.

Den Dag havde vi ikke set andet Land end et Glimt af Anholt. Søsyge var vi saa godt som fri for undtagen Natten mellem Torsdag og Fredag, da vi i en let Storm krydsede Kattegat! da vendte Jomfruen og et Par af Børnene Kallunen en enkelt Gang. Den øvrige Tid var Stemningen fortrinlig. Fredag Aften ankrede vi og Lørdag Morgen saa vi Læsø i 2 $\frac{1}{2}$ Mils Afstand; i saadan Afstand rækker Grundene. Du ved Riise har beholdt i sin Geografi det Udtryk fra Sommerfeldts Geografi: Læsø, en lille Ø i Kattegat med farlige Grunde.

Hele Dagen krydsede vi under Øen og glædede os ved at se, hvorledes Øens Beboere, der alle havde stor Flagstang, ved Flagning tilkjendegav, at de havde kjendt Fartøjet. En Time før Solens Nedgang naaede vi til Østerby, hvor Fartøjet kunde nærme sig Land $\frac{1}{4}$ Mil og ligge i en Bugt, sikker for alle Vinde. Vi havde endog den Fornøjelse med Lods ombord at løbe fast omtrent 5 Minutter for tidligt. Medens Skibet blev slæbt løs, gik en Baad et Stykke ind mod Land, og 2 Vogne kom $\frac{1}{4}$ Mil ud i Vandet for at hente os. Vi drak Te hos en Konsul Axelsen¹⁾ og kørte i daarligt Vejr til Doktoren,²⁾ hvor vi ankom efter 1 $\frac{1}{2}$ Mils Kjørsel Kl. 7 $\frac{1}{2}$.

Folkene vilde have sat Tøjet i Land om Søndagen, men jeg frabad mig det, hvilket dog nær havde kostet mig mit Tøj eller i det mindste Afsavnet deraf hele Vinteren.

Søndag Aften begyndte et frygteligt Vejr, som varede hele Ugen. Vi var indespærrede hos Doktoren. Dr. og jeg traskede 2 Gange $\frac{1}{2}$ Mil med stort Besvær til Bakken, hvor Præstegaarden, Kirken og den vigtigste Del af Byens Beboere findes. Her hørte vi, at 3 svenske Matroser var kommen i Land fra et strandet Skib. Kaptajnen var frosset ihjel i Baaden, som de havde slæbt op paa en af Rønnerne, derfra havde de vadet omkring, indtil 4 Mænd af 7 trætte ikke længere kunde slæbes med, og tilsidst kom de 3 elendige forkomne til et Hus, hvis Nærhed de næppe havde bemærket, hvis en Hund ikke havde gøet og denne Lyd vejledet dem.

¹⁾ Boede i Østerby.

²⁾ Distriktslæge C. Haasmussen boede da i »Skovene».

En Baad med 18 unge Søfolk, som kom hjem fra Rejse, mistede Anker og Kjættinger, men greb til det Middel at sætte lige Imod Land og ramte et saadant Sted, at de om Natten, da det ikke var til at tænke paa at gaa fra Hus til Hus, overraskede en gammel Lods med 2 Sønners Hjemkomst. Hans Hus var det første, de traf paa.

Fredag kunde man begynde at se ud paa Søen. En Kjøbmand Vinding¹⁾, som var set under Øen, slap ind 4 strandede Fartøjer laa ved Øen, men de 3 var i en saadan Tilstand, at Mandskabet havde beholdt Livet. Ved Bjergningen druknede 2 Læsøboere.

Under al denne Forstyrrelse laa Jagten med sit Gods og en Mand ombord for Anker ved Østerby. Skipperen havde raadet mig til at gaa dertil, da Landingsstedet nærmere Præstegaarden ikke var saa sikker en Ankerplads i Uvejrr. Efter Uvejret kom der Frost, saa Is ved Strandkanten forhindrede Vognen i at kjøre ud til Baaden, som igjen skulde hente Godsæt ved Skibet. Den 12. November listede vi os ud og fik 4 Læs, saa at vi fik de fornødne Sengeklæder, og vi flyttede ind i Præstegaarden; men Stole, Borde og sligt hørte endnu til Luksusgenstande. Den 17. rejste jeg til Østerby og opholdt mig hos Konsul Axelsen, ved hvis Beredvillighed til at lade sin Befordring bryde Isen hver Dag det lykkedes Skolelæreren og mig at overtale Beboerne til at følge efter. Hertil kom, at Baade var næppe til at faa; da nogle havde mistet deres Baade i Stormen, og andre havde slæbt sine i Land. Desuden kom dertil, at i de Dage, indtil over Middag, var der saa højt Vand, at Vognene ikke kunde komme ud til de Grunde, som Baadene ikke kunde komme over. Ved Hjælp af Maaneskin naaede vi med Nød og næppe at faa 2 Læs daglig med hver Vogn. Læssene var under disse Omstændigheder saa smaa, at jeg havde over 50 Læs. Den 20. fik jeg Tøjet bjerget i et Par Huse, som tilhørte Konsulen, og som laa tæt ved Stranden, og samme Dag kom 10 Vogne fra Byrum for at hente Tøjet.

¹⁾ Købmand og Konsul Søren Ditlev Emil Winding.

Slægten Worm

Den under Worm nævnte realskolelærer Larsen i Pandrup har til landsretssagfører Rohleder meddelt, at en ældre dame for et par menneskealdre siden har videreført den overlevering eller formodning, at den viltre Christian Hansen Worm skulle være en søn af Christian d. IV. Jeg afleverer hermed dette rygte igen ubenyttet, idet jeg henviser læseren til at studere et analogt tilfælde: "Familien Gelindes" oplevelser og følelser, da Mogens Lorentzen lader den drage ud for at finde ud af den første Gelindes påståede nedstamning fra en datter af Christian d. IV, gift v. Lindenow.

Som rygte kan det være afledet af følgende beretning hos Bering Liisberg (B. L.: Christian d. IV København 1890-91, s. 254): "...den 27. Febr. 1613 var Kongen til Bryllup hos en af sine gode Mænd i Byen, og her saa han den Bremerholm Skrivners, Anders Hansens smukke datter, Karen, dansede med hende og blev saa hæftig betaget af hende, at han tog hende med hjem paa Slottet med det samme. Der var nu imidlertid det i Vejen, at hun var forlovet med Magister Niels Simonsen Glostrup; men man synes hurtigt at have arrangeret sig. Karen blev hos Kongen, og Magister Niels trøstede sig som en praktisk Mand med Kjøge Sognekald og ægtede - da han jo nu var i Stand til at forsørge en Kone - en yngre Søster til sin troløse Brud.

Forbindelsen med Karen Andersdatter, der fødte Kongen en Datter (død som spæd) og Sønnen Hans Ulrich Gyldenløve, blev heller ikke af lang Varighed. - - -"

Christian d. IV var blevet enkemand i 1612 og havde i 1621, da Christian Knudsen Worm blev født, i 6 år levet i morganatisk ægteskab med Kirstine Munk. Som man vil erindre, var Christian Knudsen Worms fader den Bremerholm Skriver Knud Hansen Worm.

Uddrag af Valdemar Møller: "Fra Sokkelund Herred".

...(s. 104). (Ang. Sag i 1655). I denne Sag sad Knud Worm fra Husum i Dommersæde.

...(s. 112). (Ang. Sag i 1656). Nu var Sylvester Jacobsen ikke i Dommersæde, men Christian Worm fra Husum.

...(s. 116). 1656-60 findes ingen Tingbøger. I Sagen om "Overfaldet" paa Herredsfogden nævnedes Christian Worm i Husum. Denne Mand lader til at have overtaget Anders Sandersens Stilling som Pengematador m.v. Han har øjensynlig været en kraftfuld og stejl Personlighed.

1660 var Christian Worm i Husum og Salomon Smed i Brønshøj indstævnet af Torbjørn Mogensen, København, angaaende en Ko. Salomon berettede, at Børete Torbjørns i København havde forespurgt hos ham, om han havde "fornummet" nogen Ko der paa Marken. Han ledte, men fandt den ikke, hvorpaa han gik til Husum og spurgte dem, der vogtede Kvæget. De svarede, at der gik saadan en graadraget Ko i Christian Worms Kvæghjord. Denne Meddelelse bragte han Torbjørn og Kvinderne i København. Saa kom Børete Torbjørns, Pigen og Hyrden og bad Salomon Smed, om han vilde følge med dem i Marken, at de kunde se Koen. Salomon og Hyrden gik henad Vejen, og Kvinden og hendes Pige kom bagefter, og da de kom mellem Isløff og Husum, saa de Koen blandt Chr. Worms Kvæg. De fulgtes nu alle ad til Chr. Worm. Kvinden spurgte Worm, om hun kunde (s. 117) bekomme en Pot Øl, hun var tørstig. Han bød dem venligt ind. Da spurgte hun, hvordan han var kommet til den blakkede Ko, der gik i hans Hjord. Den var han kommet ærligt til, lød Svaret. De bad ham nu beholde Koen til videre besked. Det gik han ind paa - som en ærlig Mand. Han havde brændt og mærket den, den havde godt af at gaa der paa Marken, den malkede ikke saa meget, oplyste han. Børete svarede: "Det er Sanden, den ene Pat er sejt". De drak nu to Potter Øl og gik hjem.

Christian Worm solgte Koen til Hans Urtegaardsmand (Gartneren) i Dronningens Have. Denne fortalte, at han havde selv personlig hentet Dyret hos Christian Worm i Husum og i

dennes Nærværelse. Et Par Synsmænd synede Dyret og fandt, at der var brændt et C og ligesom et W i Hornene paa den, dog syntes det, som om der var skaaret eller skrabet med en Kniv for at faa det ud.

Torbjørn Mogensen lagde sin Haand paa Koen, der var "fremstillet" i Retten, og aflagde Ed paa, at den var hans. Han havde købt den paa Borringholm (Bornholm) og haft den med derfra den 27. Juni. Hyrden fra København (fra Ladegaardsmarken) erklærede ogsaa, at han havde haft den i sin Hjord, og at den var overdraget ham af Torbjørn Mogensen - men ved Nattetid var den frakommen ham, og siden efter var den funden i Chr. Worms Hjord.

Chr. Worm blev ikke Svar skyldig. Han indstævnedes Torbjørn paa Københavns Byting og havde ladet Hans Urtegaardsmand forespørge, om han havde sagt, at han havde købt Koen af Chr. Worm. Dertil havde han svaret Nej. Den Christian, (s. 118) han (Gartneren) havde købt Koen af, var en Rytter, der laa som Salvegarde i Husum. Urtegaardsmanden havde heller ikke sagt, at det var Chr. Worms Mærke og Brænden. Yderligere havde Hans Urtegaardsmand selv sagt til Nicolaj Holst kongel. Majestæts Destillatør, at han havde købt den omtvistede Ko af en Rytter, der laa i Husum. Samme Rytter var kommet med Koen i hans Hus og havde faaet Pengene. Nicolaj Distelerer bemærkede da: Hvor kommer det da, at de to Mænd, som Torbjørn Mogensen skikkede ud til Eder, sagde, at I havde sagt, at I har købt den af Christian Worm i Husum. Hans Urtegaardsmand svarede: De burde faa Skam, for det var ikke mine Ord. To Ryttere havde taget Koen hos Christian Worm og solgt den.

Den 18. Oktober 1660 faldt Dommen. Det har nok været en haard Nød at knække for Herredsfogden. Christian Worm bør for Torbjørn Mogensens Tiltale fri at være efter Chr.III's Lov 15. Cap.

Ogsaa Brønshøjsmeden, Salomon Nielsen, havde Retssag med Chr. Worm angaaende en skimlet Hest, som Chr. Worm havde skudt. Worm spurgte Smeden, om det var Takken for al hans Velgerning mod ham, som han havde vist ham i Ufredens Tid

(Svenskekrigen), da Salomon boede i hans Hus og havde al sin gode Næring der, baade med sit Haandværk og Krohold (!) - aldrig havde han givet Chr. Worm 1 Skilling til Husleje eller nogen Villighed i ringeste Maade, og nu vilde han betale ham ondt for godt. Han kendte iøvrigt ikke noget til Salomons Hest, erklærede han.

(s. 119) Et Vidne oplyste, at Chr. Worm havde skudt Hesten, da den gik i hans Korn, men om det var Salomon Smeds Hest, vidste Vidnet ikke. En anden havde set en halt Hest med en Klud om det ene Ben. Chr. Worm var da gaaet ud ad Marken med en Bøsse, havde jaget den ud af Kornet og - skudt den. Smeden fik ingen Erstatning.

Mellem Chr. Worm og Arent Berentzen, nu Raadmand i København, var der Rettergang angaaende Landgildet fra Chr. Worms Gaard. Arent Berentzen havde nemlig i Krigens Tid laant Kronen Penge, og som Sikkerhed faaet Landgildet i Husum (2719½ Rdlr.) og Brønshøj (1167 Rdlr.). Chr. Worm kunde ikke betale paa Grund af Misvækst, der var intet Korn fra forrige Høst, sagde han. Det hjalp dog ikke, han blev dømt.

Med den fattige Store Peter Jyde i Husum havde han ogsaa Tvistighed angaaende nogle Faar, som han skulde have frataget ham. Peter Jyde havde klaget til Lensherren - Christopher Kørbitz - der gerne vilde tale personlig med ham. Men han kom ikke og maatte da indstævnes paa Tinge. De to Tingmænd var paa Vej ud til hans Gaard i Husum, men kun den ene kunde vinde derud. Det var Hans Pedersen i Husum, der aflagde Ed paa, at han og Hans Jørgensen fra Utterslev (den anden Tingmand) var paa Vej til Chr. Worm i Husum. Da blev Hans Jørgensen syg og kunde ikke vinde længer, trods det han fulgtes med Hans Pedersen. Det skyldtes et Mén, som han havde Plage af i sit ene Laar, saa vel som ogsaa Guds Vejrlig (det var i Februar 1661). Hans Pedersen (s. 120) maatte da ene vinde til Husum, hvor han havde meldt, at Chr. Worm straks om Morgenen derefter, som var Fredag, skulde forføje sig ud til Hr. Lensherren, enten i hans Gaard eller paa Slottet. Hertil havde Chr. Worm svaret: "Jo, ret gerne vilde

jeg tale med den gode Mand".

Christen Pedersen, Slotstjener (boende i Skidenstræde i København) oplyste, at han og Hans Andersen var udskikkede til Chr. Worm og skulde bestille, at han skulde komme ind til Lensherren. De havde ikke truffet Worm hjemme, men hans Hustru, som de gav Beskeden. Hun svarede, at Christian var i København - han var ikke hjemkommen om Aftenen. Derpaa red de straks tilbage til København. Da de kom til Byen, søgte de efter ham til Niels Runchel inden for Nørreport og spurgte ham efter Chr. Worm, hvortil Niels Runchel svarede at han havde ikke set Christian siden i Gaar Middags, da han gik fra ham. Christen Pedersen spurgte, om han ikke vidste, hvor Christian Worm var at finde, men Svaret lød benægtende, hvorpaa de to Sendemænd gik til Hofmarskallen (Kørbitz) og sagde, at de ikke kunde finde Chr. Worm noget Steds, enten hjemme eller i København. Kørbitz befalede at lade det bero. "Jeg skal vel finde den gode Karl", sagde han.

Ydermere var de 4-5 Dage efter gaaet til Chr. Worms Logemente til Niels Runchel. Der fandt de Chr. Worm og bad ham, om han vilde komme til Rigens Hofmarskalk, hvortil han svarede: "Nej, det vilde han ikke gøre! Han (Worm) vidste nok, at han (Lensmanden) efter Forhør vilde have ham i det blaa Taarn". Christen Pedersen svarede, at det var der intet om, han havde aldrig hørt det, og Christen bad ham atter en Gang eller 3 (!), at han vilde gaa til Lensherren. Da sagde Chr. Worm, at de skulde før slæbe ham paa Gaden. Han formente sig, at Lov og Ret maatte have sin Gænge, da skulde der ingen Nød være, han vilde skikke ham en Mand, eller 2 eller 4, om det gældte. Nu gik Christen Pedersen til Slotsherren med den Besked. Ridefogden, Frederik Frederiksen, var da hos Lensherren og sagde, at Chr. Worm skulde "vidne i det paa Lov og Ret".

Den anden Slotstjener havde haft Marskalkens Seddel med saalydende:

"Eftersom jeg underskrevne har ladet til mig hidbestille Christian Worm i Husum ved tvende Slotstjenere, som vandt, at han var her i Byen i Gaar, og jeg tvende

Gange havde Bud i hans Logemente, men han ej vilde komme til mig, saa jeg derover den hele Dag med andre Godtfolk har forgæves maattet opholde mig, da anbefales hermed nærværende tvende, at de sig derud til Husum begiver og bemeldte Chr. Worm med sig til mig indbringer.

Hafn, 26. Januar 1661.

Joh. Christopher Kørbitz. "

Ved et senere Tingmøde havde Ridefogden indstævnet adskillige Husumfolk for at faa oplyst Sagen mellem Worm og Peder Jyde, der havde klaget over, at hans Faar var frataget ham. Ridefogden mødte - skønt han med Sygdom i Dag er rejst af sin Seng (han døde samme Aar).

(s. 122). Niels Søffrensen fra Husum oplyste, at udi den forledne Ufreds Tid var han og Peder Jørgensen ombedet af den svenske Hoved-Kvartermester, som da var inde i Lars Aagesens Gaard i Husum, hvor Bymændene da var forsamlet. Kvartermesteren bad dem, at de vilde gaa ind i Christian Worms Gaard og vurdere Peder Jydes 15 Stykker Faar og Lam, som stod inde i Worms Gaard - og i Peder Jydes egen Nærværelse. De vurderede dem til 2½ Mark Stykket - til Skatterne, som Peder Jyde var skyldig. Peder Jyde blev nu opfordret til at løse sine Faar, hertil svarede han, at han kunde intet løse dem, han havde intet at sætte dem i formedelst hans Gaard er afbrudt. Nogen Tid efter kom der Bud fra Kronborg til Salvegarden, at han skulde lade drive samme Faar til Kronborg, de kom dog ikke af Sted paa Grund af ond Vej, og Bymændene bad da Christian Worm, om han vilde lægge Pengene ud, hvad Faarene var vurderet til. Det gjorde han.

Den 16. Maj 1661 faldt Dommen mellem Lensherren Johan Christopher Kørbitz og Christian Worm i Husum, der blev tiltalt for forskellige Besværinger.

1) For 15 Stkr. Faar og Lam, som Chr. Worm skal forholde (holde tilbage) sin Nabo, Peder Jyde, og som skal findes hos Chr. Worm. Han bør være fri for Peder Jydes Tiltale, da han har betalt hans Skat.

2) Angaaende nogle grove og ærerørige Ord, Christian

Worm paa Københavns Skriverstue skal have ladet sig forlyde med mod Ridefoged Frederik Frederiksen.

(s. 123) Christian Worm benægtede at have ladet saadanne Ord falde, han vidste ikke andet om Frederik Frederiksen end det, som ærligt og godt er - derfor bør han ogsaa være fri for Ridefogdens Tiltale.

3) Angaaende Landgildesagen med Arent Berentzen er ført Dom.

4) Eftersom befindes, at velbyrdige Hr. Lensherren har været foraarsaget at indstævne Christian Worm ved Danne-mænd, som har været i hans eget Hus, saa vel som nogle Gange her i hans Logement i København angaaende Magt paaliggende, som Lensherren skal have haft med ham at forrette, hvorimod Chr. Worm skal have ladet sig finde modvillig og ej har vildet parere hans Begæring, men har undskyldt sig, at hans Velbaarenhed vilde have ham i det blaa Taarn, hvilket Christian ikke har bevist. Efter saadanne Omstændigheder vi-des Chr. Worm ej at kunne befris, men bør for Ulydighed indstille sig for gunstige Øvrighed, velb. Hr. Lensherre.

I Efteraaret 1661 afstod Chr. Worm sin Gaard i Husum - nu var han Borger og Indvaaner i København - til velbaarne Hr. Rigens General Feltherre Hans Schack (kendt fra Svenskekrigen). Samme Herre købte ogsaa Mette sl. Aage Jørgensens Gaard i Husum samt Husumgaard af Arent Berentzen.

- - - - -

(s. 123) Svenskekrigen var Skyld i meget Armod i Sokkelund Herred. Misvækst, Skovfattigdom, øde og afbrudte Gaarde. Tingbogen fortæller meget herom (se: Brønshøj By gennem 200 Aar).

(s. 124) 1661 lod den ny Ridefoged, Thomas Holck, paa Tinge opmelde Synsmænd til at bese Sæden paa Kongens Gaarde og hvad Misvækst ud af den store Hede og Brande derpaa befindes ogsaa Besigtigelse af Grøden, inden der er indhøstet. De 8 Mand berettede da: at der paa Lyngby Mark var mange Stykker Jord, som moxen intet er paa. Bygvangen meget ringe.

I Brønshøj var Rugsæden meget svag og i det hele ringe. Lige saa paa Ny Hollænderby, her træffes lutter hollandske

Navne, Dirck Jansen, Jan Joensen, Sigbrandt Clemen o.s.v.

Ved Skovsyn hedder det i 1661: Meget afhugget, daarlig Kroné, meget ødelagt.

Som Følge af Misvæksten blev der i August 1661 oplæst Forbud mod at udføre Korn af Landet.

Mange kom i Gæld - til Chr. Worm og Niels Runchel i København og til Mogens Jøde samme Steds. Worm og Runchel drev Handelsvirksomhed i Hovedstaden.

Chr. Petresch Christensen: Vendsysselske Visitats-
indberetninger 1738-64.

(Vends.Aarb. IV, 1922, s. 190).

Menigheden var upaaklagelig, hvilket 1760 nærmere præciseres saaledes:

"De søge flittig Guds Hus og andægtig bruge Sacramenterne. I det ydre var der ej Aarsag til Klage, men det inderste kan vel have sine Mangler" - og 1756 havde der været den Forargelse i Menigheden:"at en Quinde ved Navn Anna Maria, som først i Eenrum for Præsten Hr. Pontlitz og siden i Medhjælperens Nærværelse havde udlagt Byfogeden i Hjøring, Christian Worm til Barnefader for hendes uægte Barn, havde været Mandagen tilforn d. 10. Maj i Hjøring at revocere for Præsten i hans Medhjælperes Nærværelse hendes første Bekendelse og paastod, at hun ingen anden kunde bebrejde end Christen Glasmand, som efter hendes Sigende skulde være til Marked i Hjøring at sælge Glas, men hverken vidste hun mere om hannem at sige, ej heller var der nogen, som enten havde set det Menneske i Hjøring ej heller nogen anden Sted, og altsaa er det at formode, at bemeldte Christen Glasmand er ikke til in rerum natura, men skal dog bære Skylden, at den sand skyldige kand skjules for Menneskene. Jeg talede med Quinden i Uggilt men kunde ved alle Forestillinger ikke faa Sandheden for Lyset af hende, endskjønt jeg i mange Ting kunde overtyde hende hendes Udsagns og Bekiendelses Urigtighed.

Saadanne onde Exempler findes her og der adskiellige af."

-oo0oo-

(I vers 25 på næste side kan der findes en forklaring på, at Christen Glasmand har været vanskelig at opspore for præsten hr. Pontlitz, - Z.)

Uddrag af C. Klitgaard: Brændevin, med særligt henblik på Vendsyssel. (Vends.Aarb. 22, I. 1957), (omtales også i forord 1970).

KLAGESANG

DA DET BLEV FORBUDT AT BRÆNDE BRÆNDEVIN

Mel. „Sørgestakter, sorte Noder“.

<p>1. Kom nu alle, kom tillige,
Kom og hører Ordre her,
Som er for det hele Rige.
Kommer, græder hver især.</p> <p>2. Posten kom nu meget fage
Med Forordningen saa stærk,
At vi Bønder skulde tage
Bort vort hele Brændviinsværk.</p> <p>3. Ordren er, vi ej skal brænde
Og ej Brændevin maae faae;
Vores Tøj¹⁴⁾ skal vi indsende,
Hvordan vil det nu os gaa?</p> <p>4. Hvo, som tørster, kan nu ikke
For en Styver Brændvin faae,
Ak! hvor maae det Hiertet stikke,
O! hvad Raad skal findes paa?</p> | <p>5. Hører alle, jeg vil sige,
Medens vi endnu har Tid:
Brænder alle nu tillige,
Brænder Dag og Nat med Flid.</p> <p>6. Medens Kiedlen staaer paa Bene,
Medens Hatten¹⁵⁾ end er hed,
Stræber da og vær ej sene
Brænder baade Malt og Meel.</p> <p>7. At vi da herefter haver
En Godtaar at tage til,
Naar de sultne Kiøbstædmaver
Komme og randsage vil.</p> <p>8. Brændvin vi til Frokost tager
Dertil Ost og Smør og Brød;
Det os inderlig behager,
Ak, hvad er det sukkersødt¹⁶⁾.</p> |
|--|---|

- ¹⁴⁾ Brændevinsredskaber.
¹⁵⁾ Kedelhatten til Destillation.

<p>9. Naar vi Middagsmad skal smage
Strax da, før vi Maden faae,
Maren maae os Flasken tage,
En Godtaar vi drikke saa¹⁷⁾.</p> <p>10. Brændvin vi om Aften tappe,
Før vi vores Nader faaer,
Og den lille Flaske klappe,
Medens i den er en Taar.</p> <p>11. Godt for alting den mon være,
Om Folk Sygdom, Svaghed faaer
Brændvin kan dem strax kurere
Ingen Doktor kan saa anaar.</p> <p>12. Got for Kuld og got for Hede,
Got for Hoved, Tænders Vee,
Got at tage ind at svede,
Got ogsaa for Øinene.</p> <p>13. Ja, ihvor man llder ilde,
Om man end og halv var død,
Kan den Plin den dog formilde,
O, du ædle Brændvin sød!</p> <p>14. Men naar vi den nu skal savne,
Naar vi nu ej brænde maae,
Hvad skal da os hjælp' og gavne,
Naar os Sygdom kommer paa?</p> <p>15. Siig, hvad Raad skal vi udgrunde,
At vi Brændvin kan faae?
Thi vi den jo ingenlunde
Kan foruden leve saa.</p> <p>16. Kiøbstædsmanden vil vi give
Fanden med hans Karrovaad¹⁸⁾,
Før vi tørste vil og snive¹⁹⁾
Og udalaae vor Brændvinstand.</p> | <p>17. Han vor Skade haver været,
At vi ikke brænde maae;
Han har klaget, sig besværet,
At vi Stakler brænde saa.</p> <p>18. Skulde vi ham da berige
Og af hannem kiøbe saa?
Nej, vi burde ham bekrige
Og Parykken af ham slaae.</p> <p>19. Han nu Sejer har erlanget,
Pidak og Svøben han nu faaer;
Vi nu alt er bunden, fanget,
Og ej brænde maa en Taar.</p> <p>20. Men mon det skal hannem gavne,
At han os saa plage vil?
Nej, han andet skal nu savne,
Som vi før ham bragte til.</p> <p>21. Korn og Gryn, ja Flæk tillige
Skal han ej sig smøre paa,
Drik Du Brændvin, vil vi sige,
Sluk dermed Din Hunger saa.</p> <p>22. Smør og Ost han nu skal miste,
Saa og Æg i Snesetal,
Om han end af Angest piste,
Det ham dog ej hielpe skal.</p> <p>23. Vi Supplike²⁰⁾ vil indgive,
Sende den til Kongen hen,
Haabend', Han vil naadig blive,
At vi brænde maae igjen.</p> <p>24. Gerne vi da vil betale
Aarlig Afgift en vis Sum,
Som Han naadig vil befale
Hele Landet runden om.</p> | <p>25. Fanden skal da nu bortføre
Alle Glassekræmmere;
Lad dem nu ad Gaden kiøre
Lige til Kiøbstæderne.</p> <p>26. Det Bedrøvelse maae være
Udi dette ganske Land,
At vi os ej maae ernære
Paa hvad Maade, som vi kan.</p> <p>27. Skat og Udgipt skal jo ydes,
Men hvor skal vi tage den,
Naar de Midler os forbydes
Til at bierge Skillingen?</p> <p>28. Skal vi da vort Korn henkiøre
Til den Juda Kiøbstædsmand²¹⁾,
At han det igjen kan føre
Bort til andet fremmed Land?</p> <p>29. Summa: Bonden han skal henges,
Ingen med ham Medynk bær,
Huden skal af hannem krænges
Han er ikke bedre værd.</p> <p>30. Dog den Stakkel han maa føde
Alle udi hver en Stand,
Var han ej, blev Landet øde,
Skam fik da den Kiøbstædsmand.</p> <p>31. Vores Sviin nu ud af Harme
Skrige meget jammerlig,
Fordi de kan ej faae Bærme,
Hvorned de kan bierge sig.</p> <p>32. Gamle Kiør maae ogsaa brøle,
Som har ikke nogen Tand,
De er vant til Bærm' og Spøle,
Og ej andet æde kan.</p> <p>33. Faarene maa nu krepere,
Naar som Vinteren er haard,
Og vi kan dem ej kurere
Med en liden Bærmetaar.</p> <p>34. Alle, alle det bejamre,
At al Brændvin er død,
Tomme er nu Kieldre, Kamre.,
For den yndig Brændvin sød.</p> <p>35. Jeg vil gaae til Frankerige,
Brændvin jeg der kan faae,
Der er Brændvin uden Lige,
Fanden her maae tørstig gaae.</p> <p>36. Ak! Vor' stakkels Flasker tomme
Maae paa Hylden stille staae;
For vi tog dem i vor Lomme
Og til Kroen kunde gaae.</p> <p>37. Nu farvel I Kroerkoner!
Og I ærlig Kroermænd!
I maae synge Jamertoner,
For jer Brændviinstøj fløy hen.</p> <p>38. Vi vil nu en Gravskrivt sætte
Over hver en Kroerdør,
At vi aldrig skal forgitte²²⁾,
Hvor vi tidt derind gik før.</p> |
|--|--|---|

Bedre var den bekendte Læsøp: a: s: s Brændevin i 1930erne; den holdt næppe mere end 25—30 pCt. Alkohol og var sødlig.

Forordningen af 23. Feb. 1843 gav vist Anledning til Fremkomsten af en Klagesang paa 38 Vers. Den er trykt i Haderslev uden Tidsangivelse, og jeg traf over et Eksempplar hos en Bolsmand i Pirup i Hune Sogn. Jeppe Aakjær fandt ogsaa Visen hos en Mand i Salling. Om den er udbredt gennem Bissekræmmere, Studedrivere eller de omrejsende Haderslevkvinder, der opkøbte Haar, vides ikke.

25. Fanden skal da nu bortføre
Alle Glassekræmmere;
Lad dem nu ad Gaden kiøre
Lige til Kiøbstæderne.

26. Det Bedrøvelse maae være
Udi dette ganske Land,
At vi os ej maae ernære
Paa hvad Maade, som vi kan.

27. Skat og Udgipt skal jo ydes,
Men hvor skal vi tage den,
Naar de Midler os forbydes
Til at bierge Skillingen?

28. Skal vi da vort Korn henkiøre
Til den Juda Kiøbstædsmand²¹⁾,
At han det igjen kan føre
Bort til andet fremmed Land?

29. Summa: Bonden han skal henges,
Ingen med ham Medynk bær,
Huden skal af hannem krænges
Han er ikke bedre værd.

30. Dog den Stakkel han maa føde
Alle udi hver en Stand,
Var han ej, blev Landet øde,
Skam fik da den Kiøbstædsmand.

31. Vores Sviin nu ud af Harme
Skrige meget jammerlig,
Fordi de kan ej faae Bærme,
Hvorned de kan bierge sig.

4. Maj 1845 udkom en længere Forordning om ulovlig Hjemmebrænding; den var nærmest et Sammendrag af de tidligere Forordninger, men med forhøjede Straffe for Overtrædelse. Til Gengæld bortfaldt Belønning for An giveri, ligesom heller ingen Privatmand, der ikke forurettedes ved Brændingen, kunde gøre den til Genstand